

EPISODE DIN ISTORIA RĂZBOIULUI INDEPENDINȚEI ROMÂNIEI

Istoria Războiului

279/30

Româno-Ruso-Turc

ȘI A

NEATĂRNĂREI ROMÂNIEI

1875—1878

DE

N. D. POPESCU

PARTEA II

Trecerea Românilor peste Dunăre. — Alianța ruso-română. — Înconjurarea Plevnei. — Luarea Griviței.

9645/67

EDIȚIUNEA IV-a

BUCURESCI

Editura Librăriei H. STEINBERG

10. — STRADA GABROVENI. — 10

1902

DEPOSITUL H. STEINBERG

Amazona de la Rahova	2-a ediție	1 volum
Băcu Haiducu, ilustrat	1-a	» 1 »
Băcu Haiducu și Cărjaliu, ilustrat	1-a	» 1 »
Banul Mărăcine, ilustrat	2-a	» 1 »
Bătălia de la Călugăreni, ilustrat	2-a	» 1 »
Boerii Haiduci, ilustrat	1-a	» 1 »
Bolbocean Haiducul, ilustrat	1-a	» 1 »
Botezul de sânge, ilustrat	2-a	» 1 »
Bujor Haiducul, ilustrat	3-a	» 1 »
Căpitan Buzdgan, ilustrat	2-a	» 1 »
Carte de basme, ilustrată	2-a	» 1 »
Chira Chiraline, ilustrată	1-a	» 1 »
Codreanu Haiducul, ilustrat	2-a	» 1 »
Constantin Brâncoveanu, ilustrat	2-a	» 1 »
Corbea Haiducul, ilustrat	1-a	» 1 »
Corbea în închisore, ilustrat	1-a	» 1 »
Drama din str. Sevastopol, ilustrată	2-a	» 1 »
Fata de la Cozia, ilustrat	2-a	» 1 »
Gealep Costea, ilustrat	1-a	» 1 »
Golea Haiducul, ilustrat	1-a	» 1 »
Gruia Grozăveanu, ilustrat	1-a	» 1 »
Iancu Jianu Zapciu, ilustrat	3-a	» 1 »
Iancu Jianu Haiducul, ilustrat	3-a	» 1 »
Istoria răsboiului ruso-româno-turc, ilustrat	4-a	» 4 »
Iovan Iorgoveanu, ilustrat	1-a	» 4 »
Istoria resbelului româno-turc	4-a	» 1 »
Junetea lui Mihaiu Viteazu, ilustrată	2-a	» 1 »
Maria Putoianca, ilustrată	3-a	» 1 »
Mórtea lui Golea Haiducul, ilustrată	1-a	» 1 »
Păunașul codrilor, ilustrat	2-a	» 1 »
Primul rănit, ilustrat	2-a	» 1 »
Prisionierul de la Plevna, ilustrat	3-a	» 1 »
Radu Anghel, ilustrat	3-a	» 3 »
Răsboiul dintre haiduci și Ruși, ilustrat	1-a	» 1 »
Sentinela de la Grivița	2-a	» 1 »
Stănilă Viteazu, ilustrat	1-a	» 1 »
Toma Alimoș, ilustrat	1-a	» 1 »
Vulcan Haiducu, ilustrat	1-a	» 1 »

Și vor eși în curind succesiv :

Alexandru Lăpușneanu, ilustrat	1	»
Epoca Fanarioților	8	»
Mihaiu Vitézul, domn al Moldovei al Ardelului și al Țerei Românesce	3	»
Mihnea cel rău, ilustrat	1	»
Mircea cel bătrân, ilustrat	1	»
Mórtea lui Mihaï Vitézul, ilustrat	1	»
Moștenitorii lui Radu Negru, ilustrat	1	»
Postelnicul Constantin Cantacusino, ilustrat	1	»
Radu al III-lea cel frumos, ediție nouă ilustrată	1	»
Radu Negru și descălicătorea, ilustrată	1	»
Radu Vodă de la Afumați, ilustrat	1	»
Ștefan Vodă cel mare, ilustrat	1	»

PARTEA II

Trecerea Românilor peste Dunăre. — Alianța Ruso-Română. — Înconjurarea Plevnei. — Luarea Griviței.

I

Inceputul ostilităților dintre Români și Turci.

Religiunea noastră creștină spune cum că *pe cel ce se înalță și se îngâmfă D-zeu îl smeresce*, iar proverbul românesc care e înțelepciunea poporului dice : «D-zeu stă în potriva mândrilor». Pline de adevăr sunt aceste două maxime și foarte adesea s'a justificat prin dese și evidente exemple. Rușii la începutul resbelului, au respins cu îngâmfare și dispreț, prin vocea autorisată a D-lui de Nelidov, ajutorul Principelui de Gorceacov, cancelarul imperiului, oferirea României d'a lua și ea parte cu tînăra sa armată la peripețiile resbelului, spunind că Rusia dispune de forțe îndestulătoare cu care să sdrobască pe Turci, și n'are nevoie de ajutorul României. Abia s'a îndurat să ofere armatei noastre un rol cu totul șters și umilit, și anume d'a fi încorporată în armata rusă, d'a se lupta sub comandanți ruși, și d'a fi lip-

sită de gloria saŭ răspunderea faptelor de arme la care ea ar lua parte. Negreșit, guvernul român, în frunte cu Capul Țerei și al armatei, a respins acea propunere, și în ziua de 26 Aprilie a liniștit opiniunea publică alarmată de acest svon, dând un comunicat prin care 'l desmințea.

Până într'acea zi armata Română ca și Statul Român nu se afla în răsboiŭ cu Turcia și nici nu ocupa poziții strategice care să dea la ivelă ore-care veleități de ostilitate, ci sta cu armata concentrată și gata d'a face față orî-cărei eventualități, în interiorul țerei, la ore-care depărtare de frontiera Turciei, și pregătită să respingă orî-ce năvălire ar fi venit din partea locului. Turcii în loc d'a ține sémă d'acea rezervă prudentă și d'a se purta cu noi cu ore-care cumpănire, chiar după greșela ce făcu cu constituția lor, despre care am vorbit în partea I a acestei scrieri, se apucară ca să facă o nouă greșelă care răni adânc sentimentul de mândrie și demnitate al poporului român. Așa dar, în ziua de 11 Aprilie, marele vizir trimise direct Domnitorului României o depeșe prin care 'l invita ca să intre în înțelegere cu Abd-ul-Kerim Pașa Serdarul ecrem al armiei turcesci, asupra măsurilor necesare pentru a apăra teritoriul Principatelor contra invaziei, și asupra rolului ce va juca în viitorul resbel armata română, ce va fi pusă sub comanda Generalisimului ture.

La acea depeșă, guvernul român răspuse prin Ministrul afacerilor streine celui al Turciei, reamintindu-î vechile capitulațiuni care recunoscă ambelor Principate deplina independență, dreptul d'a declara răsboiŭ și d'a încheia pace fără amestecul Turciei, dreptul d'a se resboi chiar cu Turcia, și acela d'a avea o armată a sa proprie, de sine stătătoare și comandată de căpitanii români; și 'l făcu cunoscut că la 14 Aprilie se vor deschide Corpurile legiuitoare române, cărora singure le incumbă dreptul și datoria d'a se rosti asupra decisiunilor naționale.

La acest răspuns logic, legal și demn, Turcii răspuse prin o nouă necuviință; ei destituiră cu de la sine putere pe Agentul României de la Constantinopole și pe întregul său personal, pe care îl expediă în grabă spre țără prin drumul Triestului, și lăsă pe

supușii români fără nici un apărător. Abia îngădui ca arhivele agenției să fie lăsate în păstrarea unui guardian. Într'acelaș timp făcură o necuviință și mai mare ; Sultanul Turciei fără nici un drept, detronă pe Alesul Țerei, pe Domnul României, pe Carol I de Hohenzollern Sigmaringen, ca cum ar fi fost un beiu al unei provincii turcesci, și declară alipirea directă a României pe lângă imperiul otoman și transformarea guvernului său într'acela al unui simplu pašalic. Printr'acest pas nesocotit Abd-ul-Hamid Chan Sultanul Turcilor în loc de alipire a pronunțat deslăpirea pentru tot-d'auna a României de imperiul otoman.

Imediat după aceea, adică la 13 Aprilie, guvernul turc întrepruse comunicația telegrafică cu teritoriul României, tăind capul cablului aruncat în fundul Dunărei, la eșirea sa pe malul turcesc în apropiere de Rusciuc, și porni spre litoralul român o negură desă de bașibuzuci și Cerchezii nesățioși în crime și omoruri, care profitând de măsura luată de guvernul român, și dictată de spiritul său de imparțialitate, d'a retrage trupele sale după marginea Dunărei, până ce Corpurile legiuitoare îi vor fixa linia ce va avea să urmeze, devastară toate ostróvele și satele mărginașe, ucise un mare număr de ómeni, incendiară mai multe case, furară mai multe miș de vite, capturară mai multe bastimente și împrăsciară în calea lor jaful și pustiirea ca pe vremea Cărajiliilor. Acastă procedare barbară scóse guvernul român din rezervă și-l sili să dea trupelor române ordinul d'a 'și reocupa pozițiunile părăsite și d'a respinge cu forța pe tâlharii prădători.

În urma priimirei acestui ordin, Români reocupară Calafatul și se stabiliră într'insul precum și în satele și orașele Cetatea, Dăsa, Rast, Bistreț, Bechet, Islaz, Flămînda, Zimnicea, Giurgiu, Oltenița, Călărași, etc. Dintre toate aceste puncte numai Calafatul fusese întărit de Români după toate cerințele strategice, cu forturi, lunete și baterii fortificate, căci numai el predomina malul Dunărei și avea în față-î orașul Vidin care era situat aprópe la pólele sale. De îndată ce trupele române reocupară cu forțe demne de importanța sa această pozițiune, Turcii fără a ne declara mai întâi resboi conform dreptului gintelor, în ziua de 26 Aprilie

pe la $2\frac{1}{4}$ ore d. a., de o dată și fără veste, începură să bombardeze Calafatul și și îndreptară din Vidin focurile nu numai spre baterii, ci mai ales spre oraș. Față cu această provocare, Români se mărginiră să ridice d'asupra bateriilor stégul românesc și lăsară pe Turci să tragă șese lovituri spre a da Turcilor răgaz să vadă că avea în față trupe române iar nu rusesci. Vădând cum că Turcii nu se oprea, ci mergeau înainte, după a șaptea lovitură Români răspund provocării turcesci din bateria Stefan cel mare, și după câte-va bombe căzute în Dunăre, care produse o mare învălmășală în vapórele și vasele din port, acea baterie precum și bateriile *Carol*, *Elisabeta* și *Mircea*, ce o imitară, isbiră vama, cazarma și mai multe case din Vidin, pe care le aprinse. Prima lovitură de tun, dată de la Calafat de artileria română contra Turcilor din Vidin, fu trasă de tunul No. 1, seria 7, calibrul 8, din a 2-a baterie, regimentul 1 de artilerie, îndreptat de șeful secțiunii, locot. C. Vasiliu, și servit de sergentul-major P. Mihăescu, sergentul D. Dragnea, brigadierul Ioan Păun și soldații D. Vlad, D. Vasile, Nedelcu Mitrica și Radu Savu. Această luptă ținu 3 ore și după aceea se liniști și liniștea dură mai multe zile.

Ast-fel se petrecu intrarea în ostilitate a Românilor cu Turcii, fără declarare de război și fără nici o formalitate, turcesce ca toate faptele Turcilor. Ea a fost confirmată prin o nouă demonstrație ostilă făcută de Turcii din Rusciuc, printr'un monitor turcesc care se apropiă de insula Mocanu și se încercă să facă o demonstrație ostilă printr'o descindere pe pământ spre a face recunoșterea terenului. Trupele române de la Smârda îl vădu și deschise asupra sa un foc viu care îl sili să se retragă spre Rusciuc.

Nu le fu de ajuns numai aceste demonstrații ostile, ci se hotărîră să le ție lanț, și pe lângă năvălirile tâlhăresci întreprinse pe uscat pe teritoriul nostru mărginaș cu Dunărea și prin insulele ce ne aparțin, se apucară să organizeze o adevărată piraterie pe Dunăre, contra vaselor care nu apucase să se pue la adăpost, în urma închiderii navigației, care fu decretată de Ruși, în ziua de 19 Aprilie. Ei capturară un mare număr de vase încărcate cu produse, care nu aparțineau nici naționalilor ruși și nici celor

Români, ci altor naționalități și le acostară la malul turcesc spre a le descărca și a le lua în stăpânire împreună cu încărcămîntul lor fără nici o despăgubire.

- Într'aceleș timp bașibuzucii, cerchezii și chiar cete de trupe regulate începură să năvălescă pe teritoriul român, și pe lângă devastări criminale, se încercară să facă și recunosceri în totă regula, ca să încerce situațiunea pazei frontariei și să alégă locurile cele mai priincioase unei năvăliri. Intre aceste încercări care, nu mai încape îndoială rămăsese infructuoase, se pôte numera și încercarea făcută în dreptul Olteniței, imediat după cea făcută la Mocan de către monitorul turcesc din Rusciuc, care bombardă orașul deschis Giurgiu, maînainte ca el să fi fost golit de populațiunea sa desarmată și inofensivă.

La Oltenița încăerarea fu îndestul de serioasă, ea atinse proporțiunile unei adevărate bătălii. În ziua de 28 Aprilie st. v. un detașament de oștire românescă din diviția 4-a se scobori de la Budesci și Negoesci până la Oltenița, și pe când infanteria se desfășura pe șosea spre a lua pozițiunii în lunca dintre Dunăre, Argeș, Oltenița, și satele Ulmeni, Tatina și Spanțov, artileria ocupa cu câte-va gură de tun digul de apărare dintre orașiu și Argeș ce se întinde până la marginea Dunărei.

În fața biurourilor vamale din dreptul Olteniței, peste Dunăre, se află orașul Turtucaia, aședat pe o înălțime ce se scoboră repede spre mal în formă de amfiteatru. Pe povirnișul acestei înălțimi sunt înșiruite d'a lungul unor strade înguste casele de lut și scânduri, care sunt în majoritate lipsite de orî-ce gust arhitectonic, și care sunt ocupate de Turci, Bulgari și mai cu sémă de Români. Acest deal domină malul românesc, care e scund și mlăștines. Dintr'acéstă cauză orașul Oltenița se află la o depărtare cam de trei kilometre de fluviu. Pe culmea acestei înălțimi Turcii durase o redută armată cu patru tunuri Krupp, de calibru mare; la dreapta și la stânga sa se aflaū două pichete turcesci, ocupate de trupe numeroase, și legate între ele printr'un lanț de posturi înaintate, adăpostite de șanțuri. Turcii mai aveaū în Turtucaia și un monitor cuirasat și armat cu două tunuri.

Locotenent-colonel Peretz comandantul detașamentului trimis să ocupe acest orașuț, de îndată ce sosi la Oltenița, cam pe la amiazi, împreună cu trupele, se grăbi a ocupa cu lanțuri continue de anteposturi digul dintre oraș, malul Argeșului și lunca portului, dig construit pentru a scăpa de inundații atât orașul în partea dreaptă cât și satele Ulmeni, Tatina și Spanțov în partea stângă. El luă această dispozițiune pentru ca antreguarda trimisă să observe mișcările Turcilor și să dea de scire repede despre orî-ce încercare ce ar face inimiții spre malul românesc. O baterie de artilerie veni în curînd să ocupe acel dig și să se apropie mai pînă la revîrsarea Argeșului în Dunăre. Într'acest timp infanteria înainta încetinel și cu băgare de sémă spre mal pe șoseua ce duce din oraș la port.

De îndată ce zăriră pe Români înaintînd, Turcii deschise, fără zăbavă din fortul lor un foc violent, îndreptat asupra șoselei și orașului Oltenița, căruia din cauza prea marelui depărtări nu putu să îi cauzeze mult rău.

Românii, vîdîndu-se atacați, nu stătură un minut la îndoială, ci numai de cât luară pozițiune de apărare la adăpostul digului, și se grăbiră a răspunde cu aceiași energie, dar cu mai mare efect, de și dispunea numai de tunuri de câmp, iar nu de tunuri de pozițiune cum posedau Turcii.

Bombele turcesci cădeau în jurul micului detașament, și multe din ele se sparse și răni vre-o câțiva dintr'ai noștri, dar Românii nu se speriară ci răspunde la provocare printr'un foc bine nutrit și bine îndreptat, care aprinse în două locuri orașul Turtucaia și produse o forțe mare panică în oraș. Cu această ocaziune oștenii noștri vîdură pentru prima óră sânge vîrsat pe câmpul de onóre și priimiră răni dureróse, dar nu se speriară de loc, ci din contră se infuriară și răspunde atacurilor dușmanilor cu îndoită înverșunare.

După ce se înferbîntă bine lupta de artilerie și ambii dușmani începură să verse foc ucigător unii în contra altora, iată că se scobori vaporul turcesc din locul seú de adăpost, se aședă în pieđișul bateriei române, spre a o lua dintr'un peșiu și a sprijini

cu tunurile sale focul din portul Turtucaia, și începu să descarce tunurile.

Artileria noastră, care ocupase tot digul, susținuu cu multă vi-



Bătălia de la Oltenița din ziua de 28 Aprilie 1877.

góre lupta cu tunurile de calibru mare, atât ale portului cât și ale vaporului, și nu lăsară pe dușmanii să facă vre-o încercare de trecere dincoia până ce se înseră, când încetă și lupta. După ce

se potoliră lucrurile, Românii își numărară perderile și comandantul detașamentului constată că, cu totă mulțimea bombelor ce Turcii aruncase spre ai noștri, totuși în timp de trei ore, cât dură încăerarea, adică de la 4 și până la 7 ore séra, Românii nu perduse mai mult de cât trei răniți, și anume pe locotenentul de artilerie Rafailă Petre, pe sergentul Radu Vasile și pe soldatul Stancu Ilie. Acéastă pierdere neînsemnată fu datorată faptului că cele mai multe bombe turcesci nu explodară saũ nu erau îndreptate spre inamic cu îndestulă precisiune și pentru că Românii învęțase de pe timpul de pace bătaia în rinduri risipite.

Tunurile bateriei nóstre, care fusese comandată de către locotenentul C. Fotino, avu o tragere cu mult mai eficace; ea sili vaporul ca să se retragă mai înainte d'a însera și după ce aprinse focul în oraș în două locuri și chiar în fort, sili și pe apărătorii fortului ca să amuțescă. Séra sosi la Oltenița general G. Manu, comandantul diviđiei a IV-a împreună cu o parte din al doilea batalion de vênători, după ce 'și înșiruisé întréga diviđiune ce comanda la Budesci, Negoesci, Gruiu și Buciumeni. Aceste trupe înaintară în evantaliũ spre Dunăre și ocupară Oltenița în ȃilele de 29 și 30 Aprilie.

În nóptea acelei ȃile, un detașament de vênători făcu în bărci o recunóscere prin ostróvele de la gura Argeșului, și constatară că ele erau înecate de umflăturile Dunărei, iar pădurea de sălcii ce o acoperea, era în neputință d'a fi ocupată de Turci. În ȃiua de 29 Aprilie Turcii stătură astêmperați; pe semne efectele bombardării românesci îi cumințise; asemeni și în ȃiua de 30. Într'acea ȃi, M. S. Domnul, care în ajun s'a dus cu trenul la Giurgiu, unde a trecut în inspecție trupele concentrate în marginea orașului, și unde fu priimit de general G. Angelescu, comandantul Div. III-a, și a avut prilejul să vadă căđend chiar în gara aceluĩ oraș, o bombă turcescă, ce din norocire nu causă nimului nici un rău, căci nu explodă, merse să facă același lucru și la Oltenița; aci fu întêmpinat de general G. Manu, comandantul Div. IV căruia 'l dădu instrucțiunile necesare privitoare la apêrarea pozițiunei, până la sosirea trupelor rusesci.

În ziua de 1 Maiu Turcii statură asemeni astempărați, dar a doua zi se încinse între infanteriștii români și cei turcesci o vânătoare în regulă pe ambele maluri ale râului; ai noștri se bătură spre a apăra nisce lucrări de întărire a bateriilor aședate pe dig, și dușmanii pentru a le împiedeca. Acea vânătoare nu fu vătămătoare Românilor, căci digul apăra bine artileria, iar infanteriștii deja își săpase singuri mai multe șanțuri în paralelă, apărate de maluri întărite cu gabióne. În ziua de 6 Maiu, sosi din josul fluviului, venind din Silistra, un monitor cuirasat turcesc, care aședându-se în fața pozițiunilor noastre, se grăbi a își demasca tunurile și a arunca pe malul românesc o plóe de bombe. Români nu se speriară ci din contra se făcură și mai inimoși și începură să arunce cu inimoșie : infanteriștii o plóe de glónțe, care goni pe infanteriștii turci neapărați prin nimic după punte, iar artileriștii mai multe bombe bine ochite, care causeră monitorului mai multe stricăciuni și l sili să se retragă. Într'același timp tunurile dintr'altă baterie românescă trăgea asupra fortului și orașului Turtucaia, care în scurt timp fură puse în flăcări, iar spre sérá lupta care fu cât se póte de vie, încetă, și de atunci înainte nu se mai repetă nici o încăerare sau harță, cel puțin între Români și Turci, căci peste scurt timp sosiră Rușii și Români se retrase.

Cu trei zile mai înainte de încetarea ostilităților, la Oltenița, adică în nóptea dintre 1 și 2 Maiu, șese ciamuri încărcate cu ostași turci, porniră din Rusciuc și se îndreptară spre malul românesc între Smârda și Malul roșu. Anteposturile române îi simțiră, dar îi lăsară să se apropie până la o distanță de 200 metrii, și după ce îi vedură în bătaia puscilor lor cu ac, îi luară în priimire și deschise asupra lor un foc viu, care dură până în revărsatul zorilor, când sosindu-le ajutóre din Giurgiu, se apropiară de mal, respinse debarcarea agresorilor cu baionetele și silară pe cele șese ciamuri ca să se întórne spre Ruscine cu perderi simțitóre.

În ziua de 4 Maiu, pe când la gura Argeșului aprópe de Oltenița era luptă înferbântată, Români la gura Oltului respingea cu avantajii un alt atac. Unul din cele două bastimente de resboiu care erau ancorate în schela Nicopolului, porni d'acolo, urcă

Dunărea și deschise un foc foarte viu asupra Islazului care era apărat de trupele colonelului Cantili. Artileria română îi răspunse pe dată, dar căpitan Lupașcu, comandantul ei, vădând că de după apărările bateriei nu putea urmări cu avantaj evoluțiunile ce făcea monitorul, scóse tunurile la câmp deschis și începu să urmărească cu focul lor vasul inimic în tóte mișcările sale. Acest atac prea îndrăsneț și cam hasardat, causá monitorului mai multe stricăciuni prin loviturile ce priimi în părțile cele mai vulnerabile ale laturilor sale, și'l sili în cele din urmă să se retragă iar spre Nicopole cu catartul și coșii sfărîmate. Intr'acéstă luptă muri primul soldat român cădút pe câmpul de răsboiú, sergentul-major Florea Blejan, pe al căruia mormînt Dómna României depuse o corónă de laurí și stejar cu inscripția: *Elisabeta Dómna, sergentuluí-Major Florea Blejan, mort pentru patrie.*

II

Operațiunile armatei Române în Oltenia mai înainte de trecerea sa peste Dunăre.

De îndată ce trupele rusesci călcasă pe teritoriul român, trupele române, în urma ordinului priimit, începură să se retragă din cartierele lor în bună ordine, și comandanții lor să le dea în primirea comandanților rusesci, silindu-se din toate puterile să fie cât s'ar fi putut mai culanți, mai puțin formalisti și mai îndatoratori, cedând adesea jumătate din aprovisionarea lor și din strictul necesar al trupelor lor în favoarea noilor veniți, dintre care mulți n'aveau nici de unele.

Cu ocazia acestor relațiuni pe atât de delicate, pe cât erau de migăloase și de plictisitoare, oficerii români se arătară față cu cei rusesci cât se poate de curtenitori, convenabili, apropiați și chiar amicali, pe când cei rusesci îi priveau de sus, se arătau semeți și îngâmfați și adesea îi luaă peste picior, ridicau tonul și se purtau cu ei cu ore-care aroganță. La toate acestea Români, în urma ordinelor ce priimise, se arătară plini de răbdare, de prevenințe și de îngăduială. Cu chipul acesta ei părăsiră încetinel și pe măsură ce soseau trupe rusesci îndestulătoare întréga Moldovă de sus și de jos, și se îndreptară încet și în ordine spre Bucuresci. În ziua de 13 Aprilie ei dătură în primirea trupelor rusesci podul de la Barboși, Ismailul, Renii, Galații și Brăila și ocupară de o

cam dată litoralul Dunărei dintre Silistra și Calafat, toate punctele strategice dintre Dunăre și Bucuresci precum și toate împrejurimile capitalei. Acastă stare de lucruri dură până pe la 12 Maiu, în care timp armata rusescă din cauza ploilor și a viiturilor de ape mari întârșia d'a înainta în Muntenia cu repeșiciunea cerută.

Într'acest timp trupele Române continuau d'a se retrage din județele Râmnicu-Sărat, Brăila, Buzău și Prahova și d'a se îndrepta spre Bucuresci și spre partea de apus a țerei. În timpul acestor etape oficerii Ruși, fiind în contact mai des și mai îndelungat cu cei Români, începură să 'i cunoscă mai de aproape, să le aprecieze calitățile, să le judece aptitudinile lor de militari și de omeni de societate și să lege cu ei ore-care relațiuni, care din și în și deveniră mai cordiale și mai amicale. Cu totul alt-fel se purtă guvernul rusesc; el continua d'a se arăta semeț, țanțoș și desprețuitor chiar după ce trupele noastre se retrase din Valachia mare și ocupară întreaga Oltenie, în urma înțelegerii ce se stabilise după priimirea notei D-lui de Nelidov între Capul armatei române și Capul armatei ruse. Oștile române începură să se retragă în Oltenia și să pue Oltul între ele și îngâmfaii lor aliați, mișcare ce defa fu terminată în ziua de 7 Maiu anul 1877, și să ocupe încet și treptat cunoscutele pozițiuni strategice din coprinsul vechii Băni a Craiovei. Oștenii Români părăseau partea cea mai mare a țerei lor și o lăsau în seama streinilor cu părere de rău, dar cu resemnațiune, și depărtându-se, nu doréu nimic mai mult de cât prilejul d'a dovedi streinilor ce 'i desprețuisse, aceea ce pot, aceea ce sunt capabili să facă, și se rugau cu credință ca să li se dea acel privilegiu mult dorit. Dumneșeu, care nu iartă îngâmfarea mândrilor, avu de grije să asculte ruga celor nedreptățiți, să dea peste nas celor îngâmfai și să le prepare o umilință care să-i coste scump și să răsbune pe deplin pe Români.

El, providențialul ocrotitor al némului românesc din toate vremurile și toate ocașiile, bine-voi să-i scôtă din acastă stare de rezervă silită și dintr'o poziție lăaturalnică, să-i pue în evidență în fruntea celor mai însemnate peripeții ale marelui drame ce abia în-

cepusese să se desfășoare, și să le dea o satisfacțiune ce n'o dorea, și Rușilor o umilință care răsună pe deplin mândria noastră națională.

Până să sosescă acel minut nedorit de noi, dar prevădută de evidență din cauza nechibzuinței cu care căpeteniile armatei rusești conduceau mersul resbelului și'l îndrumau spre o primejdie sigură, oștenii Români, sub conducerea Capului lor, retrași dincolo de Olt, lucrau cu neobosire la mărirea și întărirea forțelor lor și la completarea instrucțiunii cadrelor și trupelor lor. Ei lucrau fără șgomot, fără reclamă și fără de tevatură, și modești ca în tot-d'auna, munceau cât ținea ziua de mare, munceau din greu, și pe la soróce, din când în când săvârșeau fără fanfaronadă câte un act de bravură uimitóre, câte o faptă de arme strălucită și câte un eroism vrednic de timpurile antice, prin care puneau în respect pe dușmani și și procuraui informații precise și prețioase în privința pozițiunilor și locurilor țării saú slabe, ocupate de inamic.

Maí întâiú ei începura a lua pozițiunii d'a lungul Dunărei, între gura Timocului și a Oltului și a se stabili la *Calafat*, unde era cuartierul general al corpului și al diviziiei I-a precum și a grosului artileriei, la *Deasa*, la *Rast*, la *Ciuperceii*, la *Cetate*, unde era cuartierul general al diviziiei a II-a și grosul infanteriei, la *Salcia*, la *Gârla mare*, la *Vrata*, la *Fântina Banului*, la *Maglavit*, la *Golenț*, la *Poiana*, la *Bailescii*, unde fu cuartierul general al diviziiei a III-a, la *Moțăței*, la *Bistret*, la *Plosca*, la *Cârna*, la *Măceșul de jos*, la *Jighera*, la *Măgura Bulgarului*, la *Corabia* și la *Islaz*, unde se stabilise după retragerea din Oltenița cuartierul general al diviziiei a IV.

Iată în resumat împărțirea generală a acelor trupe care începu pe la jumătatea lunei Maiú și se termină definitiv cam pe la finele lunei lui Iunie:

La *Islaz*, lângă gura Oltului, tábări regimentul al 5-lea și al 7-lea de linie, bateria a 3-a și a 5-a din regimentul al 3-lea de artilerie și regimentul al 3-lea de călárași ;

La *Corabia*, batalionul al 2-lea de vênători, regimentul al 14 de dorobanți, bateria 1-a din regimentul al 3-lea, bateria 4-a din

regimentul al 4-lea de artilerie precum și regimentul al 8-lea de călărași;

La *Dăbuleni* și *Grojdibod* regimentul al 13-lea de dorobanți ;

La *Bechet* regimentul al 16-lea de dorobanți cu un detașament la *Ostroveni* pe malul stâng al Jiului, un batalion din regimentul 15-lea de dorobanți, bateria 2-a și a 5-a din regimentul al 4-lea de artilerie și regimentul al 7-lea de călărași, patrulând spre *Dăbuleni* și *Patelu* ;

Tóte aceste trupe făceau parte din Diviția 4-a.

La *Jighera* fu postat un escadron din regimentul al 5-lea de călărași, cu misiunea d'a observa terenul până la *Zăvalul* și drépta Jiului și a ține legătura spre *Ostroveni* cu trupele din divițiunea 4-a de pe malul stâng al acestui riú ;

La *Măcieșul-de-jos*, compania 3-a din batalionul al 3-lea de vânători, la adăpostul număróselor bălți și smârcuri ce se întind până la Jiú, între care cele mai însemnate sunt : balta Bistrețului, a Măcieșului, a Nedei și a Jigherei, formate din scurgerea Dănățelului ;

La *Cârna*, pe malul stâng al Dănățelului, compania 1-ia și compania 4-a din același batalion ;

La *Plosca*, pe malul drept al Dănățelului, compania 3-a din același batalion ;

La *Bistreț*, în legătură prin Catanele, Negoiu și marginea Dunării cu trupele din divițiunea I, se află 2 escadróne din regimentul al 5-lea de călărași și regimentul al 6-lea de călărași întreg.

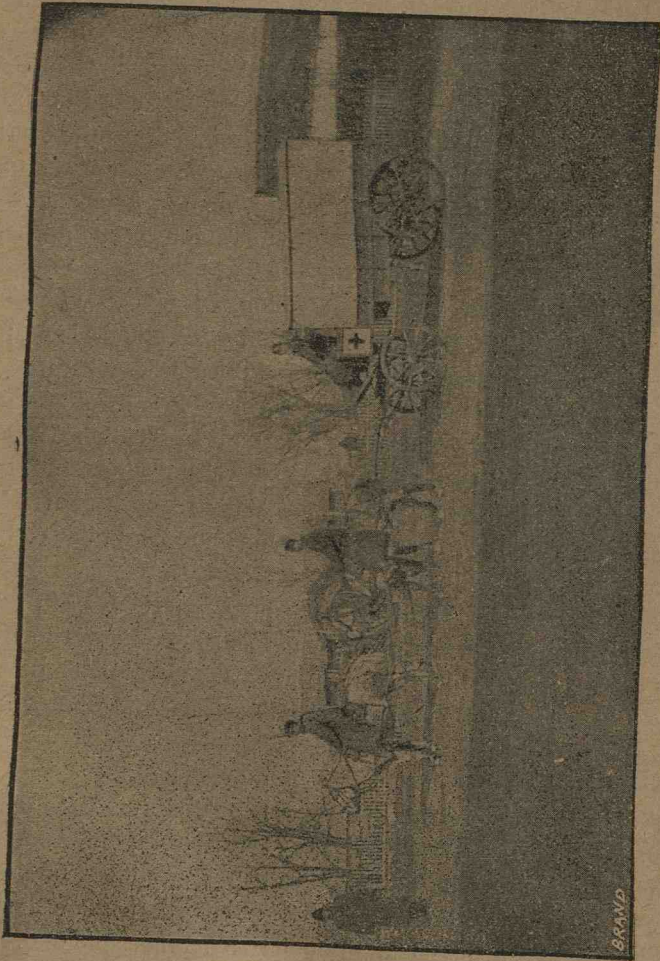
Aceste trupe făceau parte din divițiunea 3-a.

La *Rast* staționa escadronul Romanați din 1-iul regiment de călărași ;

La *Deasa*, escadronul Doljiú și escadronul mixt al regimentului 1-iú de călărași și escadronul Argeș, Vâlcea și Muscel, din regimentul al 2-lea de călărași ;

La *Băilescă*, cuartierul general al divițiunei a 3-a sta tábărite regimentul al 2-lea și al 8-lea de linie, al 9-lea de dorobanți, și un batalion din regimentul al 11-lea de dorobanți, bateria 6-a

din regimentul al 3-lea, și bateriile 1-a, a 3-a și a 6 din regimentul al 4-lea de artilerie și un escadron din al 5-lea de călărași ; La *Poiana*, unde se stabili mai apoi cuartierul general al Ca-



Plecarea ambulanțelor române spre câmpul de război.

pului armatei Române și al statului-major al său, se așezară opt și mai târziu 10 escadrone de cavalerie, adică escadronele de jandarmi călări din București și Iași, și regimentul 1-iu și al

2-lea de roșiori precum și serviciul sanitar pus sub ordinele generalului Dr. Davila, împreună cu ambulanțele Crucei roșii.

La *Ciupercești*, regimentul 1-iu de linie și al 2-lea de dorobanți, bateria 3-a din regimentul al 2-lea și o secție din bateria 6-a a regimentului 1-iu de artilerie ;

La *Calafat*, unde era cuartierele generale, al corpului 1-iu și al diviziunii 1-iu, se află batalionul al 4-lea de vânători, regimentul al 4-lea de linie, 1-iul, al 3-lea și al 4-lea de dorobanți, bateria 2-a, a 4-a, a 5-a și a 6-a din regimentul al 2-lea de artilerie, mai multe diviziuni de artilerie teritorială (pompieri), compania 4-a de geniū, companiile flotilei, și escadronul Olt din regimentul 1-iu de călărași.

Aceste trupe făceau parte din diviziunea 1-a.

La *Maglavitu* și *Golenț*, regimentul al 6-lea de dorobanți ;

La *Fântâna Banului*, regimentul al 8-lea de dorobanți ;

La *Vrata*, regimentul al 5-lea de dorobanți ;

La *Cetate*, unde era și cuartierul general al Diviziunii a 2-a, se află regimentul al 6-lea de linie și al 6-lea de dorobanți, bateria a 4-a din regimentul 1-iu, și a 4-a din regimentul al 2-lea de artilerie, precum și escadronul Dâmbovița din regimentul al 4-lea de călărași ;

La *Salcia*, regimentul al 3-lea de linie, bateria 5-a din regimentul 1-iu de artilerie și escadronul Mehedinți, din regimentul 1-iu de călărași ; în fine la *Gârla-mare*, batalionul 1-iu de vânători, bateria 5-a din regimentul 1-iu de artilerie, și escadronele Prahova și Buzău din regimentul al 4-lea de călărași.

Aceste trupe făceau parte din a 2-a diviziune ¹⁾.

Trupele de infanterie, în tot decursul spațiului de timp dintre finele lui Mai și mijlocul lui August din anul 1877, nu avură ocaziune d'a se ocupa de cât de instrucții și mică recunoșteră, căci Turcii, cu toate simulacrele lor de preparative, avură laudabila prudență d'a nu năvăli în cuibul Românilor, mai cu seamă

1) Aceste notițe sunt culese din importanta scriere istorică a D-lui colonel în rezervă T. C. Văcărescu, intitulată *Luptele Românilor*.

după ce aflase că ai noștri erau foarte bine pregătiți de luptă și în număr îndestulător ca să ți priimască cu totă pompa datorită unor foști suzerani.

Asemenea și cavaleria nu avu prilej să se ocupe de cât cu patrule și excursiuni fără contenire pe marginea Dunării, excursiuni cari fură în stare să tae bașibuzucilor pofta de noui incursiuni și prădăciuni prin țera noastră.

Numai artileria avu prilej d'a schimba cu inamicul un număr foarte mare de bombe, care cam persicau rău pe Turci, și d'a da din când în când ocazie infanteriei și cavaleriei ca să ți mai desmortească piciorle. Iată câte-va dintre cele mai principale din faptele sale de arme, din care unele mai sunt descrise și în partea I a acestei scrieri, dar pe care cred să le mai repet în resumat aci, spre a le reimperspeta în memoria cititorilor :

În ziua de 26 Aprilie, precum spusei și în capitoul precedent ceva mai detaliat ca aici, pe la 2 1/2 ore după amiazi, Turcii din Vidin, fără să fie de nimeni provocați, de și avéu cunoscința că Calafatul era ocupat de trupe Române, care nu rupseser prin nici un act ostil starea de pace cu imperiul otoman, începură să bombardeze pozițiunile române din marginea Dunării, și chiar orașul Calafat, care nu era întărit.

Majorul C. Popescu, comandantul bateriilor noastre, de îndată ce vădu bomba turcescă cădénd într'una din ele, ridică drapelul român ca să fie vădu de Turci, și ți lăsară pe aceștia să tragă 6 focuri fără a răspunde, însă după a 6-a lovitură, după ce se constată în mod neîndoios că Turcii au fost agresorii, și că dênșii în cunoscința de causă au tras spre Români, tunarii noștri din bateriile *Carol*, *Elisabeta*, *Mircea* și cea numită *Ștefan cel Mare*, răspunser de o dată și ca într'o salvă, cum sciú Români să răspundă, și numai de cât aprinse mai multe incendii în port și cetate. Acéstă luptă de artilerie dură până la 5 ore și jumătate după amiazi, fără să pricinuiască mari stricăciuni orașului Românesc. Primul foc de tun fu tras de bateria *Elisabeta*.

Asemenea schimb de bombe avu loc mai în toate zilele între Vidin și Calafat, dar fără pagube prea simțitoare pentru Români,

căci bombele turcesci saū eraū rēū dirigiāte, saū nu făceaū explosiune.

Peste scurt timp asemenea demonstrațiunii ostile se manifestară și în alte părți, și mai cu sémă la Oltenița pe care am descris-o în capitolul precedent, și cea de la Islaz, care demonstrațiunii se transformase în adevărate bătălii. Acéstă din urmă avu loc la 4 Maiū.

Int'acea di, unul din bastimentele de resboi staționate în Nicolopole, urcă Dunărea și începu să bombardeze Islazul, care este un sat neîntărit ca tôte orașele și satele de pe marginea Dunăriei. Tunurile române din bateria așeđată aprópe de pichetul No. 10, rēspunse numāi de cât și începu să isbēscă monitorul ture în laturī și pe punte.

Căpitan Lupașcu, comandantul acelor baterii, vedēnd că laturile parapetului împiedicaū pe tunari d'a urma mișcările monitorului inimic și d'a ochi bine, scóse numāi de cât tunurile afară din baterie și începu lupta de artilerie pe cāmp deschis. Turcii vedēnd că se îngróse gluma, că Romāniū daū nu glumesc și că bombele lor aū sfărāmat catartul și coșul monitorului, plecară p'aci încolo, fără să împingă cērta mai departe.

La 5 și 8 Maiū acéstă luptă de artilerie fu din nou repetată, de astă dată din întăririle și portul Nicolopolului, dar Romāniū nu se speriară, ci rēspunse Turcilor cu virtute.

La 11 Maiū începu asemenea lupte între Bechet și Rachova; acéstă luptă fu provocată de cercarea făcută d'a trece pe sub focul cetății turcesci de către un bastiment anume Clotilda, pe care Rușii l'aū cumpērat de la compania austriacă de navigație pe Dunăre, care bastiment reușise să se strecóre nevēđut de Turci de la Severin pân'aci, și care se cerca să se strecóre tot asemenī și d'aci încolo în josul Dunărei.

De la Severin până la Bechet *Clotilda* se furișase cum putuse pe după sălcii, fără a fi vedută de Turci; aci însă Turcii din Rachova o zăriră, și pe la 6 ¹/₂ ore de diminēță, tocmai când se cerca să intre în gura Jiului, începură să o bombardeze cu mare furie și s'o ia în respăr.

Românii cari primise ordin d'a protege și susține orî-ce operațiune resboinică întreprinsă de Ruși, se grăbiră să dea mână de ajutor bastimentului rus, și să răspundă cu cele 2 tunuri de cari dispunea, celor 12 tunuri turcesci din Rahova. Acastă luptă inegală dar bine susținută de către Români, dură 2 1/2 ore, și înlesni manevrele Clotildei ca să intre în gura Jiului, care manevre reușiră, dar fără de nici un folos pentru bastiment, căci acolo el se înămoli din cauza necunoscinței de localitate a cărmaciului, care era rus ca tot echipagiul, și rămase nemișcat pe loc.

La 12 Maiu, o nouă luptă de artilerie urmă între Corabia și malul opus, precum și între Vrata și Florentin. Oștenii Români din Corabia se hotărîră a face o recunoscere în partea de dincolo a Dunării, și trimise o barcă cu un detașament de infanterie și cavalerie, ca să exploreze *vecinătățile* din partea de dincolo. Acest detașament constată cum că în satul Măgura, precum și pe înălțimile care domină satul Ghighiu, se afla mase profunde de oști dușmane, și după ce vedură tot ce vrusese să vadă, se pregătiră să se întorcă înapoi; dar când să se imbarce spre a trece din nou Dunărea, fură veduți de Turci, și aceștia cum îi dăriră, dădură alarma, schimbară câte-va focuri cu Români, dar până să ajungă la mal, Români erau pe luciul Dunării, departe de bătaia pușcilor lor.

Generalul Lupu comandantul corpului I-iu de armată, primind informații că în partea Florentinului, Isenului și Gomoratniței ar avea loc mișcări importante de trupe turcesci, și că se adunase în dreptul lor pe Dunăre o mulțime de bărci, șeci și ciamuri, sub protecția unui monitor, însărcină pe colonel Vlădescu să concentreze între Cetate și Obârșie o brigadă complectă. Colonelul plecă, și după ce ocupă pozițiile indicate, deschise numai de cât un foc viu contra inamicilor, spre a îi sili să și demascheze forțele, însă Turcii, fiind în număr foarte ne însemnat, fugiră de la primele lovituri, părăsindu-și chiar corturile. Peste noapte însă un ciam turcesc plin cu oștire, porni de la Gomoratnița spre malul român, spre a face și ei o-re-care recunoscere. Români îi lăsară să se

apropie, dar când ajunse la bătaia puscelor, deschise asupra-î un foc foarte viu care ucise pe cărmaciū și sili pe turci să se întorcă repede înapoi.

La 14 și 16 Maiū avu iarășî loc un viū schimb de bombe la Corabia cu mai multe monitoare turce, cari causeră însemnate stricăciuni orășelului român asemenea neintărit, dar tôte aceste atacuri neprevădute nu sdruncinară întru nimic moralul trupei-
lor noastre, ci din contră îi oțeliră și îi obicinuiră cu focul, în cât oștenii români ajunsesese să nu se mai témă de glonțe și ghiulele. În ziua de 16 Maiū două monitoare Turcesci se scoboriră despre Rachova și se opriră în dreptul Corabiei, pe care începură s'o bombardeze cam pe la 7 $\frac{1}{2}$ ore de dimineță, unul isbind bateriele române în față, și altul lovindu-le în pieș. Români răspu-
se vartos și după 4 ore de bombardare, pe la amiază, un obus ro-
mânesc isbi unul din monitoare în partea dreaptă a cabinei mașini-
nei și provocă un început de incendiu.

Acest incident sili monitoarele ca să se retragă înapoi pentru ca să stingă focul, dar încă nu învăță pe Turci minte, căci peste o jumătate de oră cele două monitoare se întorse înapoi, și unul din ele se încercă să trecă dincoă de insulița ce se află în dreptul Corabiei. Români îl lăsară să se apropie, dar când ajunse la o depărtare de 400 de metri, bateriele române începură să 'l împrosce într'un mod foarte cumplit; asemenea și dorobanții înce-
pură să tragă salve de împușcături spre echipagiul său.

Monitorul, vedându-și cupolele stricate de loviturile tunurilor noastre, începu să se retragă spre larg, dar când trecu pe dinaintea bateriilor noastre, prezentându-le una din laturî, brigadierul Buciuman Alecu își îndreptă tunul cu atâta dibăcie, în cât obuzul nemeri drept prin deschidătura din peretele monitorului din dreptul unuia din tunuri. Obusul pătrunse în întru și sfărâmă elicea bastimentului în cât nu se mai putu mișca. Cel alt monitor, vedând pericolul, alergă în grabă ca să-și scape tovarășul, aruncă pe puntea lui un otgon gros de legat, și după aceia se retrase repede, tirind după sine în remorcă pe cel-l-alt monitor care îndurase stricăciuni îndestul de simțitoare.

După acest șir de succese, care îmbărbătară foarte mult pe oștenii noștri și redeșteptă în piepturile lor mândria națională și încrederea într'ênșii, M. Sa Domnul se hotări a pleca din capitală, spre a inspecta în diferitele puncte ce ocupa brava sa armată, și plecă din Bucuresci spre Oltenia în ziua de 14 Maiu.

Séra acelei zile M. Sa o petrecu la Craiova, iar a doua zi plecă către Galicea mare, unde se opri pentru a inspecta trupele cantonate acolo, precum și cele de la Golenț. Pe la 4 ore séra ajunse în Calafat și numai de cât merse de inspectă bateriile *Carol*, *Stefan*, *Elisabeta* și *Mircea*, primele armate cu tunuri de calibru 9 și cele din urmă cu tunuri de asediu de calibru 15 centimetre. După aceia încălecă și se duse a inspecta trupele de infanterie și cavalerie care se aflaă tăbărite în apropiere de Calafat, în dosul unui șir de întăriri ce le adăpostea în destul de focul bombelor inimice, și pe urmă se întorse iarăși în întăriri, și aședându-se cu statul său major în bateria *Carol*, dădu ordin a se începe bombardarea Vidinului, mai întâiu din bateriile *Carol*, *Mircea* și *Elisabeta*. După a doua bubuitură Turcii începură a răspunde și numai de cât se încinse o bombardare din cele mai vii.

Lucru de mirare, aci ca și la Giurgiu și Brăila, Turcii, ca cum ar fi fost informați de cine-va cum că Capul armatei Române s'ar fi aflând în bateria *Carol* din Calafat, începură să țintescă de preferință mai numai spre această baterie și să își rectifice tirul din ce în ce mai bine, în cât un obuz nimeri chiar în mijlocul bateriei, așchiile acestui obuz să imprăsciară peste totă bateria și una din acele așchii cădu foarte aproape de picioarele M. Sale.

Cu tôte că am descris în detaliu în partea I-a a acestei scrieri actul de bravură ce a săvirșit M. S. și exemplul înălțător ce a dat armatei sale, nu mă pot opri d'al repeta și aci, mai cu sémă că aceste rinduri nu conțin alt de cât un resumat al tuturor faptelor săvirșite de armata română mai 'nainte d'a intra în foc alături de armata rusescă.

Căpetenia armatei române, în loc d'a se înspăimânta de această întâmplare, care ar fi putut să 'fie fatală, ridică chipiul în sus, și auzind șuieratul bombelor și piuitul șrapnelor, strigă cu voce

voiosă: «Acésta e musica ce 'mă place mie». Aceste cuvinte, vrednice de un demn căpitan al unei armii române, fură priimate de către toți asistenții cu un ura formidabil, pe care l-aŭ scos din adâncul inimei, chiar puținii soldați și oficeri cari fusese din norocire puțin sdrelitș de aschiile acestei bombe. Ura! strigară și totă ostășimea din cele-l'alte unități ale armatei concentrate în apropiere, la adăpostul bateriilor, iar muzicele militare intonară imnul național.

Alte patru obuse din cele mai mari, aruncate de către Turci din tunuri sistem Armotrong, cădură pe rând iarăș în reduta Carol, dar din fericire nici una nu fu fatală cui-va, ci numai câți-va servanți se alese cu câte-va contusiuni și răni ușore, cari îmbărbătară și mai mult în loc d'a descuragia pe oșteni. Aceste rezultate puțin păgubitoare trupelor năstre, fură datorite excelentelor întăririi de apărare despre inimic construite de geniul român, precum și terenului acoperit cu țărână môle, în care se înfigeu bombele și șrapnelele fără a exploda din interiorul bateriilor.

Pe la 8 ore séra, după ce și expuse viața în decurs de mai multe ore, sub cel mai violent foc inimic, și după ce eși de mai multe ori din adăpostul ambrașamentelor, ca să se încredințeze de eficacitatea bombelor române, cari cădeaŭ cu o precisiune rară în Vidin și în portul din marginea sa, unde se adăposteau mai multe vase, M. Sa Domnul dădu ordin ca să înceteze focurile, oștenii reintrară în bivuacuri și El plecă la Poiana, unde petrecu nóptea.

A doua și M. S. își urmă inspecțiunea la Ciuperceni, unde hotărî să se stabiléscă o baterie spre a sustine stânga pozițiunei de la Calafat; după aceea se întórse la Calafat, unde distribui Virtutea militară tuturor oștenilor de ori-ce grad câți se distinsese prin bravură la Oltenița, Islaz, Corabia, Bechet și Calafat, se duse pe urmă la *Cetate* și *Maglavitu*, spre a inspecta trupele concentrate în partea locului, și apoi se reintórse în capitală.

Escarmușe de artilerie urmară în decurs de trei luni, mai fără continere între Ruși și Turci, dar lupte serióse nu se dădură nici de loc între beligeranții staționați față în față în marginea Du-

nării, în porțiunea de pământ dintre gura Tiniocului și a Oltului, pentru că Turcii, de și se purtase rău cu noi intrând cu ai noștri în luptă fără să-i provoce cine-va, totuși nu se grăbise să incingă cu trupele noastre luptă serioasă, ci și menagiau forțele spre a le cheltui în războiul cu Rușii. Între escarmușele ce mai urmară, cele mai principale fură : cea din 14 și 15 Iunie dintre Bechet și Rahova, care aprinsese cetatea turcă în mai multe locuri; cea de la 14 și 15 Iunie dintre Calafat, Ciuperчені și Vidin, care puse pe fugă o colonă turcă în marș, care însoțea un mare convoi de victuale ; cea de la 19 Iunie, când mai multe companii de infanterie române ocupară cele trei insule din fața Calafatului; cele de la 21, 23 și 26 Iunie, când Românii au respins repetatele tentative făcute de Turci ca să reocupe acele insule ; cea de la 25 și 26 Iunie dintre Rast și Lom-Palanca, care demontă bateriile turcesci și sparse o tabără inamică în care se concentrase un număr considerabil de Turci spre a trece Dunărea și a apuca pe Români pe la spate ; cele de la 27, 28, 29 și 30 Iunie, dintre Islaz și Nicopole, pentru a înlesni trecerea pontónelor rusesci spre Zimnicea, cum am spus în partea întâia, și mai cu seamă cea de la 3 Iulie, dintre Islaz și Negura Bulgarului cu Nicopole, la care luă parte atât artileria cât și infanteria noastră, și care contribui într'un mod hotărâtor la luarea Nicopolului de către Ruși împreună cu totă armata cu armele și totă munițiunea sa, fapt de arme petrecut după ce Rușii trecuse Dunărea pe la Zimnicea. Am istorisit în partea I-a a acestei scrieri, cum s'a petrecut acel fapt însemnat de arme, precum și consecințele strategice ce au rezultat în urma îndeplinirii sale.

Rușii vedând că dobândeau victorii peste victorii cu cea mai mare înlesnire, și că mișcarea lor dincolo de Dunăre semăna mai mult cu un marș militar de paradă de cât cu un război serios, și că înainta fără să întâmpine nici o rezistență serioasă; vedând că au reușit chiar să trecă dincolo de Balcani fără pierderi prea mult simțitoare, în semeția lor mongolă, crezută că vor merge cu aceeași înlesnire, cu cazaci cu tot, cântând și jucând în loc d'a se bate, până la Constantinopole, mai fără să tragă sabia, și re-

spinse cu orgoliu, atât în cursul lunei lui Iunie cât și pe la începutul lui Iulie, toate propunerile de cooperare câte le făcuse Românii în diferite timpuri, și merse cu nesocotința și mai departe, nu vrură să ție seamă de informațiunile ce le dăduse statul-major român încă de la 20 Iunie, cum că Osman-Pașa înainta în direcțiunea Plevnei cu oști considerabile, și lăsară acea pozițiune strategică prin firea terenului neocupată, spre a păți grósnicele dezastruri de la 8 și 18 Iulie din fața Plevnei, care le spulberă toate nebunele lor inchipuiri, dar tot de-o-dată le deschise și ochii.

Pe când încă se legănau în brațele d'auritelor lor vise, Rușii abia îngăduiau Românilor d'a 'și consacra dobândirea independinței printr'un fapt de arme hotărâtor contra Turciei, și d'a 'lăsa în pace să cerce cu propriile lor puteri înconjurarea și luarea Vidinului, cetatea cea mai anevoe, dacă nu imposibil de luat, și cea mai în apropiere de pozițiunii turce de reaprovisionare bine întărite, ca Nișul și Orhania, cari erau în contact direct cu Constantinopolul.

De și Românii își dăduse bine seama de importanța și extrema greutate a sarcinei ce 'și luase asupra-și, dar fiind animați de via dorință d'a deveni neatârnați numai prin bravura fiilor lor iar nici de loc prin mila diplomației străine, primiră să îndeplinescă această grea misiune, și pentru a supraveghia de aproape la a sa îndeplinire, M. S. Domnul și comandantul suprem al armiei române, părăsi cu desăvârșire capitala în ziua de 27 Iunie, și 'și mută reședința la Poiana. Cât stătu acolo, stégul regimentului al II-lea de artilerie fu înfipt la intrarea casei care servi de cuartier general al M. Sale într'acea localitate, și umbri pe M. S. în toate marșurile Sale militare prin focul inamicilor. Ambulanțele și spitalele militare cu tot statul lor major, infirmierii, surorile de caritate, un număr mare de călugări și de maici din monastiri, care încinse cu avânt la mâna dreaptă brăsara albă cu crucea roșie, părinții spre a servi drept brancardieri și culegători de răniți după câmpul de război, și maicele pentru a îngriji ca infirmiere, plecară în ziua de 24 Iunie. Patria în pericol nu mișcase numai inimele mirenilor, care 'și făcură pe întrecere datoria că-

tre țera lor, ci și p'a aceloră ce prin misiunea lor socială, erau scutiți de birul sângelui; o mare parte din călugării cei mai tineri, auzind chemarea patriei în pericol, nu stătură o clipă la îndoială, ci părăsiră odihna monastirilor și plecară spre câmpul de reșoi, ca să contribue cel puțin prin căutare și consolare pe cei suferinși pentru țară, dacă pozițiunea lor nu le permitea ca să ia ca Popa Farcași paloșul și pușca în mână spre a redobândi ne-atârnarea moșiei lor.

După ce se instâlă M. S. Domnul la Poiana, Calafatul fu întărit încă cu deuce redute. Afară de bateriile *Carol* cu 6 tunuri Krup calibru 8, bateria *Elisabeta*, cu 5 tunuri de 15 cm., *Mircea* cu 6 tunuri de 8 cm., și *Ștefan cel mare*, tot cu 6 tunuri de 8 cm.; se mai construiri încă redutele: *Mihaiu Vitézu*, *Independența No. 1*, *Independența No. 2* și *Independența No. 3*, *reduta No. 6* și cu redutele: *Transilvania*, *Bucovina*, *Libertatea*, *Belgia* și *26 Aprile*, precum și mai multe șanțuri acoperite și două linii de apărare paralele. Ciupercenii asemenea fură întăriți, și după aceea batalionul de pontonieri fu însărcinat cu confecționarea întregului material necesar pentru aruncarea unui pod mare peste Dunăre. Acastă lucrare fu făcută în Craiova pe marginea rîului Jiul.

Tôte erau gata pentru ca trecerea Românilor peste Dunăre să aibă loc în direcțiunea Vidinului; locul capului de pod fusese ales, itinerarul oștilor hotărît, oștile fusese concentrate în jurul acestui loc; cu tôte acestea, acest fapt de arme nu avu loc, căci nenorocirile Rușilor din fața Plevnei, despre care am vorbit în partea I a acestei scrieri, înriuriră într'un mod puternic ca să schimbe evenimentele într'alt-fel, adică să hotărască pe Români a trece Dunărea spre Miadă-și, adică spre Plevna, în loc d'a o trece spre Apus, adică spre Vidin.

Mai 'nainte d'a se cunoșce dezastrósele efecte ce próduse în comandamentul suprem al armatei ruse, cele două înfringeri ce suferise o parte din acea armată în fața Plevnei, și ca accesoriu al hotărârei ce luase Capul armatei Române d'a încerca numai cu forțele românesci o trecere a Dunărei în direcțiunea Vidinului spre a înconjura acea cetate, și a o pune în neputință d'a mai

fi primejdiosă trupelor creștine, M. S. Domnitorul dădu ordin comandanților bataliínelor de geniú, celui al secției de pontonierí și a comandantului celei de marină, ca să construiască un pod compus din pontóne, care să fie aruncate la timp peste marele fluviú, și după ce el fu cu desăvîrșire terminat la Craiova, unde fură concentrați toți specialiștii și lucrătorii necesari, se hotări să dea o mare serbare militară, cu ocazia împărțirii stindardelor nouilor regimente de infanterie, cavalerie și artilerie, cu care să înflăcăreze inimele răsboinicilor, și să 'îndemne de a săvîrși acte și mai mari de cât cele ce săvîrșise pân' atunci în interesul patriei în pericol. Serbarea fu în adevăr mărétă ; ea avu loc în ziua de 17 Iulie și se săvîrși într'un cadru grandios, în prezența unei adevărate armate, care număra peste 20,000 luptători pe întinsa câmpie de la Poiana. Serviciul divin se săvîrși de către P. S. S. Episcopul Râmnicului și al Noului Severin, Atanasie I, înconjurat de către clerul episcopal și preoții tuturor regimentelor, care sfințiră steagurile și invocară bine-cuvéntarea Cerului asupra armatei române. După sfințire M. S. distribuí stégurile, dându-le pe rând în mâna fie-cărui comandant de regiment, amintindu-í că stégul e imaginea patriei, și 'l făcu să jure că atât el cât și toți cei de sub comanda sa se îndatoréză să 'l apere și să móră pentru el. După aceea formá întréga armată într'un imens pátrat, și rosti cu voce puternică și fórte emoționată, următórea cuvéntare :

Ofițeri, sergenți, caporalí și soldați din nouile regimente de dorobanți și artilerie,

«Dându-vé drapelul corpului, vé încredințez onórea României, pe care o pun ast-fel sub scutul curagiului, devotamentului și abnegațiunei vóstre.

«Pentru prima óră se presintă solemnă ocaziune d'a priimi drapelul în pređiua mergerei pe câmpul de onóre; căutați d'al incununa cu o neperitóre glorie.

«Nu uitați nici-o-dată, că drapelul este simbolul Patriei; cea mai mare onóre pentru voi, este de a vé da viața pentru a 'l

apera și a 'l păstra în mânele vóstre, făcându-l pururea să fál-fáie peste tóte obstacolele ce va învinge vitejia vóstră».

Acéstă cuvântare caldă și înflăcărátore, fu transformată în ordin de ȕi, care într'aceiași ȕi fu comunicat tuturor regimentelor ce dobândise steaguri noi. Ea avu darul d'a entusiasma pe oșteni până la delir, și d'a 'i face să doréscă intrarea în foc și începerea rėsboiului piept la piept ca o mare sərbátore. Dumneȕeul armelor vru ca peste un timp fórte scurt să le realizeze dorința și să 'i învrednicéscă să sávırșéscă fapte de bravură și eroism, care aũ uimit pe oștenii cei mãi familiarisați cu fapte mari de vitejie.

III.

După înfrîngerea de la Plevna.

Pe când Româniî își făureaî singuriî norocul prin muncă fără de preget, în modul descris mai sus, róta norocului cea caprițiosă și nestatornică își schimbase direcțiunea în armia rusescă, și silise pe fuduliî de altă dată să musce țărîna și să se smerescă mai rău de cât le-ar fi dorit cei mai înverșunațiî dușmaniî ai lor. Acea năsdrașvană róta, cam are obiceiul d'a ridica pe neașteptate pe câte unii pe nisce culmiî ametițóre, și a 'î innălța până la nisce regiuniî nemăsurate cu ochiî, pentru ca o dată ce 'î-a vedut ajunsî în virfuriî și apogeuriî să 'î scobóre cu o repeđiciune uimitóre pe nisce povârnișuriî prăpăstiöse, spre abisuriî fără fund. Acea róta năsdrașvană, după ce făcu pe Rușiî să sbóre conduși de ea, cu repeđiciunea fulgeruluiî spre țeluriî neașteptate și să repurteze victoriiî ne sperate, după ce 'î făcu să trecă Dunărea mai fără de împotrivire, să ia Nicopole, să trecă ca o vijelie prin Plevna, Lovcea, Slivno, Elena și Tirnova, să ia Șipca, ocolind-o prin poteci prăpăstiöse, să se facă stăpâniî peste Cazanlic, întréga vale a Tungei, și să ajungă până la Andrianopole, gonind innaintea lor trupe superióre de Turciî innebunite de frică, de o dată și fără de veste, își schimbă direcțiunea, goni norocul din tabăra rusescă, îl mută în cea turcescă, și 'î făcu pe aceștia să se oprescă pe loc, să opue dușmanilor piept puternic, să pue pe gónă pe Gurco și

trupele sale, să 'i îndemne să ia ofensiva pretutindenî și să umilască pe creștini. Neastâmpărata! ea se apucă să ajute pe păgânii ca să ridice în sus fruntea cu mândrie și cu orgoliu, și să umilască pe creștini.

Maî 'nainte de 8 Iulie, pe când Rușii se plimbaū prin Bulgaria ca prin țera lor, și sburaū din biruință în biruință fără prea multă bătae de cap, Turcii înnebuniți de frică, alergaū pe la tôte cabinetele europene, bătéu pe la tôte ușile și ceréu cu lacrămile în ochi ajutor și intervenire de pace, iar Mithad-Pașa, care reușise a se împăca cu Sultanul Abd-ul Hamid, alerga de la Londra la Viena, și de la Viena la Paris, și cerea cu rugăminte, dacă nu ajutóre, cel puțin o mijlocire de pace bine-voitóre, promițend satisfacerea tuturor pretențiunilor cabinetelor europene. Într'ace-lași timp, Englezii, care într'acea vreme uraū pe Ruși, pentru că se teméu de ei, și nu le doréu isbândă, de témă că fiind învingători, ar fi putut să pue în primejdie interesele lor din Orient, vedënd pe Ruși aprópe de Andrianópole, fără să întâmpine o rezistență seriósă, se speriară și numai de cât își trimise întréga flotă din Mediterana la Bessica, întărira Galipoli cu învoirea Sultanului, subsemnară decrete de mobilizarea armatei lor și de strîngerea armatei teritoriale, și prin organele lor de publicitate, începură să arunce torente de invective și de amenințări detunátore la adresa Țarului și a poporului sěu.

Într'același timp Rușii se purtaū nu numai cu noi, dar cu întréga Europă cu semeție și țânțoșie, respingea cu dispreț și aroganță tôte mediațiunile de pace, și începéu să 'și desvélue în gura mare planurile lor cesariene, care amenințaū buna prietenie a tuturor statelor cu care se aflaū în pace, și întreținéu cu ele relațiunile cele maî amicale. Cât despre Români, ei erau priviți de sus, de sus de tot, abia se înjoséu să primescă la nevoie câte un ajutor care 'i-a servit de minune; ba încă făcură ceva și maî mult. Atunci când luă decisiunea d'a ataca Nicopolul, marele Duce Nicolae își aduse aminte cum că a stabilit o înțelegere militară cu Domnul României, și se grăbi d'a scrie M. Sale o epistolă prin care 'i reamintea acea învoială, și 'l ruga ca să dea

ordin Diviđiunei a IV română, comandată de general G. Manu, care era stabilită la Turnu-Măgurele și Islaz, ca să ȳ dea mână de ajutor prin artileria și infanteria sa, și să bată Nicopolul după malul de dincoala al Dunării.

Măria Sa, căruia ȳ convenea acea propunere, căci se armonisa de minune cu planurile sale de cooperare efectivă a armatei română alături de cea rusescă, priimi propunerea, și armata română luând pe Turci în flanc, precum am descris la locul său, cu tunurile și puscile lor, ȳ opri din mers pe când se încercau să fugă pe malul Dunărei, și ȳ sili să stea pe loc și să se predea. După ce însă se făcură stăpâni peste acest punct însemnat, când fu vorba să recunoască serviciile, meritele și excelențele calităȳ ale soldaților Români, atunci Rușii întórse fóia, schimbară vorba și marii comandanȳi, care comandară acea luptă, spuse fără de nici o rușine, cum că Români ȳ dăduse la ivélă nici o calitate răsboinică, nu avéu nici un drept la recunoscinȳa Rușilor, nu merita ȳ nici o satisfacȳune sa ȳ cel puțin o mulȳumire și nu le dădură nici un trofe ȳ, nici o pradă de răsboi ȳ, nici un prizonier.

După ce însă generalii Krudner, Schilder-Schuldner, și mai cu sémă îngâmfatul Principe Schacowsoy mâncară frecușurile de la 8 și 18 Iulie în faȳa Plevnei, atunci se schimbară cu totul lucrurile, umiliȳi deveniră aroganȳi și aroganȳii lăsară nasul în jos, și începură să se smerescă și să devie mai omenoși. Turcii, care nu erau nici de loc mai cu minte nici mai puțin îngâmfaȳi ca Rușii, ridicară la rëndul lor fruntea sus, sus de tot și deveniră tot atât de semeȳi ca și Rușii mai 'nainte, nu mai voiră să audă de pace, dessărcinară pe Mithad-pașă de misiunea sa, decretă resbelul până la exterminare, și începură să se laude cu nisce represalii teribile cari vor costa scump pe creștinii din Europa și Asia, și mai cu sémă pe Români. Amicii din Albion nu se lăsară mai pe jos ; ei revocară ordinele de mobilizare, părăsiră Galipoli și dădură ordine organelor lor să mai slăbescă curelele și să mai scobóre diapasonul ameninȳător, sperând că de atunci înainte Turcii vor fi în stare să facă aceea ce avusese ei de gând să facă, adică să înmóe cerbicia Rușilor.

Rușii la rëndul lor se muiară și se îmblândiră până ce se schimbă din lei paralei în mielusei, se făcură ómenii cu minte și de înțeles, se scoboriră din regiunile empireului în care planase pân'atunci, reveniră iarăși pe pământ, și începură să vadă lucrurile ast-fel cum erau, iar nu cum și le închipuise ei. Mai întâi de tóte nu 'și pierdură cumpëtul cum își pierduse Turcii cu douë sēptămâni mai 'nainte, și nu cădură în zăpăcéla desperării muma atător calamităii.

Turcii, în avîntul îngâmfării lor, începură să sfideze întréga lume creștină cu săgețile mâniei lor; locuitorii musulmani din Constantinopole cădură într'un adevărat delir, și Sultanul lor, Abd-ul Hamid, în aprinderea entusiasmului și a fanatismului, începu să pomenescă despre resbelul sfânt care avea să ridice întréga lume a credincioșilor musulmani contră ghiaurilor spurcați. Mai 'nainte d'a ajunge lucrurile pân'aci, se grăbi d'a rēsplăti chiar după merit pe vrednicul sēu căpitan, și d'a trimite lui Osman Pașa următórea scrisóre de felicitare:

Credinciosului meü mușir Osman,

«Prin vitejia ta și prin victoria ce ai câștigat, ai rídicat iarăși valórea armelor nóstre și gloria Otomanilor. Dümneđeü să ajute și mai departe silințele nóstre.

«Salut pe toți ofițerii și soldații, pe care îi consider ca copiii mei. Prin valórea și eroismul ce au dovedit, au umplut de mulțumire inima Padișahului lor. A-tot-puternicul să le dea fericirea eternă și să întărescă armele lor pentru apërarea Islamului.

«Spre rēsplătirea serviciilor tale, îți confer decorația Osmanie și îți ordon tot de o dată să rēsplătesci pe oficerii mari și mici, cărora raporturile tale le fac laude.

«Când vitejii luptători ai Islamului se vor întórce aici, voiü împărți eü însu-mi medalia Iftichar (onóre) celui în drept. Spune tuturor comandanților, ofițerilor, soldaților, că vor fi rēsplătiți toți fără întârziere, orî-cât vor merita.

«Trimit pe lângă tine un funcționar special însărcinat să vé arate la toți mulțumirea mea».

Acésta iradea imperială produse în rândurile apărătorilor Plevnei un entusiasm cu anevoe de descris, și îndemnă pe toți comandantii să se ducă la Osman și să îi cêră cu insistență ca să ia ofensiva spre a arunca în Dunăre pe ghiaurii cu împêratul lor cu tot, dar Osman se opuse și nu se mișcă din loc pentru că nu dispunea de cavalerie îndestulătoare, și pe lângă acesta cunoscea el bine pe Turcii săi, care după meterezurii se luptau ca nisce eroi, dar la câmp deschis pierdeau multe din calitățile lor, și la atacuri furióse ale unei cavalerii numeróse, ei nu erau bunii de nimic, își pierdeau cumpêtul, rupeau rândurile și fugeau de mâncău pămîntul, chiar când se găsea în număr mai mare din 'naintea inamicului care avea curagiul să îi atace în față cu curaj și bărbăție. Acest defect al Turcilor bine cunoscut de Osman pașa, care a fost un militar genial și un comandant cu vederea clară, și care scia cu cine avea a face și să se folosescă chiar de defecte spre a le transforma în avantagi, fu mântuitor creștinătății, căci el sili pe Turci, ca a doua di după o biruință dintre cele mai strălucite, în loc d'a profita de avantajele victoriei și d'a urmări pe învinși, pe care negreșit îi-ar fi aruncat în Dunăre în cea mai dezastróasă desordine, să stea pe loc și să renunțe la efectele unei victorii atât de mari.

Cu tóte acestea, Turcii, după ce repurtară marele succes de la 18 Iulie, nu stătură cu mânele în sin, nici cheltuiră în zadar timpul ce nevoia îi silea să'l piardă, ci, neputend să urmărescă pe inimici din cauza lipsei de cai îndestulători, se apucară, îndemnați de Osman, să facă îndoit mai anevoiósă luarea Plevnei și să înconjure acest cuib strategic cu noi redute, noi lunete și noi întăriri. Mai întâi complexară șirul de redute din partea despre miadă-nópte, rêsărit și miadă-đi, care se țineau șir una după alta în forma unei potcove, de la malul rîului Vid despre revêrsarea sa în Dunăre și până la același rîu despre obârșia sa, și anume fortificațiile de la *Bucova*, *Grivița*, *Muntele roșu*, *Sgalnița*, *Radisovo*, *Krișina* și *Muntele Verde*. Într'același timp, clădiră dincolo de Vid redutele de la *Dolni-Etropol*, *Gorni-Etropol*, *Dolni-Dubnic*, *Gorni-Dubnic*, *Teliș*, *Teteven*, *Orchania* și *Pirot*, care

apărau șoseua dintre Plevna și Sofia de vre-un atac eventual al Românilor ce ar fi venit despre Calafat. Tot pentru acelaș scop făcură și fortinul isolat de la Vadin spre a fi supraveghiată o eventuală năvălire despre Bechet, și fu întărită Rachova cu noi fortificații de pământ pe lângă cele vechi, spre a o feri de vre-o surpriză neprevădută.

Într'acest timp Rușii care priimise o grósnică isbitură drept în piept ce le răspunsese în inimă, începură să se reformeze, să și strângă rîndurile și să facă față precum vor putea mai bine evenimentelor ulterioare. Mai întâi de tóte Țarul, Marele Duce Nicolae și întregul stat major general părăsiră în grabă Tárnova în care abia sosise, căci era fórte expusă și în primejdie d'a fi înconjurată, și se retrase la Biela pe Iantra, între armatele ce operaú în fața Rusciucului, a Rasgradului și a Plevnei și în apropiere de podul peste Dunăre dintre Șiștov și Zimnicea, în care stătu câte-va zile, până ce selimpeđi ceva mai bine situațiunea. Imediat după aceea, Marele Duce umplu rîndurile rărîte ale corpului 9 și 11 cu trupe din corpul al 4-lea comandat de generalul Zotov ce tocmai atunci trecea Dunărea spre a sosi pe câmpul de resbel, și după ce astupă tóte golurile, le porni din nou spre Plevna împreună cu corpul din nou sosit, și cu ele înconjură Plevna în partea de dincoia a Vidului la o distanță cât se póte de îndepărtată, și dădu tuturor ordine ca să aibă în viitor o atitudine cât se va putea mai prudentă. După ce puse lucrurile la cale într'acest mod împrejurul cuibului lui Osman, comandantul-șef dădu ordin trupelor ce trecuse Balcanii ca să se întórne înapoi și să ocupe pasul Șipca, pe care să 'l întărescă cât vor putea mai bine ; după aceea dădu ordin gardei imperiale care era concentrată în Polonia ca să vie în grabă în Bulgaria, și în cele din urmă se gândi și la armata română.

IV.

Apel la ajutorul Românilor.

Nu e bine nici creștinesce lucru ca cine-va să se bucure de răul altuia, dar când acel cine-va te-a desprețuit și te-a neșocotit mai nainte, în vremuri bune și de prosperitate, ba încă a împins îngâmfarea până a te insulta tăgăduindu-ți aptitudinile și puterea de a 'i fi de vre-un folos, fără să vreți te bucuri, te simți mulțumit și 'i dai cu sic plin de satisfacțiune atunci când se întâmplă ca împrejurările să-ți fie cam defavorabile și nenorocul să-l siléscă să 'și ia séma și să năzuiască cu rugăminti și temenele ca să 'i întindă o mână de ajutor. Într'asemenea momente omul e om, chiar când se întâmplă să fie filosof, și fără să vrea simte o nespasă plăcere când vede pe acela ce 'l-a insultat și desprețuit ajuns la aman, cerându-i în vreme de nevoie ajutorul și spuindu-i că el îi este singurul liman de mântuire.

În primele zile, precum scim, Rușii nici nu voise să audă de o cooperațiune a oștilor române alături de cele rusesci, ci abia consimțise ca să îngăduie la 10.000 soldați români împreună cu ofițerii lor inferiori, să fie încorporați în armata rusă, spre a face șcôla de resboi sub ordinele directe ale unor ofițeri superiori ruși, iar restul armatei să se retragă la munți sau să depue armele, și numai o mică parte să rămăe împrăsciată prin orașe spre a servi drept garnizóne și a păzi închisorile statului. După aceea,

în urma refuzului Capului suprem al armatei române d'a priimi o condiție atât de umilitore, consimțiră și se învoiră să lase pe Români să opereze singuri și fără a fi în contact cu Rușii, într-o zonă determinată și cu totul izolată a câmpului de război; cerură numai cu o insistență cam nervoasă, ca Români să se retragă fără de zăbavă dincolo de Olt, să pue acest riâu ca linie de limită între ei și ai noștri și le îngădui să opereze izolați și pe răspunderea lor, însă în concordanță cu planul general al campaniei alcătuit de statul major general rus.

De îndată ce pățiră primul eșec și se convinse că nu aveau la dispoziție trupe îndestul de numeroase pentru un teatru de război atât de vast, Rușii își deschise ochii, pricepură că numai Români puteau să le vie grabnic în ajutor, numai ei puteau să împiedice pe Osman Pașa d'a fi prea primejdios și numai cu trupele lor puteau să înconjore Plevna într'un mod efectiv și cu trupe îndestulătoare, și începură să privescă pe Români cu nisce ochi mai dulci și să se porțe cu ei mai omenesce. De o cam dată însă crezură să facă pe grozavii, și chiar ajutorul de care aveau mare nevoie să ni l'ceră cu semeție, cu aroganță și cu un ton poruncitor, dar în curînd s'aũ convins că nu 'și aũ găsit cu cine să 'și jöce mendrele.

A doua zi după primul eșec de la Plevna, adică în ziua de 9 Iulie dimineața, generalul Krudner ceru cu insistență în numele Marelui Duce Nicolae ca generalul român G. Manu, comandantul Diviției a IV care se afla cu reședința în Turnu-Măgurele, să trecă Dunărea împreună cu divițiunea sa, din care o parte să ocupe garnisóna Nicolopolului și să păzescă pe cei 7000 prizonieri Turci ce se predase în urma capitulării acelei cetăți, care așteptau să trecă peste Dunăre dincoala spre a se duce în Rusia, și cu chipul acesta să degajeze o parte din efectivul corpului său spre a-l trimite la câmpul de război; iar o parte, cea mai numeroasă, să mergă împreună cu densusul în fața Plevnei, ca cu ajutorul trupelor române armata rusă să dobândescă o satisfacțiune proporțională cu eșecul ce a suferit. Pentru a indupleca pe generalul român, istețul comandant rus îi scrise o epistolă prea măgulitoare prin care,

pe de o parte îi enumără avantajiele ce ar putea trage tinăra armată română, bătându-se alături de glorioasă armată rusă, și luând folositore lecțiunii culese din exemplu și experiența sa, iar pe de alta îi făcu un tablou dintre cele mai strălucitoare și mai atrăgătoare, în care ar figura în mod glorios armata română, contribuind împreună cu cea rusescă ca să gonescă pe Osman Pașa din cuibul fortificat ce 'și făcuse, care era un ghimpe ascuțit ce amenința prea rău flancul drept atât al oștilor rusesce cât și pe cel stâng al celor românesce.

La această cerere, general Manu se grăbi a răspunde neted și lămurit, cum că el era general român iar nu rus, că el nu putea să aducă la îndeplinire un ordin venit de la un comandant strein, iar nu de la șeful său direct, de la Domnul României, care e capul suprem al armatei române, și declară categoric că nisce dispozițiuni atât de importante nu pot fi luate de trupele române fără un ordin priimit de la autoritatea sa supremă, și că nu va alerga la chemarea nici unuia din comandanții ruși, fără a priimi ordine de la Capul statului român.

Acest răspuns just, logic și leal dar semeț, fiind comunicat într-aceiaș di Impăratului precum și Marelui Duce Nicolae, supără foc pe superbul suveran al marelui imperiu rusesc și 'l făcu ca în aprinderea mâniei să cheme la sine pe Generalul Principe Ion Ghica, fostul agent al României la Constantinopole și într'acel moment atașat ca trimis extraordinar pe lângă persoana sa imperială, să-i facă nisce imputări foarte aspre, să acuze pe Români de ingratitude și să termine prin a face ore-cari alusiuni mușcătoare contra guvernului liberal, pe care 'l acuză cum că ar fi fost inamicul Rușilor și ar fi vedut cu ochi răi o cooperațiune a armatei române alături de cea rusescă. Pe semne în Iulie Majestatea Sa uitase nota ce dictase D-lui Nelidov, prin care acesta în numele său refuzase în mod categoric acea cooperare dorită mult de Români, și mai cu sémă de guvernul liberal promotorul acelei idei. După ce 'și vërsă focul și se mai calmă, M. Sa schimbă tonul din agresiv în practic și începu să enumere mulțimea bine-facerilor de care s'ar bucura Româniî când ar lucra tot-d'a-una mână în mână cu

prea puternica Rusie în resolvarea definitivă a chestiunii Orientului și când ar fi o credincioasă aliată a politicei sale. In cele din urmă, termină prin a-î cere stăruitor ca chiar într'acea séră, ba încă imediat după ce va ajunge a casă, să adreseze M. S. Domnului nostru la cuartierul său general de la Poiana, în numele său, o depeșe prin care să-l róge ca să dea de îndată ordine Diviđiunii a IV, ca să trecă Dunărea, iar pe general Manu să-l mute aiurea, ca să nu mai fie în contact cu Capul armatei ruse. General Ghica se execută și adresă Domnului său depeșă următoare:

Biela, Sâmbătă 9 (21) Iulie, 1877.

Alteței Sale Principelui Domnitor,
Cuartierul general din Poiana.

«Impăratul mă însărcinează să împărtășesc Alteței Vóstre máhnirea și părerea de rău ce simte vedënd că propunerea d'a ocupa Nicopolea cu armată română întâmpină dificultăți neașteptate și întârđierii prejudiciabile pentru combinațiunile Marelui Duce. In loc să mérgă innainte, generalul Kründer este ținut în loc pentru a păđi orașul și pe prisionerii, și nici nu póte, cel puțin să ajute brigadele pe care le trimeseșe la Plevna, unde este amenințat să întâlnească 18,000 de ómeni veniți de la Vidin. Impăratul nu se îndoesce că, după ce va fi luat cunoscința de aceste fapte, Altețea Vóstră va înlătura dificultățile care se împotrivesc la ocuparea Nicopolei, propunere care nu e de cât consecința înțelegerilor verbale dintre Altețea Vóstră și Marele Duce în timpul șederii Impăratului în Bucuresci. Plec mâine la cuartierul Alteței Vóstre, pentru ca să vă pun mai bine în curent».

General Ghica.

Acéstă depeșă acrá-dulce care era un fel de imputare pe de parte dar îndestul de amară contra purtării generalului Manu care n'a vrut să aducă la îndeplinire un ordin dat de Capul unei armate străine fie chiar aliată, avu drept rezultat o depeșă din partea M.S. adresată Marelui Duce și expediată spre Biela la 11 Iulie, prin care ı făcea cunoscut că a dat ordin generalului Manu ca să trecă

Dunărea împreună cu Diviția IV, spre a ocupa Nicopolul. Acest ordin începu a fi adus la îndeplinire în ziua de 14 Iulie; într'acea zi trecu regimentul al 5-lea de linie, și colonel Petrovan comandantul său, fu primul oștén Român care, după două secole de subjugare și desarmare, trecu Dunărea și călcă pe pământul bulgar ca inimic al Turcilor și în rășboiul cu Turcia; brigada I, a acelei divițiunii trecu Dunărea sub comanda colonelului Rosnoveanu în ziua de 17 Iulie, iar restul Divițiunii trecu în ziua de 31. Colonelul Rosnoveanu fu numit comandant al cetății Nicopolul.

În sfârșit Dumneșul dreptății, Dumneșul apărării celor năpăstuiți, Dumneșul ocrotitor al celor mici contra celor mari, bine voi ca să ne dea în timpul cel mai scurt o satisfacțiune deplină și să aducă la îndeplinire pe neașteptate visul cel de aur al tuturor Românilor. El 'i învrednici ca să 'și facă în fine drum spre scopul dorinței lor celei prea scumpe, adică ca cu prețul sângelui lor, să-și dobândescă neatârănarea și să dea la ivelă eminentele lor calități de față cu totă lumea, în ochii reprezentanților celor mai autorizați ai tuturor Puterilor universului și alături de una dintre cele mai viteze armate din lume.

Același Dumneșu bun, îndurător, ocrotitor și mântuitor al celor slabi, avu milă de un popor creștin care în tot-d'a-una s'a luptat pentru țară, lege și credință și s'a rășboit pentru cruce cu toate popóarele barbare și păgâne câte au năvălit din stepele Asiei pustiind și distrugând tot ce întâlneau în cale, și bine voi a auți glasul rugăciunii sale. Acest Dumneșu protector al Românilor, pe de o parte a dat gând lui Osman Pașca ca să se astâmpere și să stea liniștit în culcușul său, l'a înduplecat să nu pornescă ca un biruitor spre Dunăre în fruntea hórdelor sale asiatice și l'a oprit d'a trece dincoia, unde daca ar fi ajuns fără îndoială ar fi urmat pilda antecesorilor lor și ar fi trecut totul prin foc și sabie. Pe de altă parte a inspirat Rușilor gânduri mai bune față de noi, și i-a îndemnat ca să repare repede greșelele ce au făcut, să împiedece pe Turci d'a se lua după fugari și d'a aduce ruina și pustiirea pe pământul nostru unde numele Său cel sfint este iubit și respectat, și a însuflat căpeteniilor noastre gânduri bune și înțelepte ca să aducă

la îndeplinire numai măsuri bune și folositoare, care aduse starea de lucru de care ne bucurăm astăzi.

Maî înainte d'a descrie maî departe aceea ce făcură Româniî după ce Rușiî făcură apel la concursul lor, cred că fac bine să descriu în câte-va cuvinte aceea ce făcură Rușiî spre a îndrepta greșelele făcute, maî ales după ce îndurară și al doilea desăstru.

Imediat ce suferiră a doua înfrângere de la Plevna, Rușiî renunțară la campania cea nechibzuită împinsă dincolo de Balcani până la Andrianopole, cel puțin până s'or stabili maî bine dincoă; corpul al optulea comandat de general Radețki care apucase să trecă dincolo de Șipca fu rechemat, și generalul Gurco priimi ordinul d'a renunța la recunóscerile sale îndreptate spre Andrianopole și Filipopolî și d'a ocupa pasul Șipca. Asemenea și armata lui Țarevič, care deja înconjurase Rusciucul și îi tăiasă orî-ce comunicație, priimi ordin d'a 'și restrînge operațiunile sale prea prelungite și d'a se concentra pe linia Elena-Dunărea între Lom și Iantra.

Indată ce se luară aceste dispozițiuni desbătute chiar a doua zi după catastrofă, într'un mare consiliu de resbel, Marele Duce se duse la Bulgăreni, trecu în revistă armata sdrobotită, care, lucru de mirare, se reformase și fizicesce și moralicesce așa de bine, în cât, spun istoricii lor, părea că atunci eșise din cuartierele sale de garnizónă. După revistă A. Sa o încuragiă prin cuvinte mângâetóre, și apoi începu să caute un loc bun pentru un nou euartier general, căci Têrnova nu maî era centrul operațiunilor viitoare. De o cam dată, a doua zi după primul desăstru, fusese alésă Biela, ca una ce era maî în centrul noului sistem de atac, și numai de cât se dădu ordine de strămutare. Acéstă hotărîre care se execută pe dată, produse mare spaimă în masele Bulgarilor; sêrmanii mult plânse și se bociră de gróza nenorocirilor ce suferise confrății lor din Lovcea, mulți își părăsiră casă și avere și se luară după convoiurile imperiale, dar se liniștiră în curênd vêdênd că, de și cuartierul general a plecat, însă oștile de garnizónă nu s'aũ mișcat din loc, ci din contră s'aũ întărit prin detașamentele ce se întorceau din Șipca.

De la Biela cuartierul general fu strămutat în ziua de 19 Iulie la Bulgăreni, de acolo la Ciauși-mahala, și în fine la Gorni-Student, de unde mai apoi se strămută la Parodim și Bogot. Indată ce se aședară toate la locul lor, Împăratul semnă un ucaz prin care chema spre câmpul de luptă guarda sa imperială și rezervele tuturor corpurilor intrate în acțiune. Într'același timp, Marele Duce Nicolae, prin marele stat major rus, încheiă cu d-nul Poliakov contracte prin care 'i ceda construcțiunea unei linii ferate între Bender și Galați prin Bolgrad, a unei linii ferate între Frătesci și Zimnicea, a unei căi de tramvays între București, Alexandria și Zimnicea și a unei linii ferate între Șiștov și Târnova ¹⁾.

Într'același timp Plevna fu înconjurată și încinsă cu un șir de redute făcute din pământ, pe înălțimile ce o domina, pe care le ocupă resturile corpului al 9-lea și al 11-lea, câte scăpase din dezastru, precum și corpul al 4-lea, comandat de generalul Zotov, care tocmai atunci trecea Dunărea, viind din Rusia. Tot într'același timp, armatele ce operaū contra Rusciucului și a Rasgradului, se retrase sub comanda Marelui Duce moștenitor Alexandru, care la 1881 se sui pe tronul Rusiei sub numele de Alexandru III, spre Iantra, sub adăpostul puternicei linii de rezistență ce le oferea poziția strategică a acelu riu, și 'și stabili cuartierul general la Obretenic. După aceea generalul Radețki trecu în grabă dincoia de Balcani, lăsând în pasul Șipea forțe mai puțin considerabile, și merse să ocupe cu trupele sale orașele Târnova, Gabrova, Elena, Traian și Selvi, spre a acoperi linia de comunicație cu Dunărea, și a preveni or-ice atac neașteptat ori de unde ar fi venit, iar fugusul general Gurco, care zăpăcise rău pe Turci cu impetuositatea numeroasei sale cavalerii, fu nevoit să bată în retragere chiar a doua zi după ce repurtase o victorie strălucită contra lui Reuf Pașa, și să se reintórne de unde a venit, mai înainte d'a sdrobi cu totul pe inamic. El ca să se supue ordinului superior fu nevoit să fugă rușinat, gonit și hărțuit chiar de învinșii și fugarii de erī, spre a se apropia cu un moment mai curând de

1) Cele două din urmă lucrări nu fură executate din cauza lipsei de timp priincios.

Șipca, și a executa punct cu punct și cât s'a putut mai grabnic ordinul ce priimise din partea Impăratului. Asemeni și generalul Zimmerman, care opera din Dobrogea, și se apropie de Șumla, după ce se făcuse stăpân peste Varna și Tatargic, fu nevoit să părăsască liniile innaintate, să lase Varna fără garnisonă și să se retragă la o distanță respectabilă de anteposturile inimice, tot în conformitate cu ordinul imperial.

Aceste mișcări strategice și aceste concentrări înțelepte fură comentate în tot felul de presă și de public. Cei ce se îngrijurau cu tot dreptul de sôrta creștinilor după o victorie turcescă, se alarmară și intrară la grije, iar cei ce doreau triumful semilunei își manifesta bucuria cu mult sgomot și emfază. Bunii noștri vecini, Ungurii mai cu sémă, cădură într'un fel de paroxism spasmodic. Meetingurile curgeau unul după altul, luminațiile spre a serba victorii turcesci unele reale și altele inchipuite nu se mai sfârșiau la Pesta, și manifestațiunile sgomotose în favorul fraților lor Turci începuse a lua proporțiunî îngrijitoare.

Înainte d'a primi ordinul de retragere, general Gurco, bazat pe sprijinul corpului al optulea ce trecuse Balcanii, își împărțise armata sa în 3 colone și le trămisese spre trupele turcesci isolate cari se aflau în jurul Ieski-Zagrei și Ieni-Zagrei; general Boheica, comandantul colonei din stânga, pornise cu o rapiditate neauđită de la Hain Keui și, ajungând a doua zi la Ieni-Zagra, se repeđi c'o iuțelă rară spre Turci și îi imprăscie pe dată. General Gurco care conducea centrul, porni după aceea spre Karabunar și, unindu-se pe drum cu oștile victoriose, se isbi cu oștile lui Reuf Pașa în pădurile de la Djunganli, și după o luptă crâncenă îi puse pe gónă și le ocupă pozițiunile. Atunci primi printr'un currier ordinul d'a se retrage imediat fără a mai da o nouă bătae, și într'aceiași timp află că Suleiman Pașa a pornit în fruntea a 300,000 ómenî ca să îi tae linia de comunicație și că Eski-Zagra cu garnisona sa compusă în mare parte din legiunea Bulgară, a fost înconjurată de Turci.

Ne putând să se măsore cu oștile de cari dispunea în starea de oboselă în care era cu un număr îndoit de dușmanî odihniți,

Gurco fu nevoit să lase pe înconjurați în voia sorței, și alergă în fuga spre Hain Keui ca să-și asigure linia de retragere.

Garnisóna din Eski-Zagra se bătut cu un curagiū demn de admirat ; bieții Bulgari care până eri erau numai nisce cetățeni pacifici, dovediră că aveau în vinele lor sânge de eroi și sciură să móră pentru independența patriei lor. Stégul lor mai cu sémă, pe care li-l trămisese comuna Samara din Rusia, îl apărară făcându-se pătrat spate în spate, și se bătură pentru el până ce reușiră a-l mântui, lăsând pe câmpul de onóre 9 ofițeri și 289 soldați din 500 luptători. Sfărmăturile eroice ale legiunei bulgare trecu Balcanii după general Gurco pe la Hain Keui și de acolo se întreprătă spre pasul Șipca unde se și stabiliră. General Gurco ne putënd să 'și transporte tótă artileria, îngropă o parte din ea în pământ, din care Turcii găsiră donă tunuri, și ajungënd la loc de siguranță, disolvă corpul de ante-guardă care nu mai era de trebuință, împărți cavaleria ce operase sub comanda sa pe la cele-lalte corpuri, și el porni spre Bucuresci ca să iasă întru întempinarea diviției a doua din guarda imperială ce pornise spre câmpul de rebel, spre a se pune în fruntea sa, căci împăratul îi încredințase comanda acestui corp de elită.

Principiū de Leuchtemberg care țineaū garnisóna în Kazanlik, se retrase spre Șipca cei mai din urmă, și avură ocașie să se isbescă cu o parte din oștile lui Suleiman Pașa care reușise chiar a-i tăia linia de comunicație. Ei pătrunse printr'acest părete omenesc prin o vigurósă șarge de cavalerie, imprăsciară pe inimici cu puterea isbiturei ce le dădu în fugă, și, după aceia, fiind ajutați de o parte din armata generalului Radețki, eșiră din încurcătură și 'și puse armata de care dispuneaū în siguranță.

Acéstă retragere fu fatală sërmanilor Bulgari !... focul, ferul și spîndurătórea, fu rêsplata simpatiei cu care priimise sërmanii creștini pe Rușii mântuitorii lor. Ieni-Zagra, Eski-Zagra, Iamboli, Kalofar, Karlova, Sabota și mai tóte satele din valea Tungei și a Mariței, care altă dată se numeau paradisu Turciei, deveniră în câte-va luni un morman de ruine informe și pustiite ; 20,000 de ființe omenesci: bărbați, femei și copii cădură victimele rêsbu-

nării turcesci ; miș de case, sute de școli, ȃcimii de biserici fură arse și mai multe localități înflorite fură cu totul pustiite. La Andrianopole și Tatarbazargic funcționară mai multe luni în permanență ȃcimii de spânȃurători, cari făceau și ȃiua și nóptea victime, mai tóte prade ale cupidității și rėsbunărilor personale. Liberarea Bulgariei părea într'acel moment că s'a transformat în despopularea ei !

V.

Bătălia de la Şipea.

După ultima bătălie de la Plevna și după luptele din valea Tungei, urmă un repaus de 15 zile, în care fie-care dintre beligeranți făcură mișcările strategice reclamate de modificarea planului de rebel ce fusese siliți de împrejurări ca să adopte, și și concentrară în diverse puncturi importante forțele de care dispuneau și cari le soseau din diferite părți.

Osman Pașa rămase ținut în loc între Lovcea și Plevna, So-leiman Pașa formă dincolo de Balcani, din sfărîmăturile oștilor lui Reuf Pașa, din armata sa cu care străbătuse Muntenegru și din rediții și mustafidii veniți din Asia, un nou corp de 50,000 ómeni, și Mehemed-Ali noul generalism, luă măsurile necesare spre a și întări armata cuadrilaterului și a și fortifica pozițiunile de la Rasgrad, Eski-Giuma și Tatarbunar.

Planul Rușilor era simplu : menținerea liniei Osman-Iantra-Dunănea, punerea lui Osman Pașa în nemișcare și oprirea cu orî-ce preț a ajutoarelor ce le-ar sosi de dincolo de Iantra sau Balcani ; al Turcilor era mai complicat, căci capiî armiei, din cauza multor gelosii reciproce, nu se puteau uni la adoptarea unui plan uniform.

Mehemed-Ali, care după cum scim, era un renegat German și care poseda o instrucțiune militară îngrijită, ca mai experimentat

și mai competente, depuse un plan resumat în modul următor : El opină ca corpul egiptean comandat de principele Hasan să ție în respect oștile lui Zimmerman din Dobrogea și să lase în seama frigurilor distrugerea aceluși corp. Soleiman Pașa cu armata sa avea să facă o demonstrațiune contra pozițiunilor rusesce din Balcani, care să atragă într'acea parte atențiunea inamicilor. Osman Pașa trebuia să se repedă în același timp cu oștile sale spre aripa dréptă a Rușilor mai 'nainte d'a le sosi acestora ajutóarele cerute, și în același timp el, în fruntea oștilor sale odihnite, să atace aripa stângă aprópe de Dunăre, să tae Rușilor linia de comunicație, să arunce o parte din inimiți în Dunăre și pe cealaltă cu împérat și cuartier general cu tot, s'o înconjóre și s'o siléscă a se da prinsă. Planul era ingenios și nu greu de executat în primele momente de slăbiciune și descurajare în care se găsea Rușii în Iulie, dar nu fu aprobat de Soleiman Pașa, a cărui cunoscută invidie și egoism nu suferea nici unui fel de umbră ca să se pue în dreptul reputației lui de mare căpitan. El voia să 'și păstrede pozițiunile independinte, să opereze singur fără control sau direcțiune și să asume asupra lui singur reușita sau ne reușita combinațiunilor sale proprii.

Hotărîrea lui fu susținută la Constantinopole de numeroșii săi amici, și mai cu sémă de popularitatea ce 'și câștigase prin sgotósa dar nefolositórea expedițiune din Muntenegru, iar planul lui Mehmed Ali, care era un străin și prin urmare urít de Turci, fu înlăturat, și invidia și gelozia ce minéză de secole imperiul otoman, scăpă creștinătatea póte de o nouă și nereparabilă catastrofă.

Planul lui Soleiman consista în a trece prin Balcani dincóce, a forța și relua cu orí-ce preț pasul Șipea, care după credința răspândită în Turcia, este pórtă Constantinopolului, și pe urmă a cădea cu puterea forțelor de care dispunea, în spatele armiei rusesce, care se grămădea mereu în jurul Plevnei. Spre a 'și ajunge acest scop, el trâmise o colónă ca să facă o demonstrațiune spre Bebrova. Acea colónă trecu prin pasul Demir-Kapu, se isbi la Stare-Reco cu ante-guarda detașamentelor de observație împre-

sciate de general Bobeica între Bebrova și Elena, le goni până la Bebrova, le scóse din oraș, căruia îi dete foc și înaintă spre Elena. Acolo însă se opri, căci mai într'același timp sosi și general Radețki cu grosul armatei sale, care numai de cât reuși a 'i opri și a-i împrăscia trupele. General Radețki pricepuse numai de cât care erau intențiile lui Soleiman, și ca să le dejóce, se întorsese iute înapoi la Tárnova, și cum a ajuns și a aflat de la un curier că Șipca era atacată de forțe considerabile, sbură spre ea cu mai toate trupele sale.

Pasul Șipca era ocupat de 3000 ómeni, comandați de generalii Dorejinski și Stoletov, între care erau și resturile legiunei bulgare. De la retragerea Turcilor, această pozițiune importantă fusese întărită de Ruși într'un mod admirabil, și înzestrată de astă dată cu noui redute și noui retranșamente, toate armate cu tunuri de calibru mare, cele mai multe de oțel, luate de la Turci. Cele mai principale forturi era Sf. Nicolae, care de la o înălțime de 4800 de pași le domina pe toate, bateria verde, reduta Bedek-Ko, luneta Turcă, bateria rotundă, reduta de oțel și reduta Turcă. Pe Sf. Nicolae îl comanda Principele Toskoí, flancul drept colonel Lipinski, flancul stâng Principele Vianzenski și reduta Bedek-Ko, locotenentul-colonel Șvab.

În dimineața zilei din 6 August, pe la 10 ore, Rușii observară în vale o mișcare întocmai ca un furnicar și vedură o pădure de bacionete apropiindu-se de gura Șipcei, și numai de cât dădură de veste la Gabrova de astă mișcare și luară măsurii de o apărare desperată. Pământul fu minat în grabă cu focóse explosive și baterii galvanice, și redutele fură aprovizionate pentru o lungă rezistență.

A doua zi o colónă forte de Turci apáru pe înălțimile muntelui Berdec și începu să construiască o baterie în fața redutei de oțel. Rușii deschise numai de cât focul, dar nu împedică pe Turci d'a pune în poziție 4 tunuri. Cum începu să funcționeze această baterie, porniră 40 de batalióne turcesci în colóne de atac, și merse adăpostite de ripe, până ce ajunse la o mică înălțime pe care priimise cu o lună mai înainte Gurco parlamentarilor tur-

cesci. Atunci batalioanele eşiră în loc deschis, și focul artileriei asvêrlind din trei redute și din nenumărate șanțuri, începu să le măture ómenii într'un mod îngrozitor ; cu toate acestea Turcii călcară peste morți și răniți și înaintară, dar un alt inamic, focósele, luară foc, isbucniră, îi măturară cu sutele și băgară în ei gróza și confuziunea. Bateria de la Berdek detuna fără întrerupere, tirailorii nu mai conteneau, dar cu toate acestea, Rușii de la adăpost trăgeau în carne și nu îi lăsaui să se apropie. Intr'o parte o colónă turcă se repeđi la asalt, ajunse până sub parapeturile redutei numită turcésă, dar nu putu merge mai departe, cu toate ajutóarele próspete ce îi sosiaui mereu, căci Rușii îi seceraui fără de milă ; fu dar nevoită acea colónă să se retragă în ordine spre a se reforma. Într'același timp altă colónă se repeđi în altă direcțiune, spre laturea orientală a lui Sf. Nicolae, dar nici acolo nu fu mai norocósă, ci trebui să se retragă sub grindina de proiectile. Un alt detașament atacă reduta de oțel, pe când o colónă forte se înșirui în linii compacte de tirailorii, care detunaui într'una contra tuturor întăririlor. Acest detașament se coborí din pădure, împărțit în trei colóne, sui muchia muntelui, umplând aerul de țipete sinistre, dar și de astă dată Turcii fură respinși de către Ruși.

Turcii de dece ori se reformară și repetară aceste atacuri înversunate, improspătându-se mereu, și de dece ori Rușii îi respinse cauzându-le pierderi considerabile. Trei miu de ómeni morți și răniți picară în decursul acestor atacuri repetate cu așa înversunare, și când se înoptă Soleiman vėđu că nebuna sa cercare nu îi-a folosit întru nimic, dar nici măcar nu 'l-a învėțat minte. Tótă ziua Rușii și Bulgarii se bătură ca eroi fără să se odihnescă o clipă, și mai fără să mănânce și să bea; asemenea nóptea nu dormi nimeni, căci tunurile și puscele Turcilor nu mai ostiaui, și cu toate acestea de îndată ce înnoptă, cei vii își îngropară morții și puse la siguranță răniții cari erau în număr de peste 200. A doua zi ostilitățile fură ceva mai liniștite, lucră numai artileria din ambele părți, și într'acest timp Turcii preparară noui baterii și Rușii reparară toate stricăciunile și începură să și menageze mu-

nițiunile spre a le păstra pentru momente mai critice, căci începuse a se cam împutina.

În ziua de 8 August, la 7 ore dimineața, Turcii reîncepură focul cu o îndoită violență, demascară nouă baterii la Berdek și Aikiri-jebel și începură o mișcare spre stânga ca să apuce armata rusă pe la spate. O colonă plecă din Senovaț pentru acest scop, apucară pe poteca prin care fugise de captivitate camaraziilor lor în rëndul trecut, traversară bugeturile de păduri seculare cu care era îmbrăcat muntele și luară pozițiunile pe înălțimile din fața redutei Bedek-ko. În timpul acesta, spre sud Turcii se repeziră de patru ori la asalt spre fortul de oțel ca să mascheze mișcarea de înconjurare, și de patru ori fură respinși cu pierderi considerabile din ambele părți. Flancurile nu fură mai mult cruțate, reduta rotundă și șanțurile ce o înconjurau fură de mai multe ori atacate, dar colonel Lipinski se apăară cu bravură și nimici toate tentativele.

Mișcarea de înconjurare nu rămase nezărită de către Ruși; locotenent-colonel Șvab de la cincă ore dimineață zări pe Turci strecurându-se prin pădure ca să se apropie de reduta ce comanda, și luă toate măsurile de apărare; pe la șase ore Turcii se repeziră cu furie și Rușii intrară unul după altul cu toții în foc și se apărară cu bravură. Șvab ceru ajutóre, i se trimise două companii și respinse încă un asalt inimic. Turcii erau ca frunza și ca iarba, iar Rușii numai câte-va companii! Șvab ceru din nou ajutóre și i se dădu din rezervă până nu mai rămase nici un om neangajat. Turcii nu putură înainta, luneta turcă care ajuta cu artileria sa reduta Bedek-ko ținea flancul stâng al Turcilor ca să nu se desfășure, dar cu toate acestea, linia de înconjurare se întindea și se strîngea în dosul Rușilor prin tiratorii Turci care se coborau din muntele Berdek și se împrăsciau în pădurea din dosul bateriei rotunde spre a lua muntele Bedek-ko în flanc. Dacă ar fi reușit această mișcare, Șipca ar fi fost înconjurată și garnisóna rusă pierdută; dar numai de cât rezerva din reduta rotundă eși afară, se împrăscie în tiratorii, se repeși asupra Turcilor împungându-i cu baioneta și îi aruncă în vale cu grămada, împoșcându-i cu împușcături. Turcii împoșpătați se repeziră în sus de

mai multe ori, dar fură nevoiți a se întorce înapoi fără de nici un succes.

La Badek-ko Turcii atacaū mereū, împrăpătându-se într'una; Rușii se luptaū cu multă desperare, cerënd și consumând mereū rezervele și se bătura tótă ziua, cauzënd Turcilor nisce pierderi îngrozitoare. Eroī fură toți oștenii căți se bătura în acea zi, pentru că fusese nevoiți să se lupte cu un număr îndecit de dușmani, și toți până la unul își făcura datoria într'un mod admirabil. Restul legiunei bulgare care ocupa reduta turcă nu rămase mai pe jos; din contră, în mai multe ocașii ea întrecu pe cei mai neîntrecuți viteji. Toți răniți ușor, de la cel mai mare până la cel mai mic refuzară d'a se coborî în Gabrova spre a intra în spitale, ci după primul pansament reintrară în foc și umplură golurile lăsate de cei prea greu răniți.

Pe la două ore și jumătate nu mai rămăsese nici un om de rezervă; toți luptătorii erau obosiți, toți erau chinuți de sete, căci Turcii tăiasă vinele de apă de la cișmele, toți erau cu totul zdrobiți, și Turcii se împrăpătaū într'una. La Bedek-ko mai cu sémă susținerea pozițiunei devenise cu totul imposibilă, căci Turcii se înmulțeau mereū și Rușii nu aveau de unde să primescă ajutoare. Cu toate acestea Generalul comandant dădu ordin oștenilor să se săș menție pozițiile cu ori-ce preț, și numai la cas de nevoie să se retragă, ferindu-se de focose în dosul bateriilor galvanice. Momentul cel mai critic al Rușilor sosi pe la trei ore. Turcii năvăliaū de pretutindenī, împușcăturile detunaū cu furie, cereheții atacaū mereū luneta turcă și rezervele erau sleite de tot! Bedek-ko începu să fie părăsit de apărători, flancul drept mai cu sémă devenea din ce în ce mai amenințat, ofițerii Ruși erau mai toți uciși și răniți, soldații se luptaū din propria lor inițiativă și munițiunile începură să lipsescă; totul era aproape perdut! În luneta turcă mai cu sémă înconjurați, ne mai avënd cu ce să se lupte, se apărară o oră întrégă rēsturnând peste Turcii ce se suiaū pe stânci bolovanī imenși de piatră, bușteni de copaci și fel de fel greutăți! Desperarea începuse să coprinđă pe asediați, când de o dată se auđiră două sgomote în diverse direcțiuni; spre par-

tea despre Bedek-ko isbucni focósele împreună cu bateriile galvanice care aruncară în aer sute de cadavre inimice, și despre calea Gabrovei generalii Stoletov și Dorejinski zăriră ajutóarele cele sosea și strigară:

— Suntem scăpați, iată-î sosesc.

Un ura formidabil eși din tóte pepturile când priimi acéstă veste îmbucurátóre. Ca prin farmec o înviorare galvanică trecu prin tóte corpurile, cei osteniți dobândiră ca prin minune forțe noi, și acei care nu mai puteau să se misce și căduse la pămînt zdrobiți de obosélă, se animară ca de o comóțiune electrică și săriră asupra dușmanilor ca cum n'ar fi simțit încă obosélă. În acel minut Turcii năvăliră spre redute din tóte părțile strigând Alah! Alah! fără a se îndoi de biruință; dar de o dată întâmpinară în fața lor un zid de fier format din baionetele celor reanimați și a câtor-va din cei noui sosiți, și isbindu-se de acest obstacol neașteptat, se opriră în loc înspăimântați, se clătinară, se zdrobiră și luară fuga învălmășiți. Iată ce póte speranța!

Ajutorul ce sosea Rușilor era mic, dar produse efectul dorit. Generalul Radetki de îndată ce aflase despre atacul serios al Șipcei, dăduse ordine unei diviziuni și jumătate ca să'l urmeze, și el sbură cu un batalion de vênători spre Gabrova. Ajungénd acolo, găsi o nouă depeșe din Șipca care vestea că ai sêi erau aprópe înconjurați, și fără a se mai repausa, aruncă câte-va sute de vênători pe caii ce găsise pascînd la Gabrova; erau caii cavaleriei ce se bătea în munte; și 'i trimise înainte, iar el porni cu grosul armatei pe jos. General Stoletov se miră de o cam dată vedénd că în loc de infanterie îi sosea cavalerie, însă scóse un țipăt de bucurie vedénd cavaleria descălecând și apêrând în locu-î o jumătate de batalion de vênători pedestri. Un ura detunător eșit din tóte pepturile rêsponse acestuî strigăt.

Pe la 8 ore séra Turcii fură respinși din tóte pozițiunile, înpușcăturile încetară cu totul, pentru prima óră de trei zile, și fiecare începu să 'și numere pierderile ce încercase în cursul zilei. Turcii pierduse 7500 ómeni și Rușii 2000. În cursul noptii sosi tótă brigada și a doua di diminéta începu să soséscă proviziunile

și munițiunile care veniră tótă ziua fără de întrerupere. Fugariți bulgari din Kazanlic dădură Rușilor un ajutor prețios cărând cu spinarea apă, victuale și munițiuni pe unde nu puteau să se sue căruțele și caii, bravând cu curagiu glónțele Turcilor, care se întărise pe înălțimea ce domina calea Gabrovei, și obosiți putură să guste puțin repaus. Din legióna bulgară numai rămăsese de cât o mână de ómenți; ea își făcuse datoria cu prisos, i se acordă dar voia de a se retrage la Gabrova spre a se odihni.

O zi fu repaus absolut, iar a doua zi la 12 August, Soleiman iarăși încercă sórta norocului, trimițendu-și falangele sale ca să se isbescă cu nisce pozițiuni spăimintătoare; de astă-dată însă le găsi solid apérate. Sf. Nicolae fu de mai multe ori atacat cu înverșunare, un batalion fu nimicit și altul ce îl urma se retrase împrăștiat și decimat, însă Soleiman de și învins de atâtea ori tot nu vru să se astêmpere. Vêdând că Turcii nu vreau să îl lase în pace, Rușii se hotărîră să ia ei ofensiva în partea stângă, și reușiră a goni pe Turci într'o clipă și a degagia acéstă parte de ori-ce neliniscire. După aceea atenziunea generalului Radețki se întórse spre partea dréptă, unde dușmanul stabilise pe muntele Aikirigebel trei retransamente pe trei înălțimi, din care una domina, cum am dis, calea Gabrovei și reduta Bedek-ko. Să se ia cu ori-ce preț acele înălțimi, ast-fel suna ordinul ce dădu general Radețki, și el fu pe dată pus în execuțiune. Abia fusese luată acéstă decisiune și imediat fu pusă în lucrare și îndată fură luate măsuri pentru aducerea la îndeplinire a acestei hotăriri.

Pe la nouă ore sosi general Dragomirov în capul unui regiment, și după ce se odihni puțin în vale, se sui sus cu oștile sale. Pe când însă se apropia de luneta turcă, Turcii după acele înălțimi începură să îi împrosce trupele cu mitralii, și mai mulți ómenți cădură morți și răniți mai 'nainte d'a lua pozițiuni. General Dragomirov vând poziția critică în care se aflau oștile sale, se întórse înapoi, pentru ca să atragă atenziunea generelului Radețki asupra acestui fapt, dar mai 'nainte d'a eși din zona focului inamic, cădu chiar el și un adjutant el său răniți, unul la picior și cel-l-alt în cóstă. Tot într'același timp și tot într'acea pozițiune fu ucis și

bravul general Dorejinski, care muri isbit în reduta sa de un glonț rătăcit. Aceste triste accidente, în loc d'a descuragea, contribuî a înflăcări și mai mult pe Ruși și d'a le inspira dorința d'a pune mâna cu orî-ce preț pe acele grósnice pozițiuni.

Intr'acest timp nóptea sosi, și execuțiunea rămase pentru a doua zi, mai cu sémă că sosise Rușilor noui ajutóre, care ridica efectivul lor la 20,000 luptători și noui sosiți avéu nevoie de repaus. A doua zi porniră Rușii din zori de zi spre muntele păduros, o colónă cobori de cu séră spre Gabrova, și merse tótă nóptea prin poteci strimte și primejdióse, și ajunse a doua zi diminéța în fața pozițiunilor turcesci, și o altă colónă porni de diminéța prin fața, ast-fel că apucară pe Turci din doué părți. Impușcăturile prin pădure durară mai multe ore, puscile și tunurile nu mai conteneau, obstacolele cele mai dificile fură sărite, lese de arbori și de bolovanii răsturnați fură escaladate, și Rușii ajunse la o depărtare numai de 50 pași de întăririle turcesci. Atunci se încinse între ambii dușmani o luptă ucigătoare care dură mai multe ore fără de nici un rezultat. Norocul stătu cât-va timp în cumpănă, însă după ce se reîntăriră cu noui ajutóre, și coprinse retransamentul din tóte părțile, Rușii năvăliră spre întăririle turcesci cu îndoit avént și le isbiră cu așa furie, în cât Turcii fură nevoiți să ia fuga și să își părăsescă pozițiunile.

Rușii se luară după dênșii, năvăliră spre cele-l-alte doué șiruri de șanțuri, dar se opriră în fața unui număr superior de inimiți odihniți, și iar reîncepu impușcăturile. Acéstă nouă luptă nu ținu mult, căci puterile nu erau proporționate, Rușii erau cu mult mai puțini; fură dar nevoiți să se retragă în poziția deja ocupată, ba încă, vedénd că și acéstă poziție nu putea fi păstrată, căci oștile erau obosite, se retrase și din ea și iar reintrară Turcii în stăpânirea sa.

La 15 canonada continuă încă, dar de la 16, Soleiman de o dată și fără de veste începu să își retragă oștile, și urmă după aceea o liniște care avu o durată de mai multe săptămâni. Tocmai la 6 Septembrie, Turcii făcură o nouă cercare fórte vigurósă, se urcară pe stâncile Sf. Nicolae armați în mână cu granate și șrap-

nele maniabile, le aruncară în şirurile compacte ale Ruşilor, şi putură să profite de prima surpriză spre a escalada zidurile şi a intra chiar în fort ; dar după şese ore de şedere într'insul, fură nevoiţi să 'l părăsescă, căci Ruşii se desmeticiră, se întorse înapoi însoţiţi de noui ajutóre, şi fortul Sf. Nicolae fu reocupat de ei, cauzând inamicilor nise pierderi îngrozitóre.

Din norocire pentru Ruşi, vremea se strică de timpuriu, şi chiar de pe la începutul lui Septembrie începu să ningă la Şipca. Acastă bruscă schimbare de atmosferă sili pe Turcii din munte ca să se retragă în Senovaţ, şi de acolo în Kazanlik. Numai bateriile după Berdek şi Aikirigebel mai schimbară cu cele rusesci din când în când câte-va focuri de artilerie, căci aū mai rămas în ele óre-care trupe Turcesci. Curénd după aceea Soleiman Paşa a cedat locul lui Reuf Paşa, căci acastă nereuşită, în loc d'a fi defavorabilă reputaţiunei sale şi d'al stigmatiza cum merita, adică d'al denunţa serascherului ca pe un general incapabil şi neprevădetor, din potrivă 'l-a dat postul de Serdar Ekrem. În cursul lunei lui Octombre şi Noembre, şi mai în tótă luna lui Decembre lucrurile rămase aci în suspensiune ca şi mai nainte de acastă nebună cercare. Într'acest timp fie-care stătu pe loc, ocupând poziţiunile ce ocupase mai de mult, şi fie-care se pregăti de ernet cum putu. Intre trecut şi present era numai o mică deosebire: 12,000 de nizamî turcesci, flórea armatei Padişahului nu mai răspundeaū la apel, căci fusese îngropaţi prin apropiere.

Afacerea de la Şipca a fost pentru Ruşi revanşa Plevniî; acastă eroică rezistenţă le redete curagiul ce începuse să se sdruncine, speranţa reveni în inima lor şi orizontul viitorului lor începu să se mai lumineze.

VI.

Operațiunile din jurul Lomului.

După cum scim din ceia-ce am citit în prima parte a acestei scrieri Serdarul Ekrem Abdul Kerim Pașa, din cauza indolenței și culpabilei sale neactivități, fusese destituit, dat judecății, apoi surghiunit și înlocuit cu Mehmed Ali.

Acest general era cel mai capabil, cel mai activ, dar din nenorocire pentru Turci, și cel mai cu puțină trecere pe lângă a-totputernicii de la Serascherat. Indată ce intră în funcțiunea ce i se încredințase, numai de cât se puse a organiza armata cuadrilaterului, pe care o găsi într'o desordine completă, și făcu dînt'rînsa trei corpuri, distribuind'o în chipul următor : Primul corp compus din două divițiuni și opt baterii îl concentră la Rasgrad și îl puse sub comanda lui Achmed Eiub Pașa cu reședința la Rasgrad ; al doilea corp compus din trei divițiuni, dintre care una egiptenă și 12 baterii, pe lângă care erau atașate mai multe batalioane de trupe neregulate, îl puse sub comanda principelui Egiptean Hasan cu reședința la Eski-Giuma ; și al treilea corp compus din toate armele îl împărți între cetățile Rusciuc și Silistra.

După ce împărți armata în modul de mai sus și încredință comanda diviziunilor la generali ca Baker Pașa, Blum Pașa și Rasid (Strecker) Pașa, toți europeni, precum și la cei mai luminați

și mai capabili dintre Turci ca Fuad, Negib, Asaf, Salih și Salim Pașa, începu să împrășcie localitățile vecine armatei Rusă cu iscode și să facă forțe dese recunosceri spre a se asigura de puterea inamicilor.

Acastă armată, în epoca sa de reorganizare, care dură vr'o două luni, stătu într'o neactivitate completă față de inimiți, pe care îi lăsă în pace să ia pozițiune cum le-o plăcea și unde le-o plăcea. La rîndul lor, Rușii îi lăsară și dinșii în pace ca să se reorganizeze ori și cum au vrut, și s'au ocupat și ei cu organizarea și concentrarea trupelor lor. Ca să ție piept celor trei colóne turcesci, marele Duce moștenitor, Țarevicul Alexandru, își împărți și el armata de care dispunea iarășii în trei colóne, și însărcină pe generalul Zimmermann, ca, cu corpul al 14-lea ce comanda, cu care trecuse Dunărea pe la Galați, să apere valul lui Traian din Dobrogea, să ție în respect trupele inimice concentrate la Tatarbazargic și Varna, și să înainteze respingându-le mereu spre Șiumla și Varna. Însărcină pe general Hahn în capul corpului al 13-lea să observe armata de la Șiumla, Eski-Djuma și Osman-Bazar, și s'o scótă din Rasgrad. Acest general își stabili reședința la Pop-Keui. Însărcină pe general Wanowski ca să înconjure Rusciucul atât despre uscat cât și despre malul românesc al Dunărei și să bombardeze cetatea. Acest general își stabili reședința la Kadi-Keui. Într'același timp încredință comanda Giurgiului generalului Schmidt. Pe lângă aceste trupe, la începutul campaniei, el mai dispunea și de corpul al 11 comandat de Pr. Schacovscoi, care avea să formeze legătura între corpul al 12-lea și al 13-lea și să își stabiléscă cuartierul general la Biela. Țarevicul își rezervă comanda supremă a întregii operațiuni din valea Lomului și își alese cuartierul general la Pop-Keui. După ce fie-care armată se concentră și se organiză într'acest mod, stătu cât-va timp în expectativă și începură să se observe reciproc. Într'acest timp corpurile al 12 și al 13 rusesci, traversară pe rînd cele patru afluențe ale Lomului, numite Banica-Lom, Cara-Lom sau Lomul negru, Svenic-Lom și Ac-Lom sau Lomul alb, spre a lua pozițiune, unul în fața Rasgradului și în observarea Osman-Ba-

zarului, și cel-lalt în fața Rusciucului și în observarea Silistrei. General Schacovscoi, cu corpul al 11-lea, de și fusese însărcinat la început să ție legătură între corpul al 12-lea și al 13-lea, dar după primul eșec de la Plevna, fusese însărcinat să ia pozițiune în fața acestei noi întăriri dușmane, și să lase o spărtură între cele-lalte două corpuri.

Tocmai în ziua de 1 August, aceste armate pân'aci uitate, dădură pentru prima oră semne de viață prin o neînsemnată recunoșcere. Prima ciocnire o dădură Turcii cu 700 de cavaleri, care se isbiră la Jidina, foarte aprópe de Rasgrad, cu un escadron de dragoni Ruși. Ei fură foarte surprinși găsindu-se fără de veste de prezența inamicilor la o distanță atât de apropiată de liniile lor de concentrare, și se luptară cu multă vitejie, dar un batalion de infanterie rusă și două tunuri îi sili să se retragă.

La 3 August comandantul cetății Rusciucului organiză o recunoșcere generală spre ante-posturile ruse din jurul cetății, și Turcii reușiră de minune în cercarea ce făcură; oștenii Turci năvăliră cu impetuositate spre Ruși, îi goniră din pozițiunile ce ocupău, și se făcură stăpâni peste întăririle lor, dar după ce puseseră la încercare forțele dușmanilor, pe urmă fură nevoiți să se retragă dinaintea unor trupe superioare la număr.

După aceia avu loc o ciocnire la Bislar, aprópe de Ieni-Keui. Acastă ciocnire, fără a putea să se numescă o bătălie, fu însă una din cele mai serioase din câte se petrecură în primele zile ale lui August în jurul Lomului.

Rușii după înfrângerea a doua de la Plevna, părăsi Ieni-Keui și se retrase la Pop-Keui care era răspântia dintre Biela, Rasgrad și Eski-giuma. Turcii cum aflară de acastă mișcare în retragere, numai de cât ocupară pozițiile părăsite de Ruși și se puse ca să le fortifice. Generalul Hahn, care comanda trupele de la Pop-Keui, vădând pe Turci lucrând cu așa mare stăruință, și recunoscând că poziția ce ocupa era predominantă din toate părțile de înălțimile din prejur, și mai cu sémă de cea ocupată de Turci, dădu ordine să reocupe acea pozițiune, și la 9 August 12 batalioane porniră de la Aislar, făcură o mișcare de întórcere spre Kizilar,

pe care Turcii nu 'l fortificase, respinse ante-guardele Turcesci și ocupară Kizilarul.

D'acolo se îndreptară spre înălțimile de la Kider-Avron, se isbiră cu o rezistență neașteptată, și fură ținuți în loc până ce sosiră forțe considerabile de la Eski-Giuma, care imediat luară ofensiva. Rușii moleșiți de o căldură escesivă, oboșiți de un marș repede de mai multe ore, și siliți să escaladeze înălțimi muntose, forțe grele de suit, cedară tirului bine nutrit al artileriei Turcesci și trecură înapoi Lomul.

Turcii nu lăsară fără profit acest succes, și ca să scape importanta pozițiune de la Ieni-Keui d'un nou atac, atacă în dimineața zilei de 10 August pozițiile Rușilor de la Aiaslar și deslocară fără multă trudă cele două batalioane ce 'l ocupa. General Hahn vedându-se amenințat în Popkeui, și printr'acosta poziția corpului al 13 fiind foarte tare compromisă, trâmise ajutoare ca să ia Aiaslarul cu ori-ce preț, și după o luptă desperată de mai multe ore, în care baioneta jucă primul rol, goni pe Turci; dar peste noapte fu nevoit ca să se retragă la Sultan-Keui, căci Turcii îl copleșise cu forțe considerabile. Cu această ocaziune bașibujucii nu se opriră d'a comite ca de ordinar crimele cele mai oribile.

Acastă victorie degajă Rasgradul, puse pe Mechemed Ali în poziție d'a cunoște bine forțele Rușilor dintr'acea parte și reînsulfleți morahul Turcilor foarte mult sdruncinat.

După această bătălie urmară trei recunoșceri spre Sadina, Spahilar și Kadi-Keui, câte trele urmate de ciocniri mai mult sau mai puțin serioase, și pe urmă avu loc bătălia de la Karakasan-Keui care se petrecu la 18 August.

Neputând parveni a îndupleca pe Soleiman și pe cei de la Seraskerat ca să adopte planul său, și după ce află că acest general încăpățânat a și început să pue în execuțiune nebuna cercare d'a lua Șipca fără de un plan combinat, Mahmed-Ali depeșă lui Osman-pașa prin Varna, Constantinopole, Filipopoli și Sofia, dându-i instrucțiuni conforme cu planul său, și terminându-și organizările și mișcările strategice, luă ofensiva contra Rușilor și porni de la Rasgrad și Eski-Giuma spre Baciolar și Surnasufiar ca să isbescă

pe Ruși în partea lor cea mai slabă, acolo unde corpul al 12-lea abia se împreună prin nisce forțe minime cu al 13-lea.

Mișcările Turcilor fură conduse cu așa mare prudență, în cât Rușii nu le observară până în ziua atacului, și le permise ca să așeze chiar în costa lor pe înălțimile ce dominau Karakasan-Keui mai multe tunuri de calibru mare. Un cazac vesti pe general Leonov de aceste mișcări și acesta luă îndată ore-care precauțiuni, adăpostind în pădurea vecină câte-va baterii.

Pe la 8¹/₂ ore lupta începu, satul Sadina fu luat, pierdut și iar luat de Turci, bașibujucii îi dădu foc și umplu aerul de un fum gros: canonanda generală se angajă pretutindeni, făcând ravagiuri în ambele părți, și după aceia cavaleria turcă se năpusti furioasă spre bateriile de la Hardar-Keui. Rușii cu multă înlesnire puse pe gonă pe vitejii cerchezi și numai cu esplosiunea unui obuz, dar interveni imediat infanteria lui Sabit pașa, care se adăpostea după ore-care dealuri aproape de Haidar-Keui, ai căruți luptători înaintară imprăsciați ca tiraliori și atacă Karakasan-Keui, adăpostiți prin porumbiscea care acoperea totă câmpia din jurul satului.

Lupta fu crâncenă, împușcăturile cumplite, dar și rezistența fu mare. Turcii însă erau mai numeroși și Rușii asudând de căldură, cădând de ostenelă și ne priimind de cât un ajutor de 300 de soldați, fură nevoiți să se retragă pas cu pas, să iasă din porumbul ce îi adăpostea și să se pue după adăpostul întăririlor dinaintea satului. După un timp foarte scurt de ostiare, Turcii se repeziră spre întăriri, Negib se împreună cu Sabit și dădură cu toți navală înainte; împușcătura deveni generală. Turcii ajunse la o depărtare de câți-va metri de Ruși, mai făcură încă câți-va pași, dar când să se încaere, Rușii își demascară cavaleria care puse din nou pe gonă pe dușmani.

Mehmed-Ali trimise ajutóre, bateria turcă de la Karatepe începu să imprăscie pe cea Rusă de la Haidar-Keui, care cauza mult rău Turcilor, îi demontă un tun și apoi o făcu să tacă; în scurt timp ajutórele sosiră nesupărate de Ruși și al treilea atac începu la 5 ore și jumătate după amiază.

Turcii înconjurară pe Ruși de toate părțile, 2000 de luptători ori-cât de bravi ar fi fost nu putură să facă față tuturor nevoilor, ajutóarele lor nu mai soseau, și când sosi de la Biela o brigadă întregă, aprópe pe sub séră, ea fu nevoită să se opréscă în loc, stinjită de o mișcare făcută de Baker-pașa cu cavaleria sa și să rămăe ca simplă spectatóre până la finele luptei. După o resistentă d'o oră și jumătate, Rușii își ascunse morții într'un puț, pe răniții mai ușurel îi aruncară pe cai, pe cei mai grav îi culcară pe tãrgi făcute de pușci încrucișate, inhămară caii la tunuri, se retrase spre Pop-keui și lăsară importanta pozițiune de la Karakasan în mâinile Turcilor, care o ocupară pe la 10¹/₂ ore séra. Cu această ocaziune Turcii puseră mâna pe un tun, 2000 pușci, 2000 mantale, tot echipamentul și îmbrăcăminteá unui regiment și pe mai multe care cu pesmeți. Pe lângă acestea Turcii dobândiră cu o pierdere de vre-o 500 de ómení avantajii mult mai importante: ocoliră stânga corpului al 13 și îl despărțiră de corpul al 12 întocmai după planul ce 'și propusese Mehmed-Ali.

Aceste doué succese care purtară titlu de marea victorie de la Eski-Djuma produse în Constantinopole, atât la Curte cât și în oraș, o bucurie împinsă până la delir, făcu pe Turci să prindă fórté mult curagiú, să piardă timiditatea inspirată de descuragiare și să mérgă până la temeritate. Atacurile neașteptate contra Rușilor începură să se îndeséscă, Achmed Kaiserli, eși din Rusciuc la 20 August, se isbi cu Rușii la Kadikeui, le ucise 2 oficeri și 210 ómení și apoi reintră în cetate; la 21 porni din Rasgrad corpul lui Achmed Euib pașa, îndreptându-se spre Solenek, și la 22 ajunse acolo și se împreună cu dividiá Nejub pașa.

La 23 începură mișcările ofensive. Turcii luară pe rând satele Ogarcin, Bekirin, Ieni-Keui, Perovcea și Mocalevo din fața satelor Cocalevo și Ablobo; dătură mână cu oștile lui Fuad și Sabit pașa; într'același timp brigada lui Rașid pașa operá o întórcere la drépta în dosul satului Cocalevo, dar această mișcare nu reuși din caúsă c'a sosit prea târdiú. La 24 August pe la șese ore diminéta, colónele turcescú începură să se misce înaintea frontului bateriilor de la Kocelievo; pe la șapte ore și jumătate începură bateriile

turce să bombardeze bateriile rusesci, cauzându-le mult rău, și după o lungă canonadă începu să se misce infanteria turcă procedată de mai multe linii de tiraliori.

Kocelievo era întărit cu trei rânduri de șanțuri : Turcii luară de la primul atac pe cele d'întâi, perđend multă lume, și siliră pe Ruși să-'și retragă mai întâi artileria și pe urmă să părăsescă cu totul prima pozițiune, vedđendu-se în fața unui inimic de patru ori mai numeros. Pe când infanteria se retrăgea în a doua linie de apărare, cavaleria turcă se cercă ca să'î inconjore flancul stâng, dar cazacii și dragonii ruși îi opri, se bătură corp la corp cu lancele și puse pe Turci pe gónă.

Retrasă în a doua linie, infanteria se culcă în șanțuri și artileria se stabili pe pozițiunile paralele cu drumul despre Ostrița ; dar pe la două ore după amiază, după șese ore de luptă fără de precurmare, Rușii, avënd să înfrunte atacul unor forțe prea considerabile, nu mai putură să se menție în pozițiile ce ocupaū și părăsiră definitiv Cocelevo, îndreptându-se spre Ostrița în ordinea cea mai perfectă.

Atât Rușii cât și Turcii credeaū că au terminat ori-ce operațiune pentru acea zi, și fie-care se prepara să 'și repare pierderile care erau considerabile din ambele părți, să'și îngrope morții și să 'și odihnescă forțele, dar Ibrahim pașa care nu luase parte la luptă și ardea de nerăbdare d'a se arăta cu un moment mai curând vitéz, schimbă alt-fel lucrurile.

Fără să consulte pe nimeni saū să cêră de la cina-va sfat, acest general Turc trecu Lomul prin vad în capul a câtor-va bataliōne, isbi pe Rușii de la Ablovo fără de veste, sui colina din fața satului, sub o plōie cumplită de glōnțe ce curgeaū din puscele tiraliorilor Ruși ce se împrăsciase prin vii, intră în Ablovo, goni pe Ruși dintr'insul, îi alungă și din împrejurimi și începu să 'î urmărescă.

General baron Driesen, întâmpinând pe fugari, îi făcu să se întorcă înapoi prin ore-care cuvinte îmbărbătore, se puse în fruntea lor, năvăli spre Turci, îi puse pe gónă și reocupă pozițiunea perdută de la Ablovo, respingënd pe Turci până dincolo de Lom. Intr'acea zi, cea mai sângerōsă din tōte luptele din jurul Lomu-

lui, Turcii perdură peste 1500 ómení și Rușii peste 1200. Intre morții Turci se găsi și o fată jună ca de 20 ani, îmbrăcată bărbătește și i se făcu și ei onorurile militare.

Pe când aripa dréptă a armatei Turcesci ataca Kocelievo, aripa stângă se îndrepta spre Pop-Kioi, unde se afla o diviție din corpul al 13-lea rus împreună cu un număr considerabil de tunuri de diferite calibre. Două linii de retragere avea acea pozițiune: una spre Târnova prin Ciair-Kioi, și alta spre Biela prin Opaca, Kupcea, Orenjik și Sinan-Keui. Scopul Turcilor era d'a întinde Rușilor într'această din urmă localitate o cursă care să facă retragerea imposibilă și d'a împedica pe cei învinși să se unescă cu corpul al 12; grație însă principelui Hasan, comandantul Egiptenilor, cel mai incapabil și mai orgolios dintre comandanții Turci, acest plan nu se putu executa. El rămase baltă din cauză că nobilul principe nu voi să dea mână de ajutor lui Salih pașa ca să gonescă pe Ruși din Pop-Kioi despre partea Bielei, viind despre Bikirin, Ieni-Keui și Karahasan-Keui, și printr'acéstă nesupunere compromise succesul Turcilor care părea a fi sigur.

Salih-pașa, neașteptându-se la o opunere din partea principeiui Egiptian, atacă în ziua de 25 cu óre-care moliciune poziția Pop-Keui; infanteria protegiată de artilerie înaintă în bună ordine și despre drépta și despre stânga fără să se prea grăbescă, dar pe când Rușii începură să se misce ca să se retragă spre sat, atacul încetă de o dată, căci principele Hasan găsise de cuviință ca să se dea repaosului, și cređu că nu mai era nevoie d'a merge mai departe. A doua zi, Rușii, presimțind pericolul și neputându-se bizui în puterea forțelor lor, începură să se retragă spre Biela; Salih pașa se repeđi spre a le ataca linia de comunicație, dar când începu operația, Hasan nu voi să părăsescă pozițiunile de la Sarnasufar, se opuse d'a lua parte la orí-ce operațiune și lăsă pe Ruși ca să se retragă în pace spre Biela cu arme și cu bagage. De atunci începu să clocescă între Turci și Egiptieni o nemulțumire și o inamiciție reciprocă, care dură cât a durat și resbelul.

Descuragiat de acéstă încăpățânare pe care n'o putea învinge, căci principele Egiptean era fórte protegiat în sferele de sus din

Stambul, Mechmed Ali, de témă ca să nu se vadă din nou părăsit și pus în primejdie într'un moment cu mult mai critic, părăsi îndr sneșul s u plan și stătu nemișcat la Sarnasuflyar p n  la 1 Septembrie, lăsând pe Ruși ca să 'și urmeze nesup rașii retragerile și concentrările în jurul Bielei paralel cu Iantra.

Cu t te acestea, în ziua de 1 Septembrie se decise a executa un marș convergent spre Biela, mai mult ca să ocupe pozițiile părăsite de inamic de c t ca să-l urmăréscă ; aripa dréptă comandată de Achmed Eiub pașca se dirigi  spre Tristenic, centru comandat de Assaf pașca merse spre Sinan-Keui, și el rămase în aripa st ngă ca să supravegheze pe Hasan care din  i în  i se arăta mai ostil faci  cu dinsul, și t t-d'o-dată să urmăréscă pe Ruși în retragerea lor spre Biela.

Țarevic  după eșecurile de la Karakasan-Keui și Cocalevo, recunoscă că într'adev r impr sciarea celor două corpuri ale sale pe o linie în întindere de 79 kilometri, prezinta inconveniente f rte mari și, ca să remedieze r ul, de îndată după bătălia de la Ablovo, părăsi cu totul linia Kara-Lom, podul de la Pargos fu retras, cel de la Petroșan  asemenea, parcul de artilerie fu trecut dincóce de Dunăre și el iș  retrase oștile spre Biela, int rindu-le între Iantra și Banica-Lom și și stabili cuartierul general la Obrejetenic.

Când Turcii porniră înainte, Rușii deja erau stabiliți și int riți în noile lor pozițiuni, ast-fel că deja se găseau în poziție de a putea face față or -c ruilui atac or  de unde ar fi venit și or -c t de serios ar fi fost. In lțimile ce domină cursul r ului Banica-Lom erau acoperite de baterii și satele vecine int sate de cavalerie și infanterie. Indată ce se zăriră Turcii în apropiere de Sinan-Keui, Rușii se repeziră spre d nșii, le isbiră ante-guarda cu putere, și fu aproape să le ia acéstă pozițiune care se v ra ca un triumhiu în frontul pozițiunilor turcesci, dar în cur nd Turcii se reformară și se re nt rir  prin noi ajut re sosite la timp, și Rușii fură siliți să se retragă, ne-put nd să deslocheze pe nisce dușman  care ajunsese să fie îndoit mai numeroși ca ei, care ocupa  o pozițiune

admirabil întărită de natură și pe care o apăra cu mult curagiu Asaf Pașa.

Bătălia de la Sinan-Keui puse capăt nenorocitelor succese raportate de Mechmed-Ali ; fără să fie de nici un ajutor operațiilor lui Soleiman, ele nu fură Turcilor de alt folos de cât că sdruncinară și nimiciră toate planurile Rușilor și depărtară prea mult pe Țarevicii de Rusciuc, care era ținta operațiilor lui ; ce folos însă ? căci rezultatul acestor fapte norocite nu fu îndestul de profitabil pentru Turci, dacă o dată căpetenia lor n'avu nici curagiul și nici puțința d'a împinge lucrurile mai departe !

Îndată ce ajunse în fața Bielei, Serdar-Ecremul își numără forțele, și negăsindu-le atât de numeroase în cât să sdrobescă cu ele pe dușmanii cu o lovitură puternică, stătu la îndoială și scrise Serascheratului ca să 'și dea părerea și să 'i trimită ajutoare. Serascheratul îi răspunse «ia Biela», dar nu 'i trămise nici un om, pe când Rușilor le sosea mereu ajutoare din rezervă și din guarda imperială. El se supuse, se hotări să forțeze linia rusă prin Diair-Kioi, și dacă va câștiga vre-un succes, s'o isbescă și la Dragonova până ce va ajunge la Iantra, și d'acolo să întorcă dreapta poziției Biela. Reușind, el ar fi putut amenința Târnova, și ar fi dat mâna cu Soleiman Pașa, în cazul în care acesta ar fi isbutit să treacă dincoia de Balcani.

Ciair-Keui era tocmai punctul de împreunare între corpul al 11-lea care într'acea vreme ocupa satele: Tristenik-Turski și Karaci-Bulgarski, cu detașamente spre Sgalevița și Verbița din apropiere de Plevna, și între cele-lalte două din préjma Iantrei. Planul lui Mehmed-Ali fu bun, dar fu rău executat și susținut de forțe inferioare, ast-fel că după două succese care ar fi adus cu ele victoria, năvălitorii fură părăsiți de reserve, care nu se mișcară din loc și fură siliți să se retragă tocmai în momentul în care Rușii erau gata să dea dosul. Armata Rusă în acea parte era stabilită în formă de triunghi între satele Ciair-Keui și Beg-Berbövka, unde se împreună riuulețul Caiagic cu Carcovna, și erau întăriți cu două rânduri de șanțuri. Terenul acestui triunghi era înalt și frontal despre partea inamicului răpos și greu de suit. Cinci-spre-zece mi

de Ruși stau îngrămădiți acolo, și Turcii le opunea o forță numai de 12.000 luptători.

Turcii se preparaū de mult ca să atace fără de veste din tóte părțile pe Ruși, și 'și desfășurară forțele de care dispunéu la adăpostul pădurilor din fața Verbovki și Clair-Keui, Rușii însă care fusese vestiți din vreme, fiind pregătiți, le opuse o rezistență puternică. Mulțumită acestor prevestiri, ce le comunicase nisce iscode Bulgare, în ziua de 9 Septembrie, când porniră Turcii spre atac, Rușii erau gata d'a respinge atacul. Lupta începu pe la 11 ore dimineața, artileria lucră fără preget până la ora 1 și jum. după amiazi. Într'acest timp infanteria turcă se grămădi în dosul satului Circovna, și după ce se repausă puțin, începu asaltul despre partea dreaptă. Rușii le opuse multă rezistență, dar Turcii înaintau mereu suind pe brânci râpe după care curgea foc și mórte. Lupta se înfierbântă, cavaleria începu să facă mișcări de întórcere, artileria să 'și schimbe pozițiunile și infanteria să se lupte piept la piept. Turcii înaintau mereu, de și cădeaū cu grămada, Rușii erau aproape să se retragă ne mai puténd să reziste, dar, cum am dis mai sus, pe când Rușilor le sosea mereu ajutore, rezervele Turcesci se topeau în ved de ochi, intrând pe rind în foc și luptându-se fără a se improspăta, căci n'avéu de unde. Acéstă stare de lucruri sili pe oștenii ce se suise pe acea muche primejdiósă cu așa mari pierderi, și amenințase cu nimicirea pe Ruși de atâtea ori, să se clatine și să se cobóre în jos decimați și obosiți.

Rușii cum zăriră acéstă mișcare de retragere, din învinși se făcură învingători, și numai de cât se puse să 'i urmărescă, îi goni până în pozițiunile ce ocupase de dimineața, luară primele întăriri, se menținură în ele, și pe sub séră se retrase în bună ordine, încărcați de prăzi și triumf.

A doua zi Turcii cerură și dobândiră autorisația d'ași îngropa morții și își enumerară pierderile ; 800 morți și aproape 2000 răniți nu răspunse la apel în rindurile Turcesci, și 65 de morți și 500 de răniți se numărară în șirurile Rusesci.

Intr'acelaș timp Turcii cercară încă un nesucces la Maren, în fața Elenei, operațiune combinată de Mechmed Ali ca să dis-

tragă atențiunea corpului XI, dar vedând că nici acolo n'a reușit și că pretutindenă a fost bătut, Serdar Ecremul dădu ordin de retragere generală și își reluă pozițiunile ce ocupa la începutul lui August. De astă dată Rușii temându-se de vre-o cursă, nu le închise retragerea nici nu îi urmăriră spre a reocupa numai de cât pozițiunile ce părăsise, ci stătură cât-va timp nemișcați în pozițiile ce ocupați.

Acest nesucces al Turcilor, provenit în mare parte din prea multă prudență a generalismului, atrase disgrația lui Mechmed-Ali, iar temerariul Suleiman, acela care pierdu atâta lume în nebuna încercare de la Șipca, dobândi postul de comandant suprem.

VII.

În ajutorul creștinătății.

După ce am terminat cu descrierea evenimentelor resboinice ce au urmat după cele două înfrângeri de la Plevna și cu cele petrecute prin împrejurimile Șipcei și ale Lomului, să ne întorcem iarăși la Români și la faptele lor ulterioare care au preparat a doua și cea mai importantă fasă a războiului ruso-turc. Scim că Capul suprem al armatei ruse a adresat, după primul eșec de la Plevna, o cerere prin care invita pe Români ca să ia parte ca cooperatori la peripețiile viitoarelor lupte, scim asemenea că acea cerere satisfăcea pe Români, căci realisa una din cele mai scumpe ale lor dorințe și le da o satisfacțiune deplină față cu insulta ce făcuse mândriei lor naționale nota D-lui Nelidov din Maiu, dar cu toate acestea Români nu se grăbiră să o aducă imediat la îndeplinire și să se arate prea măgulii și speriați de distinsa onoare ce li se făcea.

Ea fu formulată pentru prima dată chiar imediat după luarea Nicopolului și mai înainte de desastrelor de la Plevna, dar fu făcută în nise termenii și în nise condițiunii care nu putea satisface aspirațiunile și amorul propriu al Românilor. Acea cerere pregătea armatei române un rol șters, fără glorie, fără importanță și fără prestigiu, acela d'a servi de garnisonă cetăților cucerite de Ruși și de escortă convoiurilor de prizonieri turci făcuți de Ruși, în trecerea lor prin țară, spre destinațiunile hotărâte de Ruși.

Acest rol de puțină importanță putea să le aducă la încheerea păcei ôre-care răsplătiri bănesci, pôte îndestul de remuneratôre, ca la nisce jandarmî, iar nici de loc răsplata ce se cuvine vitejilor. Acest rol și acéstă răsplătitire păru Românilor lipsită cu totul de prestigiul și aureola ce luminéază fruntea eroilor care, cu prețel vieței lor, s'aũ luptat pe câmpul de onôre pentru a cuceri binele și prosperitatea patriei lor; el nu plăcu nici Capuluî Statuluî, nici guvernuluî și nici căpeteniilor armatei, căci prea era umilitor și înjositor; de aceea el fu lăsat aprôpe fără răspuns; Capul țerei și al armatei stătu greũ, nu se mișcă din loc, dădu ordine comandantilor armatei sale ca să'l imiteze și lăsă ca evenimentele să schimbe lucrurile și să-î aducă la móră apă mai multă, fără a intra în explicațiuni și corespondență iritantă.

Scopul urmărit de Români și de Domnitorul și guvernul lor era mult mai mare. Corpurile legiuítóre române proclamase independența României, Suveranul ei o sancționase și guvernul seũ pusesese acest fapt în cunoșcința Puterilor europene, între care și Rusiei, dar nici una din Puteri, nici chiar Rusia nu recunoscuse acest fapt împlinit, ci ne trata tot ca pe un popor vasal imperiuluî otoman, iar Rusia în nenumăratele relațiuni și corespondențe ce ȃilnic întreținea cu tôte autoritățile române, și mai cu sémă cu Ministerul afacerilor streine, se ferea d'a ne trata în mod mai deosebit, și d'a întreține cu noi relațiuni ca cu o putere de sine stătătore, de și mai înainte d'a intra în campanie încheiasse cu noi o convențiune politică și alta militară, prin care regula ca cu o putere de sine stătătore, tôte amănuntele privitôre la trecerea armatei ruse prin România.

Acéstă stare de lucruri nelămurită, în doî perî, nesigură, nu putea să mai dăinuiască, căci, potrivit cu progresul ce făcea în desvoltarea peripețiilor sale mersul răsboiuluî, terminarea sa și încheierea păcii se apropia, prin urmare era imperios necesar ca acel eveniment să găséscă România într'o situațiune clară, hotărîtă și bine determinată, care la tratarea condițiunilor păcii să îdea dreptul d'a-și spune cuvântul seũ și d'a-și sprijini pretențiunile sale pe nisce fapte împlinite ale ei proprii, săvîrșite numai

de fiu ei fără amestecul alt-cuiva și pe prestigiul dobândit prin sacrificiile făcute de oștenii săi.

Afară de acesta România proclamase ruperea legăturilor de vasalitate ce o lega de Turcia de aproape cinci secole și se declarase stat neatârnat și de sine stătător, nu din propriul îmbold al filor săi, ci fiind-că au fost provocați de Turci, care au bombardat nisce întăriri românești făcute pe teritoriul românesc, care stătēju mute și neagresive, după ce Români le-au făcut cunoscut că ele erau ocupate de trupe românești. Numai în urma acestei provocări, Corpurile legiuitoare au proclamat independența țarei, au șters din budgetul Statului plata tributului datorat Porții și soldații români au răspuns la foc prin foc, la vërsare de sânge prin vërsare de sânge și la mörte prin mörte.

În urma acestei stări de lucruri atât de încordată, România, dacă ar fi stat cu mânele în sin și dacă soldații săi s'ar fi mulțumit, unii să stea la Calafat cu arma la picior, iar alții să serve drept santinele în trebuința unei armii străine, ea ar fi trebuit să fie privită de întreaga Europă, și mai cu sémă de Turcia, ca o provincie rebelă, fără de individualitate proprie, iar poporul său ca o populațiune haină ce s'a revoltat contra suveranului său, și armata sa ca nisce cetë de soldați resvrătiți, ast-fel că la încheerea păcii toți ar fi fost tratați în consecință. Atunci, în cazul cel mai bun, țera noastră, pe când noi nutream speranțele cele mai strălucite, ar fi redevenit aceea ce a fost mai înainte de declararea rebelului, la care ea n'ar fi luat o parte activă, adică iarăși un principat vasal Turciei cum rămăsese după încheierea păcii de la 1812, a celei de la 1828 și a celei de la 1856, care au adus multe folose altora, iar ei mai de loc; prin urmare ar fi ajuns mai rău de cât fusese mai înainte. O asemenea perspectivă nu convenea Românilor, mai cu sémă după ce s'au proclamat independenți, după ce consciința națională a dobândit o desvoltare atât de mare și după ce neatârnamea lor a fost în decurs de cât-va timp un fapt împlinit. Revenirea la starea de mai înainte ar fi ținut în permanentă aprins focul chestiunei orientului și ar fi provocat peste scurt timp un nou război, care pöte ar fi devenit o conflagra-

țiune europeană. Cât pentru probabilitatea proclamării independenței sale după terminarea resbelului, ca un act de generositate și de mărinimie din partea Țarului liberator, nici nu putea să încapă discuțiune, fiind un act îndoit mai umilitor și prea împovăraător pentru mândria națională română, care în tot-d'a-una și-a dat silințe să și realizeze scopul ce urmărește numai prin ea însăși.

Aste considerațiuni de un înalt ordin politic a silit pe Capul Statului și pe guvernul român ca să cêră Capului armatei ruse acte, fie orî cât de laconice, și fapte împlinite, fie orî-cât de neînsemnate, prin care însă să i se recunoscă situațiunea sa de Stat de sine stătător, care e în drept și în putere ca să trateze cu alt Stat iarăși de sine stătător, și mai cu sémă de importanța Rusiei, ca putere cu putere. Într'același timp ceru ca armata sa să coopereze pe picior de perfectă egalitate, ca putere cu totul deosebită de armata rusă, dar aliată cu ea la continuarea evenimentelor ce se preparaū, pentru ca în momentul încheierii păcii să aibă un statut personal bine definit.

Acest desiderat convenea de minune Românilor, dar nici de loc Rușilor; de aceea Marele Duce Nicolae nici nu vru să audă, făcu pe supêratul, se necăji foc și făcu o mulțime de nazuri și de temporisări. La tôte aceste șovăeli și rătoeli, însă Români rêspuase și ei tot prin passivitate, temporisări și încetineli savant combinate. M. Sa Domnitorul, ca să dea o aparență de satisfacție Împêratului care se necăjise foc pe general Manu, pentru că nu alergase în ajutorul trupelor rusesci la chemarea generalului sêu, îi dădu ordine ca să accelereze trecerea peste Dunăre a Div. IV și să ocupe cu o parte din armata sa pozițiunile strategice dintre Nicopole și până la malul riului Osma, pe șoséua dintre Nicopole și Plevna, dar într'același timp îi dădu ordin sever ca să se fêrêscă d'a priimi și d'a executa vre-un ordin venit din partea Rușilor, fie de la orî-cine, ci să se mărginêscă d'a cere instrucții telegrafice de la Capul armatei române și d'a temporisa. În cas însă când evenimentele și apêrarea țarei ar cere o grabnică eșire din rezervă, atunci să ia tôte măsurile necesare dictate de împreju-

rări, dar să se mărginescă numai d'a apăra trecerea peste Dunăre și d'a respinge pe năvălitori. Iată pentru ce Div. IV română, de și a fost invitată la timp de către Ruși d'a lua parte la resboi, și de și trecerea sa dincolo de Dunăre fusese aproape terminată, totuși n'a luat parte nici la a doua bătălie de la Plevna. D-l general G. Manu care încă comanda Diviția, invocă ca pretext, atunci când i s'a făcut amare imputări de către general Krüdner, faptul că prima brigadă terminase trecerea abia în ajun, prin urmare era încă nepregătită pentru luptă, iar a doua abia prepara trecerea, fapt adevărat care se terminase abia la 21 Iulie.

Aflând despre acest al doilea refuz, Marele Duce Nicolae iar se înfură și ceru cu insistență M. S. Domnitorului înlocuirea sa cu a unui oficer superior mai de înțeles care să ia comanda Divițiunii române, ce pe atunci era destinată să fie mai des în contact cu armata rusă. M. Sa, doritor d'a nu brusca lucrurile ci d'a menține cele mai bune relațiuni cu Impăratul și Capul armatei ruse, încredință generalului Manu un post superior, acela de Inspector al artileriei și numi comandant al Div. IV pe generalul A. Angelescu, fostul ministru de resbel, așî șters din cadrele armatei, pentru nise fapte politice iar nu militare. Pasiunea politică a atribuit această schimbare de comandă faptului că general Manu n'ar fi vrut să se supue ordinului dat de Capul Suprem al Armatei Române d'a trece Dunărea, din cauză că D-sa făcea parte din partidul conservator și că acel partid desaproba prin diarele sale trecerea armatei române peste Dunăre și intrarea în acțiune a oștilor române alături de cele rusesci. Ca fost șef al arhivei Ministerului afacerilor streine, am avut în mână totă corespondența răsboiului, între care și actele cele mai confidentiale, dar din conținutul lor n'am descoperit nici măcar o alusiune care să dea temeinicie acestei acușiunii, și să se presupue măcar că general G. Manu a uitat vre-o dată că era ostaș, spre a-și aduce aminte că era un fruntașiu om politic. Dacă ar fi fost așa ceva, de sigur că M. Sa nu l'ar fi numit inspector al artileriei, nu l'ar fi dat o înna-intare, ci l'ar fi pedepsit cu cea mai mare asprime, căci disciplina e puterea unei armate, mai cu sémă pe câmpul de răsboi.

După ce dădu Rușilor această satisfacțiune, ce păru mulțumitoare pentru succesibilitatea Țarului, general I. Ghica care ocupa pe lângă Alexandru II postul de trimis extraordinar al M. S. Domnului României pe lângă persoana Sa, în o convorbire ce a avut cu Marele Duce, i-a comunicat ca simplă informațiune o opiniune exprimată de M. S. Domnitorul nostru și de guvernul român. Prin aceea opiniune, ca s'o numim ast-fel, M. S. atrăgea atențiunea Marelui Duce asupra conținutului notei D-lui Nelidov, prin care în numele Impăratului refusa în mod neted și categoric propunerea cooperării armatei române la peripețiile războiului alături de armata rusă, și i amintea cum că înțelegerea verbală ce avusese loc între Domnitorul nostru și Impăratul Rusiei, de față cu Marele Duce Nicolae și generalul Nepocoicinsky, șeful statului major general rus, care a avut loc în ziua de 27 Maiu, cu ocazia vizitei ce a făcut Impăratul în Bucuresci M. S. Domnului nostru, n'au fixat de cât numai punctele unor operațiuni paralele, iar nici de loc ale unei acțiuni comune, și au hotărît ca armata română să opereze într'o zonă a câmpului de războiu cu totul deosebită de aceea în care s'ar lupta Rușii. Acea acțiune avea să fie condusă după inspirația și pe răspunderea proprie a comandanților Români, fără să fie vre-o dată în atingere cu trupele rusești și fără să urmeze altă linie de cât planul general de operațiune tras de armata rusă, spre a fi o direcțiune comună și uniformă în toate operațiunile războinice întreprinse contra Turcilor.

De îndată ce luă cunoștință de conținutul acestei opiniuni ce i fusese comunicată cu multă curtuosie, cu mult tact, cu mult calm și cu o moderațiune bine calculată, dar într'aceleș timp cu o fermitate foarte accentuată, Marele Duce, înțelese cum că cu Românii nu mai puteau să uzeze de amânări, de promisiuni vagi, de cuvinte cu două înțelesuri și de amenințări, și fiind silit de împrejurări, care deveneau din ce în ce mai grave și de evenimente care chiar a doua zi după al doilea desastru de la Plevna, se grămădeau îmbulzindu-se, se hotărî în fine să iasă din rezerva ce i impusese, să fie ceva mai categoric în manifestațiunii și să adreseze M. S. Domnitorului nostru de-o-cam-dată depeșa următoare :

Tirnova ^{19/31} Iulie 1877

Principelui Carol al României

La locul unde se află cuartierul general român.

«Turcii grămădind cele mai mari masse, la Plevna ne nimicesc. Rog să faceți demonstrațiune puternică. Acastă demonstrațiune este neapărată pentru a înlesni mișcările mele».

Nicolae.

De îndată ce priimi acastă depeșă, Domnișorul nostru, mulțumit că în fine ruptórea s'a făcut, că Marele Duce a eșit din reserva voită ce 'și impusese, și satisfăcut că 'i-a adresat direct un act scris ce lăsa urme și nu se putea tăgădui, pe lângă acesta fiind îngrijat de teribilele efecte ale celui d'al douilea resbel de la Plevna dezastros Rușilor, în care pierduse 8000 oșteni morți și răniți, și temându-se că póte Turcii s'ar hotări să ia ofensiva, să urmărescă pe învinși, și să aducă invađia și nenorocirea în țera noastră, se hotări ca de-o-cam-dată să trămită la Plevna pe general Al. Anghelescu, în calitate de comandant al Div. IV, cu ordinul d'a innainta cu cea mai mare parte din trupele sale spre Plevna, și d'a lua pozițiune strategică la óre-care depărtare de cetate ca să împedice cu or'ce sacrificiú o eventuală năvălire a Turcilor. Într'același timp dătu ordin comandantului Div. III ca să plece cu o brigadă la Corabia spre a 'i lua locul.

Din norocire Osman Pașa nu innaintă și nici nu cercă să facă măcar o demonstrație ofensivă, am spus mai sus pentru ce, și se mărgini a 'și inconjura cuibul ce 'și-a ales cu fel de fel de tăbii și de întăriri. Față cu acastă pasivitate rămase și general Anghelescu iarăși în pasivitate, și se mărgini a ocupa de-o-cam-dată pozițiunile strategice din vecinătatea Nicopolului, pe drumul ce ducea la Plevna, și d'a lua măsurile necesare d'a împiedeca o eventuală năvălire peste Dunăre, în caz când Turcii din Plevna ar lua ofensiva și ar pune pe gónă trupele rusesci.

VIII.

Domnul României cap al armiei de împresurare a Plevnei.

Dacă Osman Paşa rămase astempărat în Plevna sa, nu tot astfel rămase și Mehmed Ali Paşa, noul serdar ecrem, adică noul cap al armatei turcesci, care se îndreptase spre Elena și Biela, nici Suleiman Paşa care părăsise lupta cu Muntenegrenii și urmărirea cu o furie nebună pe Gurco în retragerea sa desordonată, și nici Reuf Paşa care atacă pasul Șipea cu o energie îngrijitoare. Am descris în mai multe capitole precedente peripețiile acestor sângeroase fapte de arme. Pote aceste atacuri date din patru părți, cu o energie neașteptată de la Turci, și cu ore-care șanse de succes, puse pe gânduri atât pe Împăratul cât și pe Marele Duce, și îl determină să iasă cu desăvârșire din rezerva de mai înainte față de noi, și să ceară în mod categoric și direct concursul nostru.

Acastă soluțiune era cea mai înțeleptă, cea mai practică și cea cu rezultate mai imediate și mai liniștitoare. În urma unei inspecțiuni ce făcu de departe liniei de împresurare, Împăratul și Marele Duce a doua zi după evenimentul de la 18 Iulie, se convinse cum că trupele de care dispunea în partea locului nu erau îndestulătoare nici măcar pentru a împiedica o năvălire, ne cum să opereze un asediu efectiv pe un circuit de peste 50 de kilometri și cu o șansă de reușită foarte problematică; se mai încredință cum că trupele cu cari au trecut Dunărea, nu erau îndestul de

numeroase pentru un teatru de rebel atât de vast, și că armata română câtă trecuse Dunărea, după aspect, avea o menținere marțială, părea a fi îndestul de serios preparată și promitea a-și face datoria pe câmpul de luptă cu onoare și demnitate.

În urma acestei inspecțiuni, Marele Duce Nicolae chemă guarda imperială, compusă din două mari divisiuni, care forma elita armatei rusești, și o invită ca să vie în grabă pe câmpul de război. Această armată se afla într'acest moment în Polonia; ea luă grabnice măsurile d'a aduce la îndeplinire ordinul primit, dar nu îi trebui mai puțin de două luni de preparative pentru a se pune pe picior de rebel și a sosi pe câmpul de luptă. Într'același timp, aflând că Osman Pașa priimea mereu ajutoare venite din Vidin prin Pirot și din Sofia prin Ocrania și că la Șipca se îngroșea gluma, se hotărî să facă în mod mai serios apel la armata română care era aproape, și care ar fi putut să trimită într'un răstimp de două trei săptămâni o întregă armată compusă din două corpuri, patru diviziuni, peste 200 de tunuri excelente și mai bine de 40.000 de oșteni bine disciplinați, bine armați, bine echipați, odihniți, gata de luptă și foarte nerăbdători d'a intra cu un minut mai curînd în foc, spre a se măsura cu secularii lor inimici și a da la ivelă însușirile lor războinice și vitejia lor încă necunoscută.

Fată cu o necesitate neînlăturabilă și foarte îngrijurat de panica ce coprinsese pe toată lumea, care se lățise până în Bucuresci și răzbiise până și în rîndurile armatei, iar între pahonți se schimbase într'o grăză nebună, mai cu sémă după desastru de la 18 Iulie și după veștile venite de la Șipca și Elena, Împăratul, temîndu-se de responsabilitatea ce și-ar atrage asupra-și în caz când evenimentele din pricina scrupulelor sale ar fi fost fatale creștinătății, dădu ordin Marelui Duce Nicolae ca să adreseze Domnitorului nostru o depeșe categorică și fără de controverse, și acesta, mișcat fiind de veștile din ce mai neliniștitoare ce priimea, adresă M. S. memorabila depeșe cu data 23 Iulie, care în fine determină pe Domnitorul nostru și pe guvernul său să aprobe trecerea peste Dunăre și intrarea în campania din Bulgaria a armatei române, alături de cea rusescă. Iată conținutul acelei depeși:

«Vino în ajutorul nostru, treci Dunărea unde vei voi, cum vei voi, dar vino grabnic în ajutorul nostru. Turcii ne prăpădesc, ca-
usa creștină este pierdută».

Măria Sa consimți să trecă Dunărea împreună cu oștile sale, să ia comanda supremă a trupelor rusești și românesce ce aveau să înconjore Elevna și să încerce cu din adinsul norocul armelor, noroc care îl costă mult sânge, multe vieți omenești, dar îi aduse ca folos glorie multă, renume mare, recunoșcerea independenței, proclamarea regatului și un loc de onoare și stimat în concertul Statelor europene.

M. Sa primi această depeșă la Simnic, în apropiere de Dunăre, unde își mutase de curind de la Poiana cuartierul său general, ca unul ce era mai apropiat de locul ales pentru trecerea oștilor române. Acolo nu stătu mult timp; peste câte-va zile de la Simnic M. Sa își strămută cuartierul său general la Grădini, pentru ca mai apoi să îl strămute la Corabia. Tote aceste strămutări le făcuse pentru că M. S. de îndată ce primise prima depeșă, se grăbise a își deplasa trupele și a le porni pe căi deosebite spre Corabia. Acea deplasare începu în ziua de 21 Iulie 1877. De îndată ce primi și pe cea d'a doua, M. S. se grăbi d'a da ordin să se strângă un consiliu de război extraordinar, la care luă parte și D-I. C. Brătianu, Președintele consiliului de miniștri, care se întemplantase să fie acolo, și după o matură deliberare, în care puse în cumpănă șansele și primejdiile ce putea culege țara făcând pasul ce i se propunea, adoptară în unanimitate rezoluțiunea d'a alerga în ajutorul creștinilor în primejdie și d'a alunga pe Turci, care, fiind învingători și alungând pe Ruși peste Dunăre, ar fi venit după ei în țara noastră cu sabia într'o mână și într'alta cu facla incendiatoare, și și-ar fi însemnat calea prin jaf și pustiire ca și în trecut și ar fi fost vai și amar de țara noastră.

M. Sa Domnul, într'o scrisoare cu data din 21 Iulie adresată M. Sale Dómnei dice: «Brătianu a plecat erii pentru Craiova. El e foarte neliniștit de situațiunea Rușilor și propune ca să le venim într'ajutor cu armata noastră pentru ca războiul să nu târăgănescă prea mult. Eu susțin însă că ar fi bine să le impunem condițiuni».

Nu le-a impus și armata română a trecut Dunărea încredându-se numai în lealitatea Țarului. Opozițiunea conservătoare din acea epocă a făcut muștrări foarte aspre guvernului țerei care era compus din membrii ai partidului liberal, cum că n'a profitat de acea situațiune avantagiósă nouă și strimtorată pentru Ruși, nu le-a impus nisce condițiuni draconiane și nu i-a silit ca să iscălěscă o nouă convențiune, în care, pe lângă avantaje bănesci, sporire de teritoriū, și obligațiuni umilitóre pentru Ruși, să le cěrá încă o nouă îndatorire afară de cea din art. 2 din convenția deja încheiată la 4 Aprilie, prin care Rusia menține, garanta și apăra integritatea teritorială a României dintr'aceia epocă, prin urmare și a Basarabiei, și să le impue ca acea convențiune să fie subscrisă chiar de Impěratul, prin care să spue lămurit că nu ne va lua Basarabia, care, după spusa diarelor, fusese promisă Rusiei în întrevădere de la Reichstag cu ocazia întâlnirii Impăratului Austriei și al Germaniei cu acela al Rusiei. Guvernul însă găsi că ar fi fost inoportună și inutilă acéstă pretențiune și se mulțumi numai cu convențiunea deja încheiată de la început.

Intr'acest moment solemn, ca în tóte momentele de asemenea natură din viața lor, Româniū se înfățișară Europei și umanității tot ca nisce cavaleri generoși și mărinimoși, pe care numai avěntul entuziasmului, iar nici de loc un interes speculativ, i-a determinat să scóľă arma, să alerge în ajutorul celor în primejdie și să-și facă datoria de creștini cu tótă ardórea unei inimii curate și neîntinate. Nu cređură că ar fi fost uman și demn ca să specule nenorocirea, să agraveze primejdia, să impue condiții grele învinșilor, cari implorau în momente de desperare sprijinul lor și să cěrá Rușilor un nou tractat, nisce condiții oneróse, vinderea pe bani a sângelui copiilor țerei, ast-fel cum pretindeau unele organe de publicitate inspirate de óre-care individualități politice din opoziție, ci încređători de onórea, lealitatea și cuvěntul dat de Țarul Alexandru al II-lea când a sancționat primul tractat, care garanta că va respecta la încheierea păcii integritatea teritoriului României, ast-fel cum se găsea la declararea resbelului, toți conducători Statului român, se hotăríră să trămită óstea țe-

rei spre câmpul de război, fără a mai cere răvaş la mână, şi să i îndemne să se lupte cu bărbăţie pentru ca să capete recunoşterea independenţei ţerei lor pe câmpul de onoare, cu arma la mână, fără a o preceda de tocmeli precupeţesci.

Caracterul Românului nu e croit pentru rolul umilitor de cămătar, care pândesce nenorocirea, o prinde în sbor şi apoi la momentul oportun o speculă pentru propriul său folos. Oştenii noştri ardeaŭ de dorinţă ca să se măsore cu duşmanii cu un moment mai curând, spre a da la ivelă uimitorele lor însuşiri războinice şi să spue lumii cine erau şi ce puteaŭ când vreaŭ, iar nici de loc nu doreaŭ să şî vindă sângele şi viaţa ca mercenarii şi întocmai ca ei să se bată pentru cause streine lor, în schimbul unor lefuri mari şi a unor prădi bogate. De aceea, când M. S. le dăse aide, ei nu făcură nici de loc nazuri, fură cât se pôte de înduplecăcioşi, plecară cântând de la Poiana şi din cartierele lor, se apropiară de Dunăre aprópe jucând, şi după ce o trecură, se îndreptară spre vizuina pricinuitoare de mórte ca spre un câmp de mare paradă, în marş regulat şi bine cadentat, şi merse drept înainte fără ca să se ivescă cea mai mică şovăială şi cea mai mică cercare de nesupunere.

Deplasarea începu, cum am dis, în ziua de 21 Iulie, dar nu îndestul de grabnic cum speraŭ Ruşii, căci nu se mută bătând în palmă o tabără de aprópe 50,000 ómenî de la Calafat sau Poiana, la Corabia, pe unde avea să se efectueze trecerea peste Dunăre, şi nici nu se traverséză o distanţă de aprópe de 100 de kilometri în câte-va ore ; trebui dar să trecă la mijloc câte-va săptămâni, mai puţin de o lună. Într'acest timp Primul-Ministru I. C. Brătianu se duse la Gorni-Studen, însoţit de colonel G. Slăniceanu, spre a regula condiţiile trecerei Dunărei şi cooperarea armatei române, şi ajungând acolo pe la începutul lunei lui August, şi fiind priimiţi atât de Impăratul cât şi de Marele Duce, cu tóte onorurile şi distincţiunea dorită, nu se sfiiră d'a comunica Ţarului cu hotărîre şi fără de sfială, că armata română nu va coopera de cât sub comanda şefilor săi naţionali şi sub conducerea Capului său suprem, şi d'a î declara cu hotărîre, că Domnul Carol al Româ-

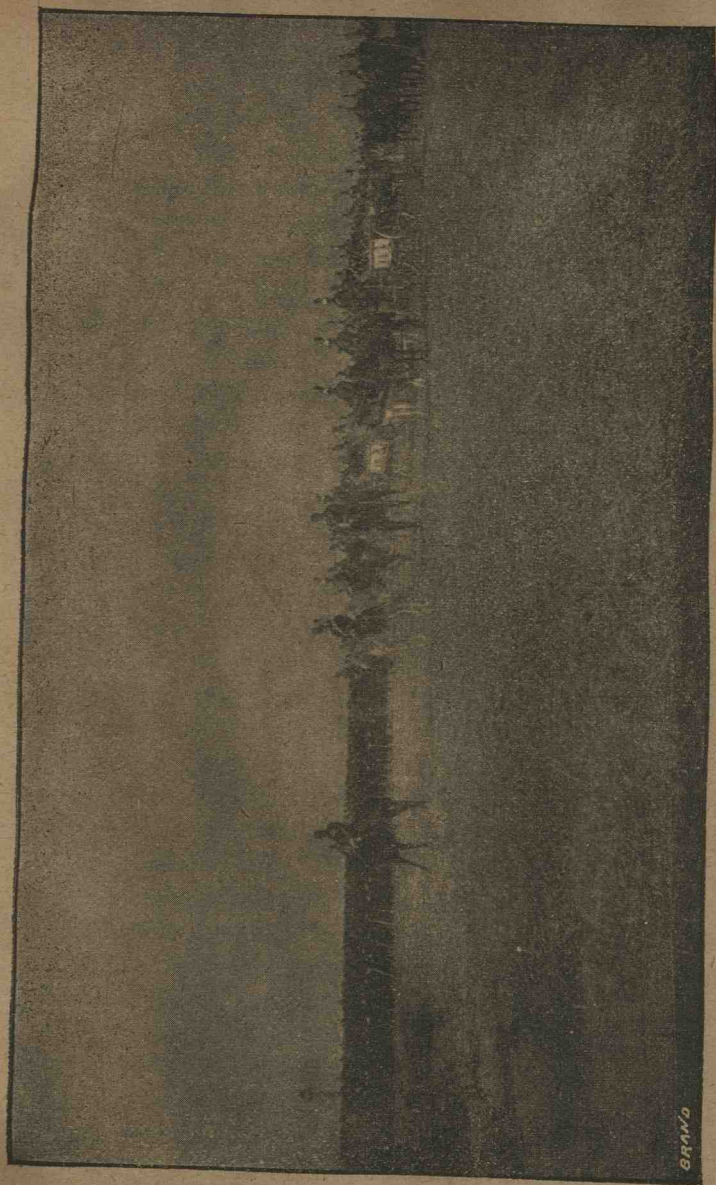
niei nu va lăsa nici o dată ca comanda armatei sale să treacă din mânele sale într'alte mâni¹⁾.

În deșert se încercă Impăratul să înduplece pe I. C. Brătianu ca să renunțe la această pretențiune, în deșert Marele Duce începu să amenințe cu desarmarea armatei române, în deșert capul armatei ruse scrise M. S. Domnitorului două scrisori, una cu data de $\frac{2}{14}$ August, și alta cu data $\frac{3}{15}$ August, pe care le trimise la Poiana, prin colonelul român Gherghel, prin care se încerca să micșoreze valoarea militară a armatei române, să propue Domnitorului nostru ca să consimță a pune garnisóna română ce ocupa Nicopolul, sub ordinele generalului Stolipin, și armata ce va opera în jurul Plevnei, sub comanda generalului Zotov, și să laude avantajele ce ar trage ea pe tărîmul instrucțiunei și al experienței ce ar face, servind încorporată cu armata rusă, sub comanda unor generali ruși, căci atât M. Sa Domnul, căruia cele două scrisori produse o impresiune foarte defavorabilă, cât și Primul Său Ministru, împreună cu șeful marelui stat major român, rămase nestrămutați în hotărîrea luată, și respinse cu energie propunerea rusescă. M. Sa răspunse că era hotărît a se ține ferm pe tărîmul punctului său de vedere, și d'a se feri d'a și risipi armata. În urma acestui refuz categoric, D-I I. C. Brătianu și colonel Slăniceanu plecară în ziua de 9 August spre Poiana, și M. S. nu mai răspunse nimic la epistolele Marelui Duce. Acastă muțenie urmată de câte-va zile de întârziere esasperă pe Marele Duce și îl sili ca la 9 August să trimită M. S. Domnitorului la Poiana, Craiova, Zimnicea sau unde se va găsi, depeșa următoare, cu indicația: „*a se urmări*“.

«Când poți trece? Fă-o cât mai în grabă cu putință. La Șipea e inverșunare. Mai multe atacuri sunt respinse din dimineța de 2 August, lupta continuă de și a înnoptat».

Acastă depeșă găsi pe M. S. pe drum, viind de la Simnic spre Grădină, în apropiere de Corabia. Curind după aceia, M. S. priimi

1) Tóte aceste detaliuri, și cele ce urmază mai la vale sunt aprópe traduse din cartea: «Notice sur la vie du Roi Charles de Roumanie», Tom. III, pag. 126, col. I și II.



M. S. Domnul trece în revistă oștile române mai înainte de trecerea lor peste Dunăre pe la Corabia, în ziua de 20 August 1877.

de le Marele Duce, care din cauza evenimentelor ce se petrecău în Șipea, ce devenău din ȕi în ȕi mai îngrijitóre, devenise fórté nerăbdător, următórea scrisóre:

Gorni-Studen, 6/8 August 1877.

«Colonel Slăniceanu 'mă-a făcut cunoscut intenȕiunile A. V. relative la cooperarea armatei Vóstre cu cea ruséscă, cooperățiune ce se va efectua prin trecerea trupelor române pe la Corabia. Acceptând în întregime propunerile A. V., vė rog numai să dirigeaȕi cavaleria Vóstră spre Turnu, și d'a o face să trecă Dunărea pe la Nicopole, pentru cuvinte ce vor fi supuse A. V. de colonel Slăniceanu, împreună cu tóte detaliile aranjamentuluí nostru. Nu voiú lipsi d'a Vė pune în curent de tóte dispoziȕiile mele, precum și d'a Vė informa despre epoca în care ni se va părea mai oportun ca să efectuaȕi trecerea. Pentru acest scop aș dori să am pentru corespondenȕa Vóstră telegrafică o cifră specială.

«Un vapor va fi afectat pentru transportul trupelor Vóstre de la Turnu la Nicopole. A. V. n'are de cât să 'mă indice ȕiua ce va bine-voi a fixa pentru acéstă operațiune. Pentru a înlesni aducerea sa la indeplinire la Corabia, asemenea vė va fi puse la dispoziȕie în ȕiua trecerei, cel mai mare număr prin putinȕă de șalupe cu vapor, câte se vor găsi disponibile într'acea epocă.

«Rămâne stabilit, că precum am convenit, armata română va păstra întréga sa individualitate, și va fi pusă, pentru tóte detaliurile sub comanda directă a șefilor sėi imediaȕi».

Acéstă notă determină în fine pe M. S. să efectueze cooperarea. Mai 'nainte d'a descri cum s'aú succedat evenimentele mai departe, trebuie să descriú sumar dar amănunȕit, cum s'a făcut strămutarea cuartieruluí general și al armatei române de la Poiana la Corabia și ce a rămas în Oltenia după trecerea armatei române în Bulgaria.

Indată ce primise de la Marele Duce prima scrisóre de invitare, M. S. imediat dádu ordin Div. IV, care deja trecuse Dunărea și se afla la Nicopole și în observare în jurul ei, ca să plece spre câmpul de resbel, să se pue în contact cu armata ruséscă și să ia posi-

țiunii de observațiune pe malul drept al marelui fluviu, prin care să proteje trecerea dincolo a grosului armatei. Comandantul provisoriu al Divițiunii în lipsa generalului Manu, care plecase la Poiana, fiind chemat, se supuse și făcu să trecă în ziua de 20 Iulie dincolo de Dunăre, restul trupelorsale câte mai rămăsese în Turnu-Măgurele; după aceea lăsă în Nicopole ca garnisonă un batalion de dorobanți, un regiment de călărași, precum și câte-va companii dintr'un regiment rus, aflat acolo numai pentru a pădi munițiunile rămase ca pradă de la Turci, și în ziua de 24 Iulie plecă spre viitorul câmp de strajnică luptă, împrăsciind patrule d'a lungul Dunărei spre Mocrineni, Măgura și până la Ghighiu, Mahala, Slașița și Samovet, în dreptul Corabiei.

Grosul Divițiunii înainta încet și cu băgare de seamă, căci străbătea un loc necunoscut și încă neiscodit prin recunoșteri minuțioase. Ea unde se oprea se grăbea să sape șanțuri și să-și croiască linia de apărare de fortificație pasageră; ast-fel ocupă una după alta crestele delurilor de la Șaicovița, Găurenii, Grădescii, Muslim-Selo, podul peste Osma, precum și înălțimile ce domină șoseua dintre Nicopol și Plevna, și înaintă domol și cu băgare de seamă până ce ajunse la Verbița și în vecinătatea Griviței, unde se împreună cu oștile rusești.

Intr'acest timp, M. S. Domnitorul dădu armatei sale o nouă organizațiune potrivită cu noile nevoi ale tacticei ce trebuia să urmeze în noua direcțiune ce crea, lăsă intact corpul al II-lea de armată, compus din Div. III-a și a IV-a, cu vechia sa organizațiune, și din corpul I, compus din Div. I și a II-a, formă o divițiune de rezervă, compusă din trei brigade, pe care o trimise spre câmpul de resbel în urma Divițiunii a III-a, precum și o armată de observațiune pusă sub comanda generalului Lupu și compusă din două Diviziuni, pe care o lăsă la Calafat să apere acest însemnat punct strategic. Divițiunea de rezervă fu compusă din batalioanele 1 și 4 de vânători, din regimentele 1, 3 și 4 de linie, din regimentele 5, 6, 7 și 8 de dorobanți, din regimentele 1 și 2 de roșiori și al 4-lea de călărași, din un batalion de geniu, o companie de pontonieri și din 6 baterii din regimentele 1 și 2 de artilerie. Ar-

mata de observațiune fu compusă din regimentul 6 de linie, din regimentele 1, 2 și 4 de dorobanți, din regimentele 1 și 2 de călărași, din un detașament de geniu și din 6 baterii tot din regimentele 1 și 2 de artilerie. Acastă nouă organizare deveni un fapt împlinit prin decretul domnesc dat la Poiana în ziua de 23 Iulie, care imediat fu pus în aplicare.

Maî 'nainte d'a fi decretată această nouă organizare, adică în ziua de 20 Iulie, Diviția III-a care rămăsese intactă în formațiunea sa, plecâ din Băilescă, Rast și Bistreț, unde era tăbărită, îndreptându-se spre Corabia, trecu prin Goicea și Cârna, traversâ Jiul pe la Gânciova, pe un pod de vase instalat de compania de pontonieră, înnaintâ spre Sadova, Damieni, Vodastra și Damieni-Dăbuleni, prin care trecu în sunetul muzicelor și al górnelor, și ajunse la Corabia în ziua de 25 Iulie. Cum se vădu acolo, general G. Angelescu, comandantul Diviției, luâ pozițiune pe malul Dunărei, își înșirui trupele între Corabia și Islaz-Celeiș și le lăsâ ca să se odihnescă cât-va timp.

Acest repaos durâ până în ziua de 12 August, în care timp sosi pe rînd și întregul material de muniție și de aprovizionare, precum și trenul cu bagage al întregii Diviții ; după aceea o colónă volantă de cavalerie și artilerie călărătă, pusă sub comanda colonelului Formac, se duse la Turnu-Măgurele, trecu Dunărea în bărci și pontóne, și îndată ce ajunse la Nicopole, în séra zilei de 16 August, se împreună cu o altă colónă din Diviția IV-a, compusă din infanterie, cavalerie și artilerie, și chiar în acea séra porni pe marginea Dunărei, și până în dorî de di ocupâ pozițiunile după malul drept al Dunărei, dintre Basli, Vadin, Crusoveni și Blagar, din care goni maî multe cete de bașibuzuci, și se întinse pe litoralul marelui fluviu, de la gura Osmei și până la Giomosum, spre a protege trecerea grosului armatei.

Restul Divițiunei a III-a trecu Dunărea în bărci pe la Corabia, în zilele de 14, 15 și 16 August, și ajungend pe malul bulgăresc, ocupâ pozițiunile : Besli-Măgura-Cercelan și Ghighen-Brest, sub protecția colonelilor care deja se întărise într'acele pozițiuni, și după ce trecu întréga divițiune, se îndreptâ prin Brest-Giulenți-

Creta-Riben, spre Plevna, apărută fiind de colona Formac, unde sosi în ziua de 17 August. Într'acest timp M. S. Domnitorul își strămută cuartierul general de la Poiana la Simnic, și peste câte-va zile de la Simnic la Grădină, în apropiere de Corabia, unde sosi în ziua de 14 August.

De acolo, în urma invitațiunei ce îi făcu însuși Țarul, plecâ din Grădină, însoțit de D-l I. C. Brătianu, spre cuartierul general Rus, în ziua de 15 August, trecu Dunărea pe la Turnu-Măgurele, și ajunse în ziua de 16 August la Gorni-Studen, noul cuartier general imperial, unde avu loc chiar în acea zi o lungă consfătuire între M. S. împreună cu Primul Său ministru, cu Țarul, Marele Duce și generalul Neopocoicinski. Cu acea ocazie Țarul propuse Domnitorului nostru comanda armiei Ruse-Române ce înconjura Plevna, pe care o numi armata de vest, și după lungi desbateri, fixă rolul ce va juca armata Română, care ar ocupa porțiunea dintre Bivolari și Grivița, și ar opera separat, sub conducerea comandanților săi, însă după un plan comun, alcătuit de statul major rus și aprobat de M. S. Comandantul armiei de înconjurare.

După ce termină cu tratativele, M. S. făcu o vizită generalului Ignatief, fostul ambasador al Rusiei la Constantinopole, și autorul aceluși resbel, care zăcea bolnav și disgrațiat într'un cort izolat din reședința cuartierului general, și care se arătă foarte mișcat de această delicată atențiune. A doua zi, după mai multe ședințe, se desbătu și se fixă toate amănuntele de detalii, și după aceia M. S. plecâ înapoi spre Grădină, unde sosi în bună pace în ziua de 19, când își mută cuartierul general la Corabia.

Într'acest timp Diviziia II-a, împreună cu rezerva generală, care plecase din Calafat și Séca în ziua de 25 Iulie, mergea încet dar însoțită de tot bagajul său, îndreptându-se spre Corabia, și trecând pe rind prin Negoiu, Catanele, Plosca, Măceșu-de-jos, Gângiova, Comoșteni, Lișteava, Ianca, Potelu, Hotaru și Orla, până ce în fine ajunse în ziua de 12 August la Celei și Corabia, și se înșirui pe malul Dunărei între gura Oltului și Celei. Acastă diviziune, din cauza dificultăților ce întâmpinase colona de cavalerie și Diviziia III-a în trecerea sa peste Dunăre, din cauza insufici-

enței vaselor de transport, ce îi pusese la dispoziție marina Rusă ce și luase această sarcină, avea să treacă peste fluviu, în urma dispozițiilor luate de M. S., peste podul de vase construit la Craiova de către serviciul de pontonieri, cu concursul mai multor meșteri civili, care pod se făcuse cu intenția d'a servi de trecere tot armatei române, dar prin alt punct și spre altă direcțiune.

Acest pod, din cauza puținei adâncimi a apelor Jiului și a primejdiei ce ar fi înfruntat o traversare prin albia Dunărei, în bătaia tunurilor din Rahova și din alte cetăți măimici, fu transportat pe uscat pe hachetele serviciului de pontonieri, iar otgónele, ancorele, urșii, călușii, caprele și podurile de pe d'asupra, în care țărănesci, luate de rechisiție.

De îndată ce ajunse toate pontónele și accesoriile podului la Corabia, pontonierii în ziua de 14 August începură să l'întindă, și după aceea să înșirue d'asupra pontónelor podine și să le lege de ambele maluri cu două rinduri de otgóne gróse care serveau și drept parapet. După ce vedură podul gata, se apucară să-l aperse de ori-ce atac venit pe apă prin două rinduri de torpile aruncate în linie dréptă, la óre-care depártare de ambele laturí ale sale. Acestă lucrare delicată și ostenitóre, dură cincí-șile și fu gata abia în séra șilei de 19 August.

A doua zi avea să aibă loc trecerea pe pod peste marele fluviu a întregii Diviđiunii a II-a, precum și a rezervei ce o însoțea cu artilerie, cavalerie, bagage, cu tot, și M. S. luâ dispozițiuni ca acea trecere să se facă cu mare solemnitate și însoțită de o serbare populară, care să rămâe memorabilă, mai cu sémă că de vr'o trei șile sosise și soseu mereu o mulțime de soșii, copii, părinți, frați, surori și rude ale oficerilor și soldaților, ce se pregăteau să mérégă spre răsboiú, adică mulți din ei spre mórte, pentru ca să îi mai vadă odată și să își lase rămas bun de la ei. În séra șilei de 19 August se instalá în mijlocul câmpiei din marginea Dunărei cortul tabernacol, care servise până atunci drept biserică ambulantă în timp de mari manevre.

IX.

Trecerea oștilor române peste Dunăre.

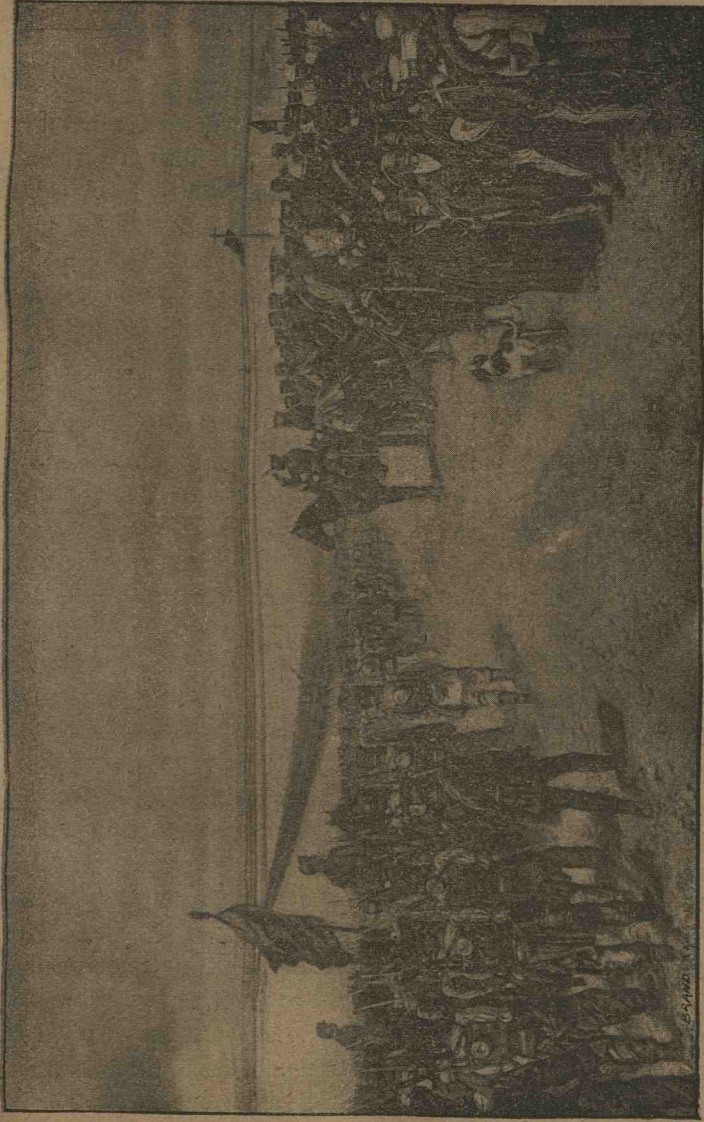
Țiua alésă pentru trecerea Dunărei, fu țiua de 20 August anul 1877, o ți frumósă de vară care, prin lumina sa strălucitoare și prin cerul său senin și fără de nori, par'că prevestea Românilor, în urma pasului ce se pregătéau să facă, un viitor luminos, strălucitor și fără de nori. Din zori de ți bravii oșteni sosiți de curind dintr'o călătorie relativ lungă și plină de obstacole obositoare, se sculară des de dimineță, se îmbrăcară în mica ținută de marș, în conformitate cu ordinul se priimise în ajun, și se aședară într'un imens cerc în mai multe rînduri, pe întinsa câmpie dintre orășelul Corabia și malul Dunărei și împrejurul cortului ce servea de biserică care fusese aședat în mijlocul ei, și așeptară în linii strînse, dar cu arma la picior, sosirea Domnitorului și a strălucitului său stat-major. M. Sa Domnul a părăsit în mod definitiv cuartierul său general de la Grădinii în dimineța acelele țile și a sosit la Corabia la 11 ore a. m. și imediat cum sosi merse la locul unde era armata tăbărită, spre a asista la serviciul divin.

Acest oficiu divin fu săvîrșit de către I. P. S. Episcopul Atanasie I al Râmnicului și noulu Severin, ađi incetat din viață, venit într'adins din ajun din Râmnic pentru această solemnităte, împreună cu diaconii episcopiei și preoții parochiilor vecine și ai tuturor regimentelor. I. P. S. S. oficiă mai întâiu de dimineță Sf. Letur-

ghie; după aceea comunică împreună cu toți preoții oficanți pe toți bravii care mergeau să móră sau să biruiască pe dușmani, și pe urmă când sosi M. S. făcu o sfeștanie, după care sfinți cu aghiasmă podul peste care aveau să trecă viitorii eroi, apoi boțeză toate stégurile și în fine adresă soldaților o cuvîntare înflăcă-rătoare, prin care îi invita ca să mergică fără témă spre a se lupta pentru țeră și D-deu.

Sublim și mișcător fu acel moment solemn în care Capul armatei române puindu-se în fruntea sa, îi duse limpede și lămurit: porniți spre câmpul de răsboi, plecați ca să vă faceți cea mai grea datorie de cetățean, mergeți ca să muriți pentru patrie, duceți-vă că și eu merg cu voi, mă pun în fruntea vóstră și împart cu voi necazurile și primejdia; dar nu mai puțin sublimă și mișcătoare fu serbarea ce urmă după aceea. Mai întâiu, în mijloc, religiunea strămoșescă ridică rugăciuni ferbinți și pioase către Dumnezeu care a protegiat în tot-d'a-una pe Români și foarte adesea l'a învrednicit ca să se întórcă de la luptă cu frunțile încinse cu lauri; după aceea de júr împrejur deciuiri de mi de voinici primiră cu capetele descoperite de la decimii de preoți sf. Împărțășire, iar după ce se termină serviciul divin, ofițeri și soldați, în o comunitate frățescă, mîncară și se ospătară la nenumărate mese încărcate cu tot felul de bunătăți, puse la dispoziția lor de un mare număr de ofrande generóse, date de Români care dispunea de avere și care ardeau de dorul d'a veni în ajutorul fraților ce mergeau să și expue viața pentru a o apăra pe a lor; în cele din urmă veni rîndul petrecerei, jocului și veseliei ce era împărțășită de toți, ca cum n'aveau să pornescă spre răsboi ci spre o manevră.

Ce vrei? așa e Românul; cine póte să l' schimbe?... Datoria e datorie, munca muncă și primejdia primejdie, dar toate precedate, însoțite și urmate de câte un pu de chef și veselie, că d'aia e făcut omul pe pămînt. Unde mai pu că din locuri depărtate, din vișuinile munților, din nemărginirea câmpiilor, de la Jijia, de la Vrancea, de la Bratocea, de la Dâmbovicióra, de la Motru, de la Bărăgan și după pajistele udate de Buzeu și Teleorman, venise



**Trecerea peste Dunăre a oștilor române pe la Corabia în prezența M. Săle
Domnului, în ziua de 20 August 1877.**

părinți, mume, surori, frați, neveste, copii și moșnegi îmbrăcați în haine de serbătoare și încăreai cu tot ce aveau mai scump pe sufletul lor, cari cu haine căldurose, cari cu bănișori adunați cu multă sudore, și cari cu merinde gustoase, ca să mai vadă încă o dată pe dragii sufletelor lor, să le îndulcească cu câte ceva minutul de despărțire și să le mai ușureze traiul în timpul lungilor și grelelor zile de campanie; cum putea dar să se despartă de aceste ființe iubite, fără de o mică petrecere? Trăiască veselia și cu D-zeu înainte spre împlinirea datoriei!

Cu acea ocazie multe scene atingătoare, pline de duioșie și curajiu civic se petrecură, și în acele momente solemne ce urmară după sfințirea podului, când trîmbița începu să vestescă pe oșteni că a sosit ora de pornire, multe scene patetice și mișcătoare avură loc! O mumă plângea atîrnată de grumajii copilului său, iar tatăl, un moșneg înălbit îl smulse din brațele ei și îi dîse:

— Tacî muere, nu te mai boci, nu strica firea voinicului prin plînsurile tale; el merge să-și facă rîndul și să dovedescă dușmanilor că Românul este pui de șoim.

O soție tînără, măritată numai din cășlegi, sta pe o moviliță de nisip și netezea capul soțului său, cu care petrecuse la o laltă numai două luni, și plângea desvînta pămîntul. Bravul călăraș îi dîse:

— Tacî nevestică dragă și nu ți mai roși ochișorii; lasă că bun e D-zeu, el va îngriji de noi și ne va ajuta; oiți veni și eu cum vin mulți de la răsboi, căci nu móre toți oștenii care se jertfesc pentru țară, iar dacă s'o întempla ca să mor, să scii că stăpînirea și nația întrégă va îngriji de tine și de pruncușorul ce ai în pîntece. Numai dacă oiți muri nu ți blestema țara, ci învață pe fiul tău d'a o iubi și d'a se jertfi bucuros pentru ea, căci pentru asta este născut omul pe acest pămînt.

Un dorobanț și o femeie tînără stăteau la o parte; când auđi trîmbița de pornire, el se sculă ținînd cu o mână copilașul în brațe și cu cea-l-altă mână pușca în cumpênire, iar femeea mergea alături de el. După ce umblară cât-va ast-fel unul lângă altul, vorbindu-și vorbe dulci și consolătoare, ținîndu-se după colónele în marș, când ajunse aprópe de capul podului, oșteanul sărută copilul de

trei ori, îl aruncă în brațele femeii, o sărută și pe ea și sbură în front dîcînd:

— Să ne vedem sănătoși a-casă sau pe lumea cea-l-altă.

Ah! căci n'aŭ asistat la acest spectacol mulți Unguri și Evrei, ca să mai calomnieze dacă mai puteau bărbăția Românescă.

După ce se sfirși mîncarea și petrecerea pe la o oră după amiađi górnele începură să sune adunarea, și soldații se strinse în careu sub stéguri. După aceea M. S. Domnul încălecă; același lucru făcu și statul său major; și urmat de el trecu în pas pe dinaintea frontului, în sunetul a ȕeci de fanfare militare și a uralelor nesfirșite, eșite din piepturile oștenilor, și după aceia se aședă în mijlocul nemărginitului careu compus din ȕeciuirii de mii de piepturi omenesci, și cu o voce puternică, vibrătoare de emoțiune și producătoare de comoțiuni sguduitoare, adresă acelor ce în curînd aveaŭ să plece spre a muri pentru patrie, următorul ordin de ȕi, ce după aceea fu comunicat în scris tuturor regimentelor și unităților tactice ale armatei române.

Oșteni,

«A trecut anul de cînd lupta peste Dunăre între Turci și Creștini, pune în primejdie hotarele noastre.

«Pentru a le apăra, țera a făcut apel la voi. La glasul ei, v'ați părăsit căminele, cu avîntul ómenilor cari aŭ consciință că de la devotamentul lor atárnă ființa Statului român.

«Pe cît timp oștirile operaŭ în depărtare și noi nu eram amenințați de cît de năvălirile unor cete de jefuitoři, ne puteam ținea numai de apărarea țermurilor. Acum însă răsboiul se apropie de hotarele noastre, și dacă Turcii ar fi învingători, este învederat că ar năvăli cu toții asupra țerii, aducînd cu dînșii măcelul, prădarea și pustiirea. În acéstă pozițiune, ca să scăpăm țera de sêlbătiile năvălitorilor, este datoria noastră să mergem să-ı combatem pe tărîmul lor.

«Ostași români, voi sciți cît de mult a suferit patria vóstră în timp de 200 de ani, în care vi se răpiseră mijlócele de a mai apăra bărbătesce, pe cîmpurile de bătaie, drepturile ei.

«Astă-ți aveți ocasiunea de a arăta din nou vitejia voastră, și Europa întrégă stă cu ochii țintiți spre voi.

«Nainte dar cu inimă românească și lumea să ne judece după faptele noastre.

«Reincepem astă-ți luptele gloriose ale străbunilor, alătura cu numeroșele și bravele armate ale uneia din cele d'întăiu Puteri din lume. Armata română, de și mică, se va distinge, sînt sigur, prin bravura și disciplina ei. Ea va reda ast-fel României rangul ce a avut altă-dată și care i se cuvine între națiunile europene.

«Acésta este și credința Augustului Imperator al tuturor Rușilor. De aceia, nu numai Românii vor lupta alături cu Rușii, pe același câmp și pentru același scop, dar încă comanda superiôră a ambelor armate despre Plevna, Îmi este încredințată Mie.

«Acésta este o onóre, care se rêsfringe asupra țerii, asupra voastră.

«Faceți dar să fâlfâe din nou cu glorie drapelul românesc pe câmpul de bătăe, unde strêmoșii voștri au fost, secolii întregi, apêrătorii legii și ai libertății. Nainte dar, ostași români, nainte cu hărțătie, și în curind vă veți întorce în familiile vóstre, în țera vóstră liberă prin voi înși-vê, acoperiți de aplausele întregii națiuni.

Îndată ce rosti cuvintele de mai sus, M. Sa dătu ordin de formarea colónelor de marș, se puse în fruntea lor și merse ast-fel până în capêtul de dincoa al podului, unde se opri și priimi defilarea trupelor cu stêgurile desfășurate, în sunetul musicelor militare. Cavaleria și artileria trecu podul în urma infanteriei pe jos și cu cai de căpăstru. O diviđiune întrégă, a doua care forma reserva generală și o brigadă din a treia trecu într'acea și în Bulgaria peste podul de la Corabia.

M. S. stătu nemișcat mai multe ore pe o căldură arđătoare, sub rađele de foc ale unui sóre de Cuptor, și nu se depărtă d'acolo până ce nu trecu cea din urmă colónă. El dătu ordin ca colónele să pornéscă imediat spre Plevna, și să mérgă tótă nóptea, și după aceea se sui în trăsură și porni spre Turnu Măgurele.

Dunărea fu trecută în sunetul muzicilor și strigătelor entușiaste ale bravilor oșteni, și după ce se vedură toți pe pămîntul

Bulgar, ante-guarda compusă din oșți de cavalerie ocupă satele Măgura și Ghighenul de peste Dunăre și începū a se reslăți : o parte spre riul Vid ca să se împreune cu ante-guarda diviđiunelor a III-a și a IV-a care veneau despre Nicopole spre Plevna, iar o parte spre riul Ischer, pe care îl trecu prin vad fără să întempine cea mai mică opunere.

După ce se încredință de siguranța drumului prin patrulă împărăsciate în toate părțile, capul colonei de expedițiune, compus din cavalerie și artilerie călărăță, ocupă pe rând pozițiunile de la Bașli, Vadin, Crușoveni și Bragar, dintre Ischer și Vid, curățată vecinătățile de ori-ce cetă de bașibujuci, și apoi merse înainte, urmată de aproape de tot restul diviđiunei, și după ce se vedu adăpostită prin colone de apărare atât din dreapta despre Ischer cât și din stânga despre Vid, se îndreptă spre Verbița, unde sosi la 16 August în deplină sănătate, fără să încerce cea mai mică pierdere. Ast-fel după patru zile de marș făcut în cea mai deplină ordine și cu cea mai mare băgare de seamă, armia română cu rezervă cu tot se strămută în dreapta Plevnei, iar podul de la Corabia, fu repede strâns și îndreptat spre Nicopole, unde fu stabilit definitiv. Turcii din Vidin, prin spionii ce mișunau în țară, aflase de trecerea Românilor și pornise după ei ca să-i atace, însă au ajuns prea târziu; Româniș eraū la posturile lor, ocupaū terenul ce se întinde de la Poradim până la Ribna, cuartierul general român se stabilise la Verbița, cuartierul M. Sale se pregătise într'o căsuță miserabilă îngropată pe jumătate în pământ, cea mai bună ce s'a putut găsi în satul bulgăresc numit Poradim, care se află la o depărtare de două kilometre de Plevna, și reședința corpului medical la Mecica în spatele Verbiței. Aflând unele ca acestea și necutezând să atace nise oști numeroase care avuseser tot timpul ca să se întărescă în pozițiunile ce ocupase, Turcii se retrase spre Orchania.

Măria Sa Domnul trecu în curând Dunărea pe la Turnu, luă comanda supremă a oștilor aliate din jurul Plevnei, și ajungând la câmpul de resbel, trecu în revistă armatele ruso-române, pe cari le găsi întărite în retrășamente solide în formă de potcova

de la Krişina prin Radisovo, Pelisat, Sgalniţa, Poradim, Verbiţa până la Ribna ; după aceea înşirui cavaleria ruso-română în dreptul Opanesului, lăsând Turcilor numai o uşe de retragere: calea Sofiei, după marginea Vidului de la Krişina până la Opanes, şi prepară terenul pentru o operaţiune importantă.

Până aci oştile rusesce din faţa Plevnei stătuse aprópe în nemişcare ; în curs de o lună o singură încăerare le oferise Osman Paşa înprejurul prăpăstiilor dintre Sgalniţa şi Pelisat, şi o singură bătălie, după care urmă luarea Lovcei, încăerare şi bătălie despre care ne vom da séma în capitolele următóre. Români dar aduse cu ei animaţiunea acolo unde predomina până atunci stagnaţiunea.

Luarea Lovcei.

Pe când oștile române părăseau pământul strămoșesc spre a călca încă odată sub călcâiul lor voinicesc acele locuri ce fusese călcate odată de biruitoarele cete ale strămoșilor lor, pe când vitejii fii ai Carpaților și ai Dunării, bătătoarea cu picioarele lor de oșteni, pământul o dată bătătorit de roșiorii și verđișiorii lui Mihai Vitézul, și strenepoții întocmai ca strămoșii alergau să se răsboiască cu generositate spre a scăpa un nēm amic din robie, sörta începu să suridă mai dulce și mai mângâios acelor ce se aflaü în mare primejdie și să se întörcă spre ei cu o privire cu mult mai îndurătoare.

De cum călcară Româniü dincolo de Dunăre pe pământul bulgar, acea sörta dușmană se arată mai cu îndurare către mult cercații Ruși peste care cursese pân'atunci nenorocirea din tóte părțile. Par'că ar fi fost un făcut, par'că Româniü aduceau închis în cheșonele lor pe rebelul de noroc și 'l trimeteau spre șirurile Rusesci ca să răsară și peste ei sórele Speranței, după ce 'l persecutase așa greü desnădejdea.

Abia se iviră Românașiü noștri în marginea Dunării, și Rușiü repurtară succesul de la Șipca, pe care 'l descriserăm într'unul din capitolele precedente ; abia se iviră ei în préjma Plevnei și

Rușii repurtară victoria de la Pelisat și Sgalnița, și abia se stabiliră în pozițiunile ce li se hotărîse, și Rușii reluară Lovcea.

Una din neertatele greșeli comise de Ruși în luna lui Iulie, fusese între altele și pierderea acestei importante pozițiunii, pe care o ocupase cât-va timp și apoi o pierduse mai fără s'o apere. Acest punct în mâinile Turcilor era o continuă amenințare a cóstelor corpului de la Târnova și Șipka și o piedică care putea să tae ori și când lui Radețky și trupelor sale comunicația cu baza de aprovizionare.

General Scobelev fiul, a cărui temeritate, curagiu și dibăcie răsboinică devenise legendară, ceruse de mai multe ori voe d'a relua acest orașiu, însă Marele Duce Nicolae nu 'i-o acordă mai 'nainte d'a sosi o parte din ajutóarele așteptate. Pe la 19 August însă, vėdėnd că în locul ajutórelor mult dorite, aũ sosit numai vi-tejii de la Dunăre, și că Românii aũ luat pozițiunii în locurile indicate, vėdėnd că aripa stângă a trupelor ce începuse a înconjura Plevna și aripa dréptă a oștilor ce se rėsboise la Șipca, se aflaũ neîncetat amenințate de forțele inimice ce se adăpostėu într'acest oraș inimic, dădu ordine trupelor ce se aflaũ la Selvi, sub comanda principelui Imiritinsky, adică la 3 brigade de infanterie, o brigadă de vėnėtori, și detașamentelor de cavalerie ale generalului Scobelev, care tinėu garnizóna de la Krișina, precum și la câte-va baterii de artilerie, cu totul 25,000 ómení, ca să innainteze spre Lovcea și să cerce d'a o lua, după cum va chibzui și va plãnuí Scobelev.

Lovcea este situată în centrul unui amfiteatru cu o lărgime de 1200 metrii în vale și 12 kilometri în virful d'elurilor ce o înconjóră. Aceste d'eluri se innalță până la 600 picíóre d'asupra nivelului mării, și aũ scoborișul spre vale lin și mai nesimțit. Ríul Osma tae d'a curmezișul acest amfiteatru și curge despre apus spre rėsărit printre nisce dealuri fertile, care pe timpul acela erau acoperite cu holde de grâu și de porumb. Pe la unele locuri acest ríu trece prin nisce dumbrăvi dese, și ici colo priimesce în timp de plóe apa ce se scurge după d'eluri prin nisce mănăcături rãpóse. În drépta Osmei se ridică patru creste de d'eluri pe care

Rușii le botezară cu No. 1, 2, 3 și 4, începând de la sud spre nord, și la spatele lor se află alte două înălțimi printre care șerpuesce



M. S. Carol I Domnul României vizitând pozițiile
innaintate din jurul Plevnei.

drumul de la Selvi la Lovcea. Cele patru creste și una din aceste două înălțimi erau fortificate cu multă îngrijire de Turci; cea

d'a doua era lăsată fără apărare. În stânga râului Turcii nu croise nici un fel de retranșament, dar construise pe o înălțime izolată o redută formidabilă care domina Lovcea și apăra calea de spre Plevna.

Rușii porniră spre această pozițiune în ziua de 19 August. Oștile lui general Scobelev începură primele mișcări; brigada cazacilor din Caucaz ocupă Iglovul ca să survegeze șoséua dintre Lovcea și Plevna, două stonil de cazaci se postară ca să observe calea dintre Selvi și Troian, și grosul armatei condus de principele Imeritinsky porni pe șoséua dintre Lovcea și Selvi, singura cale ce avea la dispoziție, și se grăbi, pe cât era cu putință, ca să ajungă la țintă mai înainte d'a prinde de veste Turcii, astfel ca la 21 August séra, să se afle în fața Lovcei spre a începe atacul a doua zi.

Până să șoséască infanteria și artileria cea grea, Scobelev care făcuse de mult recunoscéri în jurul acestei pozițiuni, care îi sta pe inimă ca s'o ia cu un moment mai curând, și care îi scia pe dinafară toate calitățile și defectele, se apropiă de oraș până la o fântână care curge între înălțimile 1 și 2, cercetă fără să fie vădută cele două înălțimi ce dominază șoseaua, se convinse că una era întărită, iar alta nu, stabili pe șosea o baterie care să bată poziția cea întărită, și în ziua de 20 August repeși spre acea înălțime un batalion ca s'o ia cu forța, ceea ce făcu fără multă bătaie de cap, căci Turcii fură surprinși și uimiți de atâta cutesanță. Acest batalion se stabili pe acea înălțime; alte trei luară pozițiune la pótele și pe cóstele sale, pe care își săpară, sub protecțiunea nopții, șanțuri de adăpostire, și alte bataliune construiră pe cea altă înălțime o baterie de 24 tunuri, protegiată de șanțuri pentru tiraliori. În aceeași noapte urcară pe acea înălțime, care avea în unele locuri un povârniș de 35 grade, tunuri de cel mai mare calibru, și ca să susție curagiul soldaților, de multe ori Scobelev puse mâna pe sapă și pe pârghie spre a le da ajutor.

În dorul de zi, la 21 August, acea baterie începu să detune și să gonéască pe Turci din laturea despre Lovcea a primei înălțimi și după ce artileria prepară bine terenul în decurs de câte-va ore,

apoi veni și infanteria Rușilor ca să o ocupe și să se întărească pe dînsa.

Țiua trecu în asemenea preparative, asemenea și noaptea; ele trecură liniscite din partea Turcilor care nu vedeau și n'auzeau nimic, de și se afla la o palmă de loc de dușmanii lor, dar nu trecură fără de nici un folos pentru Ruși. Într'acest restimp nici un minut nu fu acordat repausului în timpul zilei, ci din contră domni între dînșii animația cea mai activă, căci sosise trupele principelui Imeritinsky și trebuiau împărțite și stabilite în locurile indicate în planul de reșboi. Tóte forțele de operațiune fură împărțite în trei colóne; cea din drépta fu pusă sub comanda generalului Dobrovolsky; cea din stînga sub comanda lui Scobelev, și cea d'a treia rămase în rezervă sub comanda generalului Engmann, căci poziția locului nu le permitea să aibă centru. În noaptea ce urmă general Dobrovolsky ocupă înălțimile de la Presiac, pe care le fortifică împreună cu satul vecin, stabilind pe acele înălțimi în baterie mai multe tunuri Krupp luate de la Turci la căderea Nicopolului, și făcu tot posibilul ca la 5 ore dimineața să fie tóte gata de operat.

Generalul Scobelev din parte-î nu rămase mai pe jos și stabili pe înălțimile ce ocupa încă șase baterii. Într'acest timp, pe când atâtea mii de ómenii furnicau de colo până colo într'o activitate infernală, fericirii sectarî ai lui Mahomed dormeau în brațelul celui mai dulce somn, fără să le trecă prin gând că la o palmă de loc li se prepara peirea.

Innățimea turcescă No. 1 care purta numele de muntele Roșiu comanda tóte înălțimile din drépta Osmei; ea dar fu alésă ca obiectiv al atacului principal. Luarea acestei pozițiuni fu confiata lui Scobelev; Dobrovolsky avea să opereze în urmă asupra celorlalte pozițiuni.

La 22 August pe la 5 ore de dimineața colóna din drépta, cu tótă dificultatea terenului, porni spre atac în ordinea cea mai perfectă; la 6 ore 56 tunuri puse în poziție începură să verse foc și tuciu spre muntele Roșiu și abia atunci reușiră să deștepte din somn pe Turci. Rușii dau de svinta pămîntul iară Turcii tăceau; tocmai

după o jumătate de oră începură și ei să le răspundă, dar din primele lor descărcături câștigară timpul pierdut și dovediră că aveau buni tunari. Aceștia răspunse ast-fel ca să convingă pe Ruși cum că dușmanii lor aveau tunuri mai bune care băteau mai departe și trăgaci care nemereau mai bine în țintă. Dibăcia Turcilor în darea la țintă sili cuartierul general al principelui Imiritinsky d'a se muta după înălțimea ce ocupa, ca una ce era prea mult expusă, și să alégă altă poziție mai ferită și mai depărtată de operațiune. Scobelev rămase în foc, nu purta el de surda renumele de invulnerabil. Tunurile rusesci într'adevăr erau mai inferioare și mai rău servite de cât cele Turcesci, dar fiind-că erau mai multe, causeră mare rău infanteriei inimice după muntele Roșu și din cele-l'alte pozițiuni, ast-fel că o demoralisă chiar din primele momente.

După ce prepară îndestul de bine terenul și obosi îndestul pe Turci ucigându-î cu grămada, Scobelev împărți fantasinilor săi provizie, de mâncare și munițiuni îndestulătoare, și apoi îi porni sătuî și odihniî spre atac.

În planul de rebel se hotărîse ca să se începă atacul pe la 2 1/2 ore după amiazi, dar nu se execută ast-fel, căci Dobrovolsky care era destinat a lua parte la luptă după Scobelev, fu silit de tirul artileriei turcesci care î secera oștenii și î micșora forțele, și mai cu sémă de o căldură care contribuia mult la slăbirea moralului trupelor sale, ca să dea ordine de a ataca reduta No. 4 încă de la 8 ore de dimineță.

Atacul fu repede și energetic ; Turcii se apărară cu multă bărbăție; cu tóte astea Rușii învinse tóte dificultățile, respinse pe inimici, ocupară cu forță reduta și se făcură stăpâni pe partea de Nord a amfiteatrului, unde stabiliră iute o baterie, și în unire cu artileria lui Scobelev, începură să bombardeze muntele Roșu, cheia pozițiunilor turcesci din drépta Osmei.

Pe la 2 1/2 ore după amiazi, colóna din stânga în frunte cu Scobelev și cu muzica cîntând, porni cu impetuositate spre atacul muntelui Roșu și isbi pe Turci cu așa putere în cât formidabila întărire cădu mai fără de luptă. După aceia Rușii ocupară podul

aruncat peste Osma, traversară repede șoséua, intrară în oraș, goniră în aprinderea fricei ce inspirase pe toți fugarii ce întârziase, eșiră prin partea opusă, ocupară pozițiunile cele mai favorabile și începură să împrăscie colónele de dușmani în retragere ce se desfășurau pe șoséua dintre Lovcea și Plevna. În acel timp aripa dréptă ocupă prin luptă desperată cu baioneta redutele 2 și 3 și curăță de inimic tótă laturea din drépta riului.

Partea cea mai grea a luptei se făcuse, dar resbelul nu era încă terminat; pe laturea stângă a riului rămăsese în mânele Turcilor reduta cea mare și fără ea Rușii nu se puteau menține în Lovcea, căci acea pozițiune domina tóte împrejurimele. Principele Imeritinsky nu pregetă; în aceiași zi stabili noui baterii pe șoséua despre Selvi și începu să bombardeze acea pozițiune cu 100 guri de foc de diferite calibre. Sgomotul ce produceau atâtea tunuri era teribil și asurđitor, munții urlau într'un mod cobitor și ecoul văilor împrăsciau în spațiu într'un mod sinistru acest tumult fioros. Presiunea atmosferică produsă de dilatațiunea gazurilor era atât de puternică în cât pământul se cutremura și pietrele se despicau din înălțimea delurilor și mergeau să se rostogolască în abisul văilor.

Turcii spăimîntați de atâta zgomot de-o-cam-dată nu răspunde și lăsară pe Ruși să execute mișcările convenite și să și pornescă colónele spre atac. Pe la 5 $\frac{1}{2}$ ore séra începu să se misce spre redută acele colóne cari o înconjurase din tóte părțile, traversară mai multe locuri deschise și văi primejdioase, suiră nisce inclinări repeđi, și după ce încercară mari pierderi, ajunse sub délul rîpos d'asupra căruia se afla reduta și se ascunse sub adăpostul ce le oferea acele ripe, a căror basă Turcii n'avusese prevederea d'a o întări cu șanțuri.

Intr'acest timp artileria detuna într'una, ca să atragă spre ea atențiunea dușmanilor, și sili pe Turci ca să se năpustescă spre dînsa și s'o împrosce cu mare furie. În préjma acelei redute se afla un cimitir, prin care erau nevoiți Rușii să trecă ca să ajungă sub redută; acel cimitir deveni într'o clipă un îndoit cimitir, căci tot terenul dintre morminte se acoperi cu cadavre și cu projec-

tile cari curgeau ca grindina cea desă peste suprafața pământului. Cu toate acestea Rușii nu se descuragiară, ci merse înaintea ca să întărească grosul colonelilor ce reușise a se adăposti subripe.

După ce acele colone înconjură pe jumătate reduta din trei părți și cavaleria colonelului Tutolmin ocupă șoseaua despre Plevna pe unde putea să se retragă Turcii, infanteria făcu o nouă mișcare sub focul Turcilor și ocupă nisce șanțuri foarte apropiate de retransamentele întăririi principale.

Două-șeci de minute Rușii trase spre înconjurați din dosul adăposturilor ce și putuse procura, dar pe urmă începură să strige cu toții ura, năvăliră din toate părțile spre redută și săriră în șanțul cel mare spre partea despre răsărit a redutei. Tunurile rusesci tăcură de teamă ca să nu impusce p'ai lor, parapeturile fură escaladate și interiorul redutei numai de cât se copleși de mulțimea năvălitorilor. Turcii vedându-se înăbușiți așa de fără de veste, voră să fugă spre gura redutei, dar acolo se afla o traversă care închidea acea gură, și ne având în cotro să fugă, se întorseră spre năvălitori și începu între ei o luptă și o măcelărie îngrozitoare.

Turcii aprinși de furia disperării și Rușii animați de înversunata dorință de a și răsbuna victimele de la Șipca și Plevna, se sfișiară și se ucise între ei cu așa mare cruđime, în cât nici unii nici alții nu și făcură grație; din cauza acestei înverșunări nu cădu în mânele Rușilor nici un prizonier. Totă garnisóna peri luptându-se vitejesce.

Turcii d'împrejur fugiră în grabă spre Plevna, lăsând pe câmpul de luptă 3000 și mai bine de cadavre, dar nici un prizonier și nici un trofeu. Cu ocasiunea acestuï resboi, diarele streine acuseră cu multă vehemență pe Ruși și le imputară aceleași fapte barbare ce imputase ei Turcilor cu cât-va mai înainte.

A doua di Turcii cari ocupă șoseaua Plevnei se încercară să ia din nou Lovcea, dar neputând reuși, căci Rușii o ocupase în cursul nopții într'un mod formidabil, se retrase spre Plevna încercând nouă pierderi.

Bătălia de la Pelisat.

Mechmed Ali Paşa după ce vădu că Soleiman n'a voit să adopte planul său, ci a întreprins nebuna și păgubósa încăerare de la Şipca, se decise a face tot posibilul ca să tragă óre-carî folóse dintr'acea întreprindere și să combine un alt plan de atac. Pentru aceea, după cum am mai spus mai sus într'un capitol precedent, începu mişcările sale ofensive spre Têrnova și Biela, și dădu ordine lui Osman Paşa ca să facă asemenea demonstrațiuni spre Selvi și Gorni-Studen.

Ordinul destinat pentru Osman-Paşa trebui să facă un ocol pe la Constantinopole ca să nu cadă în mânele Ruşilor, și după ce sosi în capitală, fu condamnat să stea cât-va timp în lăzăret la Serascherat, ast-fel că ajunse la Plevna la 16 August, adică a doua zi după ce se potoli lupta de la Şipca.

De la 18 Iulie până la jumătatea lui August apărătorul Plevnei, acel general care făcuse să strălucescă de două ori stéua gloriei armatei turcesci ce pălise la început, acela care oprise în marşul lor triumfal victoriósele legióne ale Țarului, făcându-le să se reînforcă chiar de peste Balcani; el care ar fi putut pricinui în primele momente ale zăpăceleii un rău fórté mare Ruşilor, și-care póte în primele momente ale spaiméii ce inspirase, ar fi reuşit să i bage pe toți în Dunăre, dacă s'ar fi luat după ei, stătu o lună încheiată în

nemișcare, lăsă pe Ruși să se desmeticească, să se concentreze, să 'și adune forțele, să 'și clădească fortificațiunii și să se întărească în jurul său, lăsă și pe Români să vie și să 'și ia pozițiunii în costa sa cea drépta, și 'și cheltui tot timpul făcând numai la mușuróe de sobolî, adică la tăbii, paralele, șanțurî acoperite, în fine tot ce trebuie pentru apărare, dar nu făcu nimic pentru atac, și nu se gândi la dinsul de cât în diminéța zilei de 18 August, după ce a primit ordinul de la Serascherat.

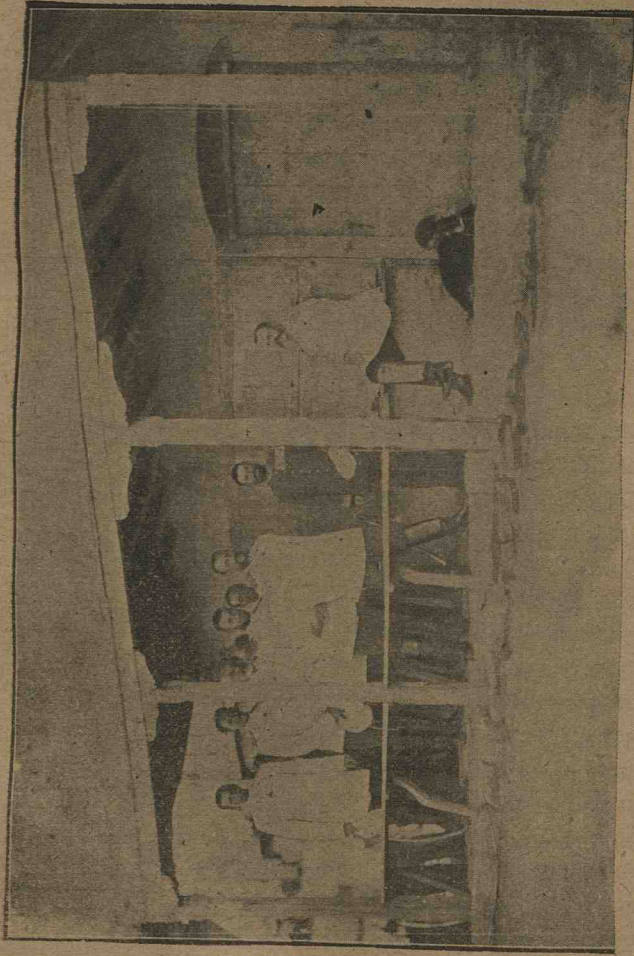
Acei ce nu avură cunoștința de acest ordin, dădu ne asceptatei schimbării la față și a nechibzuitei cercării de ofensivă a lui Osman deosebite pretexte cari de cari mai bizare și 'l acusară de o nepricepere săritóre în ochi.

Unii spuseră că a făcut acéstă cercare spre a serba printr'un strălucit fapt de arme începutul Ramazanului, care avu loc chiar în ziua luptei, alții c'a vrut să facă cadou Sultanului pentru aniversarea suirei sale pe tron ce se apropia, o nouă victorie, și alții c'a vrut să alerge în ajutorul Lovcei care era fórte mult amenințată de Ruși. Adevărata cauză însă fu, precum scim, cerbicia lui Soleiman Pașa, ale cărei fructe fură rele și păgubitoare pretutindeni.

De îndată ce priimi ordinul de la Serascherat, Osman prepară o parte din oștile sale pentru ofensivă, distribui colónele de atac pe locurile priincióse și își alese terenul de operațiune. Ómenii fură lesne pregătiți, căci, de și era începutul postului, pe care Mahomedanii îl serbézá: ziua printr'un post absolut și trândăvie, iar nóptea prin multe libațiunii de rachiú și prin fapte desfrínate, totuși oștenii se supuse, căci erau în majoritate nizami, deprinși cu disciplina; terenul însă fu mai dificil de ales, căci în direcțiunea Bielii, direcțiune alésă de Mehmed Ali, vecinătățile erau semănate cu multe obstacole naturale.

O greșelă mai comise Osman cât stătuse în nemișcare: nu se îngrijise să 'și înmulțescă și să 'și îmbunătățescă cavaleria care era prea puțină, abia câte-va mii, și aceea lăsa fórte mult de dorit, fiind compusă în mare parte numai din Cerchezî și Bașibujucî; a doua greșelă fu aceea că neglijase d'a afla numărul inimicilor

și forțele de care dispunea în diferite locuri ; de aceea luă cu sine numai 20,000 de luptători și, fără să organizeze colone de



M. L. Impăratul Rusiei, Domnul României, Marele Duce Nicolae și statul lor major în cuartierul împăratului la Poradim.

rezervă și de sprijin, sări în ziua de 18 August împreună cu forțele ce preparase în mijlocul Rușilor tăbăriți în préjma satului Pelisat.

Atacul fu atât de neașteptat și de violent, în cât Rușii, fiind surprinși, fură respinși din prima redută ridicată în apropiere de Plevna, și siliți să se retragă repede în al doilea șir de întăriri din fața Poradimului.

Rușii nu se așteptase de loc la acest atac, și când află de la dragonii de ante-guardă că masse compacte de Turci eșiau din retrășamentele din fața lui Radisovo și înaintau spre Pelisat, generalul Zotov, comandantul corpului al 4-lea, creșu că această mișcare era o prefăcătorie cu intențiune d'a masca o eșire serioasă spre partea Verbiței, ca să oprască pe Români d'a lua pozițiunii în partea locului, și dădu ordine ca să nu se misce nimeni din pozițiunile ce ocupaș; curând însă se convinse că a greșit.

Posițiunea locurilor ce ocupa il silea să comită asemenea greșeli, căci într'o distanță de un kilometru pământul era atât de accidentat și de acoperit cu deluri și văi, în cât putea să înainteze o armie întregă fără să se zărască de cât numai când se afla la o distanță de 1200 pași. Focul bateriilor nu puteau asemenea să le causeze rău până la acea distanță, chiar la cas d'a se fi putut zări mai de departe.

La stânga acestui dedal de deluri, se afla un platoș ce-va mai larg, care domina satul Pelisat inclinandu-se spre el, și la dreapta două deluri ripose despărțite printr'o prăpastie profundă. Pe delul din stânga Rușii aveau stabilită o baterie cu 8 tunuri și înaintea ei săpase o linie de șanțuri, ale cărui parapete le astupase cu crăci de copaci și burieni verșii, ca să fie ascunse de privirile inamicului. Dincolo de prăpastie se afla satul Sgalnița și d'asupra lui pe delul din dreapta se afla o baterie cu două rânduri de șanțuri.

Înaintea acestor pozițiuni, în fața ondulațiunilor de cari vorbirăm mai sus, și mai în dreptul Pelisatului, se afla reduta ce cădu în mâna Turcilor la primul atac și care nu era alt de cât o lunetă mică ocupată de 2 companii și două tunuri.

Mișcarea Turcilor începu pe la 6¹/₂ ore dimineața. După ce eșiră din șanțuri cu atâta impetuositate și luară cu așa înlesnire prima întărire, Turci își domoliră avântul, lăsară pe Ruși să se retragă

nesuperați și în urmărirea cât se poate de domol. Se dice că braviș campionii ai gaziului prăsnuise așa de mult în noaptea acelei zile începutul postului, încât erau beți morți când intrară în luptă.

Cu toate acestea, pe la 8 ore cavaleria turcască se despărți în două, demască în centru frontul unei pânze de tiraliori și se năpusti spre cele două aripi cu intenția d'a ocoli flancul corpului al 4-lea rusesc. O luptă crâncenă se aprinse în dosul lunetei; Turcii se luptau cu bărbăție și Rușii copleșiți de număr începuse a se înfrînge. Din norocire sosiră Rușilor chiar în momentul în care începuse a se retrage un ajutor compus din 5 companii, urmate de un regiment întreg, și le permise fugarilor să ia ofensiva și să gonască pe Turci din lunetă. Retrăgându-se, Turcii se cercară ca să ia cu ei unul din cele două tunuri ce găsisse în lunetă, dar un obus bine îndreptat sfărîmă tunului o rotă și hamurile și îl răsturnă la o depărtare de 100 de metre.

După un scurt repaos, lupta reîncepu din nou cu îndoită furie. Turcii se grămădiră în mase compacte spre stînga pozițiilor rusesci, adică spre satul Pelisat, și siliră pe general Pomerancev comandantul diviziiei a 16 să îl părăsescă și să îl lase în mânele bașibuzucilor, cari îi dădu foc pe dată.

O nouă colónă mult mai puternică se năpusti din nou spre lunetă, altă colónă și mai numerosă se încercă d'a pătrunde în spațiul dintre această întărire și Sgalnița, și artileria stabili iute o baterie pe o pozițiune din fața bateriilor rusesci din acea parte.

Vedînd că se îngroșa gluma și că simulacru devenea luptă serioasă, general Zotov dispuse ca o brigadă din corpul al 9-lea să se desfășure pe șoséua despre Grivița spre a lua pe dușmanii în flanc; dădu ordin celor trei regimente din reserva generală ca să se concentreze între Poradim și Dêreș, rugă pe comandantul diviziiei a 4 română ce sosise de la Nicopole ca să ia pozițiunii la Calisovaț și depeșă regimentului 61 Rus ce venea de la Zimnicea și se apropia de Caragaci, ca să lase rănițele și bagajul și să vie în pas gimnastic spre Poradim.

Pe la prânz tot spațiul dintre Sgalnița și Pelisat era plin de Turci și peste 50 de tunuri dușmane detunaă într'una și versău

foc și tuciu spre liniile Rusesci cari le răspundeau cu aceiași îndărătnicie. Pe la 1 oră și $\frac{1}{2}$ după amiază intrase în acțiune 25.000 de Turci, și Rușii se apărau cu disperare contra unor atacuri înverșunate care veneau din toate părțile de la lunetă și până în dreapta Sgalniței. Turcii se năpustiră din nou spre lunetă, coborîră delul în grupe mici ca tunurile rusesce să nu le cauzeze prea mari pierderi, și o atacă cu îndoită furie, dar fură nevoiți să se retragă în ordine, căci Rușii o apărară cu disperare. În același timp alte coloane atacară Sgalnița despre partea stângă, dar nici acestea nu fură mai norocite; în fine Turcii își grămădiră într'un punct toate forțele și le repeziră spre centru.

Aci păru că s'ar fi vrut să le fie mai favorabilă; Turcii se aruncară spre dușmanii cu multă furie și intrară în întăriri și în șanțuri făcând o măcelărie grósnică. Într'un moment toți servanții unui tun și plutonul de apărare fură puși în neputință d'a se lupta, doi cai fură tăiați, o rotă fu sfărîmată și tunul fu luat de Turci și dus în triumf. În același minut însă norocul îi părăsi, patru batalioane rusesce prospete conduse de colonel Gudnis îi isbi fără de veste, cinci baterii de câmp îi mitraliă drept în față și noul atac ce îi isbiră pe neașteptate îi sili să dea dosul, încercând pierderi considerabile.

Cu toate aceste pierderi și nesuccese, Turcii nu renunțară d'a lua din nou ofensiva și d'a se repezi din nou spre atac, tot sperând că va vedea apărând dintr'un moment într'altul pe Mehmed Ali viind despre Biela și luând pe dușmanii pe la spate, după cum li se promisese de către Osman-Pașa. Așteptare zadarnică!

Această promisiune nu se îndeplini, și în locu-i în cele din urmă Turcii pățiră o înfrîngere complectă care îi sili să nu mai încerce un nou atac. După ce Rușii îi respinse din nou și îi puse pe gónă, dragonii lor se luară după dinșii, și în aprinderea fugii o mare parte din urmăritii cădură în șanțurile acoperite cu burueni, unde fură măcelăriți fără îndurare, o altă parte și mai numerosă se prăbușiră în prăpastia dintre cele două deluri vecine cu Sgalnița, în fundul căreia se afla o carieră de piatră de construcție, unde

dădură de o mörte durerösă, și restul fugi spre Plevna fără să pötă să 'și ridice morți și răniți.

Dacă brigada rusescă desfășurată pe șoseaua Griviței ar fi fost condusă de un general mai capabil, și dacă soldații n'ar fi avut cu ei ranițele pe un timp förte călduros, linia de retragere a lui Osman ar fi putut să fie tăiată și se sfișea chiar de atunci cu gaziul.

Această cercare nefolositöre ca töte câte decurse din planul lui Soleiman, costă pe Turci o perdeře de mai bine de 3.000 ömeni, între care apröpe întröga cavalerie regulată, pe când Ruși nu perdură mai mult de 1.000 morți și răniți, între care 30 oficeri.

XII.

Botezul de sânge.

Unsecol și jumătate trecuse de când Românul fusese desarmat; aprópe două secole se scursese de când intriga și împerechearea, dușmani de mórte ai némului românesc adusese domnia cea umilitóre a streinilor din Fanar și cu ei ingenunchiarea, slábirea, mórtea! Se luptase mult păgânul din Stambul ca să vadă pe Român sdrobit, se luptase mult sectariî semi-luneî ca să vadă sub picióre pe aceia ce îndrăsnise a se măsura cu ei în epoce de splendóre, fără a se lăsa să fie prin arme doborâți, se luptase mult cei de le Stambul să ne dovedéscă prin sabie, dar vedénd că nu póte isbuti, alergară la zízăniî, la ura dintre partide, la vermele care róde tóte societățile unde interesul privat are pas înaintea interesului public, și prin acest chip isbutise a vedea pe vechiî lor adversariî, pe biruitoriî lor de la Rovine, Rësboeni, Rusciuc, Nicopole, Rachova etc., desarmați, slabî, neprimejdioși!

Câte a suferit Românul dintr'acéstă causă, istoria e de față ca să ni le spue pe rând; umiliri, batjocoră, strâmbătăți, măceluri, aservire la strein, în fine tot cortegiul erimelor ce apasă grumazul unui popor ingenunchiat, tóte se succedară fără întrerupere în fața sórelui și a lui D-đeu, fără nici o témă de pedépsă, căci nu se găsea un braț destul de puternic care să se pue în fața atâtor fără de legi și să strige: destul.

Din cauza acestei amorțiri și a acestei suferințe pasibile, lumea începuse să creadă că Românul a murit și că neobosiții campioni ai creștinătății cari s'au luptat patru sute de ani pentru cruce și țără nu mai există; evenimentele însă dovediră în curând că nu e adevărat, și că Românul nu era mort ci numai adormit! Un singur om se deșteptase din toropéla generală și adunase în jurul o mână de voinici pe la începutul acestui secol; Tudor Vladimirescu abia scosese din tégă sabia, și domnia fanariotă cu tot rușinosul ei cortegiū cădu ca să nu se mai ridice. El peri pentru binele patriei, sângele lui însă încolți, dete róde și făcu pe Români să se deștepte.

La 1848 o mână de pompieri, o mână de bravți, baricadară cu peptul lor mersul triumfal al păgânilor; ei muriră, dar sângele lor încolți și dete róde bune. Poporul redobândi vechile drepturi pierdute, plaiurile sale reîncepură să fie călcate de legiónele oștenilor Români, rađa sórelui începu iarăși să se reflecteze în luciul baionetelor Române, sângele începu să circule din nou cu impetuositate în vinele Românilor, viața se manifesta în fie-ce moment și la or-ice ocasiune; Românul trăia, reinviase, era deștept.

— S'au deșteptat Români, strigaū dușmanii lor, dar vitejia strămoșescă n'a mai eșit din mormânt; Români nu mai sunt fiii strămoșilor lor ci nisce fricoși; voinicia nu mai e o virtute românească, strigaū streinii ce ne dușmăneaū, și cu dușmanii țineau cor mulți străinice ne iubeau și mulți Români ce nu se cunoseaū!

Dar atunci venirăți voi, o! țile de doliū și de mândrie națională: 27 și 30 August, 6 Septembre, 7 Octombre, 8 și 28 Noembre și tu 12 Ianuarie, și spălarăți în sângele cel mai pur și mai generos acéstă rușinosă pată, și dovedirăți lumii întregi că Românul nu e mișel, că vitejia în peptul lui n'a amorțit și că el e urmașul străbunilor sêi!..

Bine-cuvîntate fiți dar, voi, o! țile scumpe, voi țile de jale și de bucurie cari ați secerat multe vieți Românesce, dar ați sigilat cu sânge de martiri actul civil al neatárnării patriei și al dreptului d'a ne numera între națiunile cele vii și pline de viitor! Bine cuvîntată fie memoria vóstră o! neîntrecuți eroi ai dobândirei in-

dependenței patriei vóstre! Bine-cuvîntați fiți voi copii ai țerii mele, martiri ai libertății carți prin mórtea vóstră ați redat viață patriei și prin sângele vostru ați cimentat temeliele mărețului edificiu al independenței țerei. Numele vóstre vor rămânea neperitóre, căci fama le-a scris deja în cartea nemurirei; fiil vóstrii le vor pomeni cu drag și venerațiune precum le pomenesce p'ale lui Mircea, Ștefan și Mihaï, și gloria vóstră nu va avea sfârșit. Acésta este rês-plata bravilor; ei mor dar memoria lor rămâne eternă. Bine cuvîntați fiți în fine voi care mai trăiți din voinicii ce v'ați luptat pe câmpul de onóre și v'ați reînturnat cu frunțile încoronate de lauri spre a vă bucura de róda faptelor vóstre. Țera recunoscătoare nu v'ê uita nici o-dată, și v'ê va plăti jertfa ce nu se póte rêsplăti prin bani, prin o gratitudine eternă.

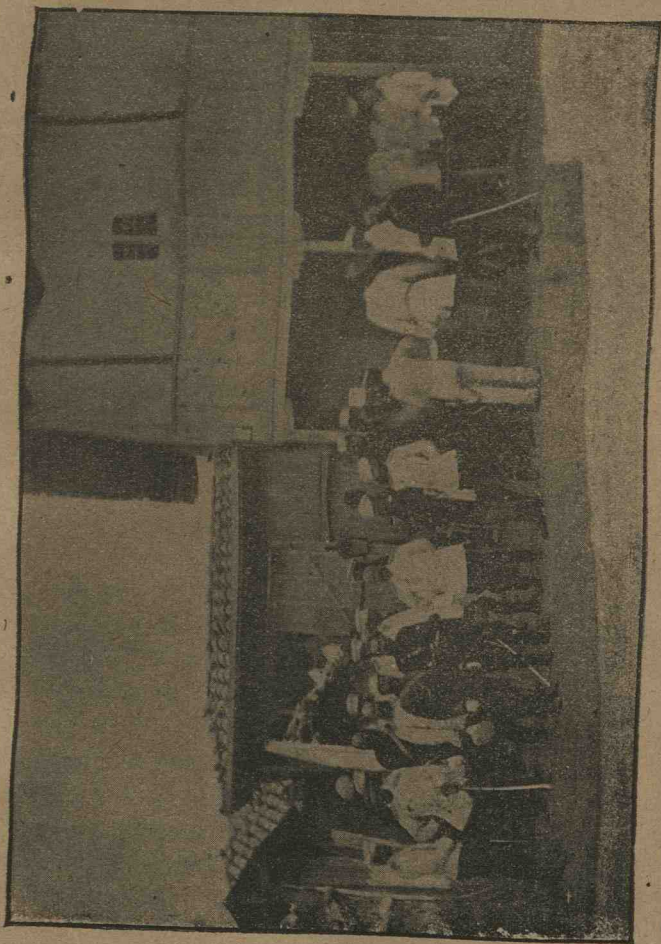
Dulce est pro patria mori ! ast-fel strigaũ strébunii noștri când plecaũ la rêsboe; dulce e a muri pentru țérã ! strigară și frații noștri când trecură Dunărea și sburară spre scorburele Plevnei, ca de acolo să scóță ca din mormînt: vie și măreță libertatea țerii lor; dulce e a muri pentru țérã ! strigară fiil Dunării și Carpaților când săriră cu curagiũ și bărbăție în aceste scorburi, și se luptară ca nisce puł de lei ce sunt, și făcură prin eroismul lor să smulgă din ochii celor îmbetrâniți în rêsboe lacrimi de admirațiune și să își facă să strige înduioșați, întocmai ca colonelul Gaillard atașatul militar frances pe lângă statul major general rusesc:

— Bravi copii ! viteji soldați !

Nu ținură ei socotélã că mergeaũ să înfrunte aprópe imposibilul, nu se uitară spre grósnicia pozițiunilor ce aveau să subjuge, ci sburară ca vîntul, călcără peste cadavre de frați și merse curagioși innainte, cu sufletul inflăcărat de sânta iubire de țérã și cu dorul d'a se distinge orî-și cât de mult. Ei merse cãntând, și opuse ca parapet contra parapeturilor de nuele și pãmînt ce pusesse în calea lor dușmanii, pepturile lor voinicesci și vãnjósele lor brațe.

Mulți periră, Dómnè ! într'acele crude țile pe pãmînt stréin ! mulți periră și mulți fură răniți, dar nici cei ce muriră, nici cei ce îndurară chinul rănilor nu scóse un țipêt de blestem saũ un

suspini de nemulțumire contra patriei lor; ei toți își jertfiră cu devotament scumpa lor viață și răpiră din mâinele păgânilor aceea ce nu putu să fie luată de alții: Grivița, presupusa cheie a Plevnei.



Statul major general al M. S. Domnului României la Poradim.

Onore vouă ostași ai României! onore vouă fii ai patriei, onore vouă martiri ai libertății, căci prin vrednicia voastră ați dobândit admirațiunea lumii întregi, ați reabilitat renumele țerei voastre

și ați desarmat pe dușmanii. Jertfa ce ați săvârșit este răsplătită prin isprava ce ați dobândit. Voi sunteți părinții României moderne, creatorii regatului român.

Iată cum începură să debuteze pe câmpul de onoare apărătorii sorței țerei noastre; iată ce isprăvi săvârșiră filii României:

După ce luară pozițiune în jurul Plevnei, în spațiul dintre Grivița și Ribna, Români începură să clădescă redute și baterii pe toate înălțimile și locurile priincioase și să împingă înainte spre Plevna atât recunoșcerile cât și uvragiurile de atac. Cele mai principale dintre redute fură reduta Marelu Duce Nicolae, reduta Craiova, reduta Alexandru II, luneta Iași, luneta Turnu, luneta Bucuresci, etc.; după aceea capul cuartierului general român intră în comunicație cu acela al armatei ruse spre a combina un plan general de atac și apărare.

M. S. Domnul nostru, comandantul suprem al armilor aliate din jurul Plevnei, fusese de idee d'a înconjura această pozițiune cu forțele de cari dispunea și d'a intercepta încetul cu încetul orice comunicațiune între Osman Pașa și celelalte oști turcesci, până ce vor sosi toate ajutoarele așteptate, ca pe urmă să îi blocheze din toate părțile și să îi constrângă a se preda prin fâme. Planul era bun și modern, dar Rușii se opuse acestei păreri înțelepte, mai cu sémă Marele Duce Nicolae, și hotărîră prin majoritate de voturi, ca pentru ziua de 30 August, ziua aniversară a împăratului Alexandru, să i se facă o surprisă, oștile sale să îi dea un cado: Plevna. Destinul însă voi ca acel cado să se schimbe într'o grósnică hecatombă. Îndată ce se luă această hotărîre și se combină planul cum să se pue în lucrare realizarea reușitei sale, se hotărî ca atacul să fie preparat prin o bombardare vigurósă, care să ție mai multe zile.

Bombardamentul contra pozițiunilor turcesci începu de la 26 August diminéta prin focuri convergente, îndreptate cu multă precisiune de către mai multe sute de guri de tun de câmp și de asediu. Turcii răspunse slab din pozițiunile avantagióse ce ocupau și nu causeră oștilor creștine mai nici un rău. Cu o zi înainte Marele Duce Nicolae își mutase cuartierul general la Radenița, aprópe de Poradim, și într'acea zi venise însoțit de împăratul și suita lor

și inspectase pozițiunile. M. S. prin plôia de bombe și obuze, sbură în toate părțile spre a se asigura singur de mersul lucrurilor și priimi neîntrerupt raporturi de la general Cernat, care sta mereu în foc. Artilerie română prin justeța tirului și sângele rece al diserveșilor atrase din prima și atențiunea Rușilor și corespondinților streini, și infanțeria se înșirui pe la locurile indicate ardeud de nerăbdare d'a sbura mai iute spre păgâni. În tot decursul diverselor mișcări ce făcu armata română în tot acest restimp de preparative, ea fu într'una obiectul celor mai atente și mai curioșe observațiuni, făcute cu nise ochi scrutători de către cei mai competenți ofițeri din armata rusă și de către toți atașai militari streini.

Armata română luând pozițiune pe câmpul de luptă din jurul Plevnei, a atras asupra-și, prin înfățișarea sa îndrăsnéță, privirea sa viôe, și mișcările sale ostășesci corecte și desghețate, atențiunea tuturor cunoscătorilor, și laudele atașaiilor militari streini, dar n'au mulțumit nici de loc pe Ruși. Prin mersul lor, prin mișcările ce făceau, și prin evoluțiunile lor tactice, mulțumi pe cunoscători, și le dovedi cu prisos că au trecut printr'o școlă modernă, au dobândit o instrucțiune europeană, și au ajuns să imiteze în perfecțiune pe oșténul german în toate detaliurile cele mai aménunțite, dar n'au satisfăcut nici de loc așteptările Rușilor, care încă nu se familiarizase cu noua tactică europénă.

Se mișcau dinșii cu corectitudinea unor adevérați automați, isbeau ei pușca cu putere și într'un acord perfect de umér, de piept și de pământ, ca și cum s'ar fi supus unui resort, și luaă ei sub arme atitudinea unor adevérate statui, întocmai cum cere codul perfectului oștean modern, dar în ochii Rușilor le lipsea ceva esențial: nu mergeau să ocupe pozițiunile înaintate ce li se indica în trimbe compacte, în ziduri de piepturi, pe care putea să le spargă, și chiar să le nimicéscă cu înlesnire bombele artileriei inimice ce hubuia ziua și nóptea, ci mergeau în linii risipite, în lanțuri răslețe de tiraliori, printre care puteau să sbóre bombele fără să le causeze vre-un rău prea simțitor, ceea ce era contrariu tuturor regulelor și manierelor unui perfect oștean rusesc.

Tóte aceste nemulțumiri, ofițerii ruși mari și mici le spuneau în gura mare, și nu se sfaiau d'a afirma că oștenul român n'avea ap-titudinî răsboinice, că era numai un soldat de paradă, care scia să se misce în perfecțiune, dar nu scia cum să smulgă victoria din mâna vrășmașilor, și terminaui prin a ajunge la conclusiunea favorită lor, la aceea d'a le oferi tutori și instructori, și d'a le propune din nou să intre în foc, sub comanda unor oficeri superiori ruși, care să îi învețe cum să se bată cu inimicul real, ei care pân'atunci se bătuse numai cu inimiți fictivi.

Aceste insinuări repetate mereu, începură să se întindă întocmai ca o pată de unt-de-lemn, să dobândescă consistență, să câștige aderenți, să introducă bănuiala chiar în spiritele cele mai favorabile nouă, și să termine prin a sdruncina chiar încrederea în ei înșiși a câtor-va dintre conducătorii armatei române. Acești conducători își cunoseau bine oștenii și aveau încredere în ei, dar cu tóte acestea începură să fie mai atentivi, mai neadormiți și mai îngrijorați ca mai nainte. De și erau siguri de oștenii lor, și de și sciau că ei erau bine disciplinați, conscienti de datoriile lor, și de la mare și până la mic bun patrioți, cu tóte acestea nu se lăsară numai pe această credință dobândită în timp de pace, ci toți cu toții, de la oficerul general cel mai mare și până la cel mai mic sub-locotenent, se amestecară în tabără cu soldații, ținură mai multe ședători cu ei în orele de séră, mai nainte d'a începe lupta cea mare, și le reamintiră încă o dată datoriile ce aveau și sacrificiile ce aștepta țera de la ei.

— Evenimente mari, prin care vom trece în curând, se pregătesc să se întempe în curând, și maior Șonțu într'o séră oștenilor din batalionul său, și țera așteptă de la voi mult, forțe mult, pentru că numai voi puteți s'o scăpați de jugul ce îi apasă grumajii. În mâna voastră este sórta patriei noastre, scăpați-o copii, mântuiți-o dragii mei, fiți vrednici urmași ai strămoșilor noștri și sițiți-vă să nu ne dați de rușine. E dulce viața, știu, și îi e drag omului să trăiască, chiar când suferă de sărăcie, de bôlă și de fel de fel de necazuri; dar trudnică și chinuitoare e viața omului căruia îi e rușine de faptele sale, și mai cu sémă a celui ce și-a

cruțat-o printr'o mișelie, prin călcarea jurământului de oștean. Acel nenorocit, chiar dacă scapă de mórte și de pedépsă, el e în tot minutul prigonit de mustrarea de cuget și de rușinea d'a se vedea arătat cu degetul de toți, ocolit de toți și desprețuit chiar de ai săi. El n'are repaos nici nóptea în vremea somnului, căci vise grele, năluciri grósnice și iasme înfiorátore i se arată în nainte-î în fel de fel de închipuirí fioróse, și scrișnind din dinți tóte î strig: ești un trădător, un călcător de jurământ, un ne-trebnic.

Căpitan Valter Măricineanu grăi băeților săi în chipul următor:

— Muscalii se uit la noi cu ciudă și cu pismă, vedându-ne atât de mulți, atât de bine disciplinați și cu o înfățișare atât de marțială, și așteptă cu nerăbdare ca să ne vadă în fața primejdiei, nădăjduind că acolo nu vom mai fi tot cum ne arătam, ci vom fi fricoși, ne vom arăta nevrednicii ostași și vom da de rușine vechia faimă a numelui de Român. Să nu le facem pe voe, fraților, ci din potrivă, să ne silim ca să ne luăm la întrecere cu ei, să facem fapte mai de laudă ca ei, să ne arătăm mai vrednici ca dînșii și să-î facem să crape de ciudă și de necaz.

Tot cam într'același mod vorbiră mai toți oficerii și își înflăcărara soldații atât de mult, în cât ei începură să aștepte cu nerăbdare momentul solemn al intrării în foc.

Încă din ziua de 26 August se prevedea că ziua următoare avea să fie o zi de óre-care însemnătate, o zi în care avea să se facă un pas nou pe o cărare necunoscută, că acea zi avea să fie însemnată în istoria națiunei române ca o zi epocală care avea să fie începutul unei noi ere. În séra acelei zile mai fu încă o ședătoare patriotică. După ce se împărți supa la soldați și cei ce nu erau de gardă se strînsese pilcuri pilcuri împrejurul focurilor din tabără, ofițerii mari și mici se duse iarăși fie-care pe la plutonul și semiplutonul său, se amestecă în vorbă cu soldații, și cu cuvinte blânde și captivitoare începu să le vorbescă de strămoși, de eroismul oștenilor români din trecut, de Ștefan, Rareș, Mircea cel Mare și Mihai Vitézul, de suferințele Românilor de altă dată, de nedreptățile și crușimile Turcilor din tóte vremurile, și de asu-

pririle foștilor noștri suzerani care în loc d'a ne ocroti și protegea, ne supuneaū celor mai revoltătore torturi.

Începu să le descrie în culori mișcătore atrocitățile Pasvanliilor și Cârjaliilor, care avură loc pe la începutul secolului al XIX-lea, de băjenia cea mare, când capitala Țerei românesce, Bucurescii, a rămas pustiū, și locuitorii săi au fugit la munți ca să scape să nu fie uciși de acele fiare cu chip omenesc, de atrocitățile bașibujucilor de la 1853 și de incursiunile sângerose cu care acești barbari începură chiar acest răsboiū, când, fără să fie provocați de cine-va, au intrat în țeră cu iataganul într'o mână și cu focul mistuitor într'alta, și și-au însemnat drumul prin ucidere, jaf și pustiire; le-au amintit în fine și le-au spus că tóte acele asupriri și prigoniri, tóte grozăviile făcute în tóte timpurile de acești cruzi păgâni, așteptaū răsburare și o pilduitoare înfrânare.

Le mai spuse cum că răsboiul nu e atât de ucigător pe cum se crede, îi încredință că nu toți ómenii care intră în foc cade pe câmpul de onóre mort sau rănit, și le spuse că mai cu sémă cei curagioși și cu inimă bărbată, scap din încăerare neatinși și se întorc acasă tэфări și nevătamați, cu fruntea încoronată cu laurii victoriei și cu chipul înconjurat de aureola martirilor. După aceea îi încredință că bunul exemplu le va veni de la ei, de la oficerii lor, că dinșii când vor trage în dușmani vor sta într'adevăr la spatele lor, dar în picióre ca să serve de țintă trăgăcilor dușmani, iar la asalt se vor pune în fruntea lor, vor alerga la mórte înaintea lor și îi vor conduce la victorie, expuindu-și ei mai întâiu viața pentru mântuirea patriei.

În cele din urmă le spuse că cea mai frumósă mórte e aceea d'a muri pentru patrie, și că fără acest sacrificiū imperios care seceră pe unii, dar cruță pe cei mai mulți, dușmanii ar năvăli în țeră, și viind ca nisce năvălitori victorioși, ar ucide d'a valma pe toți: pe copii, femei, fete și bătrâni, ca și pe cei în stare d'a ține arma în mână, fără a le da răgaz ca să se apere.

După ce le ținu aceste cuvântări înțelepte și le dădu aceste poveți părintesci, fie-care reintră în cortul său, și după aceia focurile se stinse, ostașii se culcară și totul se liniști.

A doua zi, adică la 27 August, care a căzut într-o zi de Sâmbătă, des de dimineță artileria, atât cea română cât și cea rusească, reîncepu să bubue și să producă un sgomot îndoit mai infernal ca cel din ziua precedentă, pentru că în timpul nopții se instalase alte noi baterii pe nise înălțimi ce-va mai înaintate, ba chiar mai multe baterii de câmp se aședase pe câmp deschis în locuri avantajoase tirului cu efect, și bravii noștri artileriști începură să tragă dintr'acele pozițiuni neadăpostite, fără să se témă că și expunea viata. Mulțumită acestui curagiu eroic, voiniciii noștri reușiră să impună prin justeța ochirei lor tăcerea unei baterii inimice ce le sta în față.

Până atunci era respândită în armata română părerea împărțită chiar și de către căpeteniile armatei, cum că întăririle din fața satului Grivița, era cheia pozițiunilor de la Plevna, că acolo era numai o singură redută care domina tot dedalul de tăbii, de redute, de lunete și de tot felul de întăriri ce erau grămădite pe nenumăratele delulețe ce se succedau scoborându-se până în préjma Plevnei, și că acei ce ar reuși să pue mâna pe ea, ar fi fost stăpâni peste cuibul lui Osman. Pentru aceea Turcii au îngrijit ca s'o întărescă într'un mod formidabil și s'o înconjore de tot felul de uvrăgiuri ingenioase câte au fost inventate de arta strategică.

Intemeindu-se pe acea credință care, peste scurt timp se dovedi c'a fost greșită, capiil armatelor Ruse și Române au grămădit și ei în partea locului forțe mai considerabile ca aiurea, și autorii planului viitorului atac ce se prepara, înconjurară reduta Grivița cu un număr considerabil de tunuri, o luară drept țintă și dădură ordine ca s'o bombardeze cu inverșunare.

Românii fură îndatorați să ocupe părțile cele mai expuse, cele mai periculoase și cele mai apropiate de acest nou turn Malacoff; și din cauză că erau mai expuși, ei ardeau de mai mare nerăbdare d'a pune cu un moment mai curind mâna pe dinsul. De la Bucova, unde se afla un lagăr întărit turcesc și până la Grivița toate viile, toate crângurile, toate porumbiștele și toate bateriile ce acopereau côsta délului ce se afla între satul și reduta Grivița, se

umplură din dorii de di de tiraliori Români, cari ferindu-se pe cât puteau de aschiele bombelor și șrapnelor turcesci, care le flue-rau pe la ureche, își săpau în tăcere șanțuri de adăpost, așteptând ora hotărîtă pentru atac, fără a respunde la împușcături prin împușcături.

Mai nainte d'a suna acea oră, M. S. Domnul urmat de statul Sëu major, trecu în revistă șirurile armatei de rezervă, care aștepta în paralelele innaintate, la adăpostul unui povirniș de deal, ordinul d'a intra în foc după ce va începe harța, și le adresă câte-va cuvinte încurajătoare, pline de foc și de îmbărbătare. Acolo, în mijlocul plóiei de bombe care șuerau pe d'asupra capului Sëu, și a ascuțitei fluerături ale șrapnelor care mergeau să se spargă la óre-care îndepărtare în fața oștenilor sëi, cari staū de față cu arma la picior, așteptând cu nerăbdare momentul solemn al botezului de sânge, M. S. luă din mâna unui adjutant domnesc un condeiū muiat în cernélă, și cu fața întórsă spre Plevna, și sub plóia de proiectile inimice, subscrie următorul manifest adresat națiunei române:

CAROL I,

Prin grația lui Dumnezeu și voința națională, Domn al Românilor. La toți de față, viitorii sănătate.

«*Români,*

«După două secole de slăbiciune și de înjosire națională, voi astăzi, ați reluat arma în mână.

«Oștirile țerii aū trecut Dunărea.

«Punându-Mă în fruntea apărătorilor drepturilor și independenței patriei, simt trebuință de a-Mi împărtăși cugetările și speranțele cu națiunea care Mi-a încredințat destinatele sale.

«În Bulgaria, noi intrăm în partea activă a unui răsboiū, pe care nu l'am dorit, nu l'am provocat, pe care cu toții am cercat să 'l delăturăm, dar pe care, odată fiind nevoiți a'l priimi, vom sci a-l purta cu curagiul și statornicia unui popor care are consciința drepturile sale, care are virtutea de a-l susține.



Valea Plângerei dintre redutele Grivița No. 1 și No. 2 în ziua atacului de la 30 August 1877.

«Încă de pe când au început neînțelegerile politice între imperiul Rusiei și Pórta Otomană, neînțelegeri cari până în sfârșit aveau să provóce în Orient răsboiul de față, îngrijindu-ne de complicațiunile și nenorocirile ce cërta între puternicii noștri vecini, avea să ducă asupra țerii noastre, și Guvern și Camere am stăruit pe lângă tóte marile Puteri europene ca ele să afle mijlocul d'a chezeșui României, pe timpul marelui conflict, drepturile unei bine-făcătore neutralități, pe care tot ele ni le asiguréză în timpul păcii.

«Din nenorocire, stăruințele noastre au rămas zădărnice.

«Marile Puteri nu s'au cređut în pozițiune de a ne feri dinsele de pericolele unui răsboi, pe care noi singuri încă mai puțin îi putem depărta de la hotarele noastre.

«Cu tótă prudența ce, Guvern și națiune, am arătat în aceste îngrijitóre împrejurări, și acestea numai și numai că dór am putea a ne feri de a fi învéluiți în conflictul oriental, Pórta nu a voit ă ție séma de greutățile pozițiunei României și întâile ei lovituri au fost îndreptate în contra noastră.

«Ea a bombardat orașele noastre deschise, a făcut gónă vaselor noastre de comerciú până în lăuntru porturilor noastre, și spre a le desființa cu mai mare iutélă, a întrebuintat până și *petroleul*; ea ast-fel a nimicit comerciul maritim și fluvial. Satele noastre, holdele și averea poporațiunilor noastre dunărene au fost date pradă rapacității Bașibuzucilor și Cerchezilor; sute de ómeni nevinovați și nearmați au fost parte luați în robie, parte uciși și mutilați; în fine, un răsboi de cruđime și de barbarie s'a întins asupra țermurilor noastre de la Calafat până la Marea Négră. În fața acestor dureróse stări de lucruri Corpurile noastre legiuitoare s'au rostit în unicul mod, potrivit cu demnitatea, cu drepturile și cu interesele țerii. Am rupt vechile legături rée definite cu Înalta Pórtă, am proclamat independența absolută a României, și la lovirile ce ni se adresaú în mod neleal și barbar, am răspuns printr'o francă declarare de răsboi.

«Aú trecut de atunci mai mult de trei luni. Doritorí de a cruța țera cât se va puté mai mult de relele răsboiului, am căutat în

tot acest interval de timp a ne ține în defensivă, a ne mărgini numai în a apăra hotarele noastre cu toate că devastățiunile și cruđimile de-a lungul Dunării, din Ți în Ți au luat proporțiuni mai întinse. Tóte le răbdăm, fiind-că sperăm că rėsboiul isbucnit între Rusia și Turcia va ajunge la un curënd sfirșit, fiind-că credeam că moderațiunea arătată de noi ne va crea titluri precumpănitóre la regularea condițiunilor păcii de către Marele Puteri europene.

«Din nenorocire însă, rėsboiul de dincolo de Dunăre se prelungește peste așteptare ; acest rėsboiú capëtă din partea Musulmanilor un caracter din ce în ce mai înverșunat și mai fanatic în contra Creștinilor ; și într'acest timp sórta României din Ți în Ți se înăspresce mai mult.

«Dacă Europa întrégă, din cauza rėsboiului, suferă stagnațiune mai în tóte ramurile activității sale economice, apoi mai cu dinadinsul, România încercă tóte anevoințele acestui rėsboiú, căci putem Țice că, prin pozițiunea noastră geografică, noi îi și purtăm mai tóte sarcinile. De aceea pe nimenea efectele desastroóse ale luptei nu ating mai mult de cât pe țara noastră.

«Și așa chiar, stând cu arma la braț pe când numai oștirile imperiale ruse ar continua a susține lupta sângerósă, nu este mai puțin adevërat că tot pămîntul nostru ar suferi mai mult, fie în avuția publică, fie în avuția particulară.

«Cu cât acéstă stare de lucruri ar deveni mai înfricoșată, când armele turcesci s'ar vedea în lesniciósa pozițiune de a lua ofensiva și de a transporta teatru rėsboiului în însuși coprinsul hotarelor noastre!

«Este dar de datoria noastră de a pune tóte sforturile noastre spre a împiedeca o asemenea teribilă eventualitate.

«Expuși a pierde prin pasivitatea noastră chiar și ceea ce posedăm, neavînd nici o garanție că Turcia ar face o deosebire între rėsboiul defensiv și între rėsboiul ofensiv, datorii a coopera pe lângă armatele imperiale ruse, pentru ca cu ori-ce preț să grăbim finitul acestui rėsboiú, acțiunea ne este reclamată de împrejurări, dictate de interesele noastre naționale și economice, imperios impusă, de însuși sentimentul de conservațiune!

Români,

«Acastă dură extremitate, iar nu ambițiunea personală, nu pofta de gloriă saŭ de cuceriri, ne scóte din pozițiunea defensivă. Bulgaria este pustiită; populațiunile ei creștine sunt date pradă crudimei órdelor nedisciplinate ale Asiei; răsboiul de exterminațiune este declarat la tot ce pórtă numele de Creștin. Nu avem dar nici un temeiŭ de a crede că, mulțumită pasivității nóstre egoistice, o sórtă mai bună ar aștepta pe România, când succese statornice ar pune armatele turcesci în putere de a călca pământul românesc!

«Intru cât timp vor sta în picioare cetățile turcesci de la Adacale până la Măcin, păstrate, nu spre a împedica treceri de armate streine, nu spre a ține piept altor cetăți inimice, ci numai spre a bombarda orașele nóstre deschise, spre a nimicnici comerțul internațional și local de pe marele nostru fluviŭ; întru cât timp un regim de umanitate și de legalitate nu va fi stabilit în Bulgaria, până când drepturile și demnitatea omului nu vor fi asigurate și Creștinilor din Turcia, România nu póte, nu are drept a se sci în pace, a se crede ferită de presente și de viitoare catastrofe! La înlăturarea acestor rele cari o amenință în tótă ziua, în tótă ocasiunea, la statornicirea în vecina Bulgarie a unei stări de lucruri reclamată de justiție și de civilizațiunea modernă, are dar și România datoria de a contribui, pe cât îi comportă forțele și mijlócele ei. Acésta i se impune de trecutul ei glorios, de interesele cele mai sacre ale prezentului, de asigurarea viitorului său!

«Și apoi, aŭ noi Români nu suntem creștini? aŭ interesele Orientului nu ne privesc și pe noi? aŭ în marea cestiuine a emancipării creștinilor răsăriteni n'avem și noi dreptul și datoria de a dice un cuvânt, de a da un concurs, de a coopera la o mântuitoare soluțiune? Numai meschinul egoism, numai órba pasivitate trebuie să fie politica națiunei nóstre? Dar izolându-ne din marea luptă, dar nedând sprijin acelor ce se bat pentru o cauză de umanitate și de dreptate, óre România, prin însăși acésta, în ora pericolului nu se desbracă de dreptul de a reclama concursul al-

tora? Trebuie ca pururea să ne rezemăm pe umerile altora și nici-o-dată să comptăm pe propriile noastre forțe, pe propria noastră vitalitate?

Români,

«După stăruințele a trei generațiuni, după suferințele și sacrificiile părinților noștri și mulțumită generoasei protecțiuni a marilor Puteri europene, Statul român s'a format. A sosit acum timpul ca acest Stat să dovedescă și el Europei prin energia și abnegațiunea tuturor claselor societății sale, și mai ales prin brațul fiilor săi, că România are vitalitate, că ea are forțe proprii ale sale, că ea are conștiința misiunii sale la gurile Dunărei, că are bărbăția de a o putea împlini!

«Puterile europene creștine au avut în destule ocaziuni de a aprecia că Românii știu a cumpăni aspirațiunile lor în marginele prudenței politice. Acum, prin participarea armatei noastre la război, prin valoarea și disciplina ei, a venit momentul să le dovedim că România este și poate fi un element inteligent și solid spre a contribui la întemeierea ordinei și a stabilității în Orient. Tote aceste considerațiuni de mare valoare, sunt atâtea datorii pentru națiunea noastră, ca și noi să intrăm în luptă, ca și noi să punem umărul, ca și noi să împreună-lucrăm la curmarea unui război, care cu cât se va prelungi, cu atât mai mult va seca forțele noastre morale și materiale.

«Deci, pentru apropiata dobândire a păcei mult dorite, pentru întemeierea solidă a drepturilor noastre de națiune liberă și de sine stătătoare, pentru întărirea stimei și încrederii către noi a națiunilor străine, invocând numele marilor noștri Domni eroi, odată energicii apărători ai creștinismului în Orient, luând exemplul de la bătrânele noastre oștiri, care în timpurile de glorie, au preumblat triumfătoare drapelele române de la Marea Neagră până la țărmurile Mării Baltice, noi am trecut Dunărea!

«Invocând pe D-zeu, în mâna căruia este sorta bățălielor, bătrâni și tineri, oșteni ai României, noi scim ce națiunea așteptă de la brațul nostru. Domn, ofițeri și soldați, noi ne vom face datoria.

Români.

«Alături cu drapelul Augustului Imperator al Rușilor, pe care stă scris : «Emanciparea popórelor creștine din Orient», să innălțăm și noi drapelul nostru, care pórtă semnul de viață de sine stătătoare, semnul de independență al Statului român.

«Iubirea cu care veți susține și îmbărbăta pe frații și fiii voștri, cari au trecut Dunărea, spre a afirma vitalitatea și forța României, va înđeci avântul și valórea lor !

«Cu deplină dar încredere în concursul unanim și necurmat al tuturor claselor națiunei, și, în convingerea că vă veți îndeplini toți cu sfințenie, de la mic până la mare, și în orice împrejurare, datoriile vóstre către patrie, noi intrăm fățiș în luptă, innălțând vechiul strigăt cu care mai ades au învins părinții noștri :

«Innaintea cu D-đeu, pentru țera noastră, pentru legea noastră !».
«Dat în cuartierul nostru domnesc, la Poradim, 27 August 1877».

Carol

Președintele Consiliului de miniștri, Ministru de interne și ad-interim de resbel, *I. C. Brătianu*, Ministru afacerilor streine, *Mihail Kogălniceanu*, Ministru Agriculturii, Comerțului și Lucrărilor Publice, *P. S. Aurelian*, Ministru Cultelor și Instrucțiunii publice, *G. Chițu*, Ministru Justiției și ad-interim la Finance, *I. Cămpinenu*.

Peste câte-va minute M. Sa se retrase din linia trupelor de reserve, eși din șanțuri pe poteci în zigzaguri și se sui pe înălțimea numită a catargului, de unde putea îmbrățișa tóată linia de bătae ocupată de Români și o parte din liniile ocupate de Turci. Cúrend după aceia un tun turcesc aședat fără de veste pe o muche de deal innaintea redutei Grivița, începu să arunce bombe spre șirurile de tiraliori români și să isbescă în flanc două tunuri românesce aședate pe câmp deschis, care opérau contra fortului Grivița. De îndată ce se demască acéstă baterie nouă, șiși dádu sémă de efectul neliniștitor pentru tiraliori ce producea ea, comandantul armiei române, se grăbi a lua dispozițiuni spre a o re-

duce în tăcere, și îndată regimentul al 13-lea de dorobanți (Iași și Fălciu) și regimentul al 5-lea de linie, priimără ordin de a înainta în colóne de atac, spre a lua micul redan sau lunetă, ce adăpostea acel tun supărător, care se dăduse la ivelă așa de-odată spre a neliniști indestul de serios pe Români.

Oștenii noștri se repeziră ca vântul, eșiră din crânguri, se expuse în câmp deschis și ca nisce ulii întraripați săriră peste gropile din fața retrașamentelor ce apărau acel redan, și atacară pe inamic cu baioneta. Ajungând acolo, căpitan Ieremia luă un tun, iar Români puse pe gónă pe Turci cari intrară în păduricea ce ascundea reduta. Regimentul al 13-lea de dorobanți fu cel d'întăiu care intră în foc, cel d'întăiu care redeșteptă în piepturile Românilor vitejia strămoșescă. Șase-spre-dece din ei merse sus în ceruri să spue marelui Ștefan că strănepoții lui erau demni de strămoșul lor, și 100 și ceva de răniți cădură pe câmpul de luptă, fără să părăsescă arma din mână. Căpitan Morțun, locotenent Marinescu și sub-locotenent Hartel, fu din numărul bravilor ce intrară mai întâiu ca toți în ambulante. Cel d'întăiu era rănit la braț, cel d'al doilea la gât și cel d'al treilea la picior. Iașul fu felicitat, căci, ca în tot-d'a-una, el a fost și de astă dată premergătorul faptelor mărețe.

Peste nópte, Turcii s'au încercat să reia pozițiunea perdută, dar Români nu sunt din némul acelora ce lasă aceea ce odată au apucat, și dușmanii se retraseră rușinați.

Impăratul și suita sa rămaseră uimiți de bravura desfășurată de Români, și nu mai încetau cu laudele. A doua zi, Duminică la dejun, închină în sănătatea armatei Române, și trimise cincideci de cruci Sf. George, câte două de fie-care companie din regimentele ce luase parte la această strălucită faptă de arme, spre a se împărți la cei mai bravi din oștenii ce vor fi designați chiar de camaradii lor. M. Sa decoră stégul regimentului al 13-lea de dorobanți cu marea cruce a ordinului «Stéua României».

Tótă ziua nu se precurmă bubuitul tunurilor, și pe sub séră avu loc o mică recunoscere contra redutei Grivița, care fu incredințată generalului Iacob Lahovary, pe atunci major. Acestă re-

cunoscere de la care s'a sperat foarte mult, a dat rezultate de foarte mică importanță, pentru că fostul major n'a putut să meargă prea departe, din cauza potopului de bombe încrucișate ce curgeau spre Valea Plângerei, și chiar dacă ar fi mers, n'ar fi putut să vadă mare lucru, din cauza negurii ploioase ce acoperea atmosfera. Aceste împrejurări îl împiedică să descopere existența celor două redute din fața Griviței și îl făcu să spue că ar fi fost numai una din ele, din care cauză armata română avu să sufere a doua și nisea pierderi îngrozitoare. Acastă recunoșcere incompletă a fost la timp aspru criticată de către inimicii politici și personali ai D-lui general, dar a fost acoperită prin sprijinul său, de către D-l I. C. Brătianu, pe atunci ministru de resbel. D-sa, cu toate că D-l Lahovary aparține unei familii care l-a urit de mörte, și cu toate că era frate a două frunțași ai partidului conservator, partid căruia se datoresce cele două broșuri intitulate : *Câte-va cuvinte asupra intrării în acțiune a trupelor noastre și Crima de la Livadia*, în care i se făcea cele mai aspre învinovățiri, ba încă i se adresa și insulte, toate pentru că a împins țera spre răsboi, totuși l'a luat apărarea, a recunoscut că în împrejurările în care s'a făcut acea recunoșcere, pe un timp întunecos și neguros, și înconjurat de nisea primejdii apröpe peste putință de învins, nu s'ar fi putut dobândi informațiuni mai precise de cât cele ce s'au dobândit.

În urma acestei recunoșceri, se ținu în marele cuartier general o consfătuire, sau mai bine un mare consiliu de răsboi, în care se se fixă toate amănuntele marelui bătălii, ce avea să aibă loc a doua și.



Căpitan Valter Mărăcineanu cu steagul în mână, alergă spre reduta Grivița No. 1 în fruntea bravilor săi, în ziua de 30 August 1877.

XIII.

Bătălia de la 30 August 1877.

Țiua de 30 August fu destinată de către conducătorii armatei de înconjurare ca să jöce un mare rol în istoria rășboiului început. Lupta cea mare, epopea cea mai mișcătoare, tragedia cea mai sângerosă și fapta de arme cea mai glorioasă avea să aibă loc într'acea ții, adică în țiiua de Sf. Alexandru, onomastica împăratului Rusiei. Conducătorii armatelor aliate luase hotărârea d'a face împăratului un cadoș demn de el, adică capitularea Plevnei, și să pue pe Români la încercare ca să vadă lumea aceea ce pot. Faptele ce se perindară într'acea ții dovediră că Români erau demni să pörte numele de oșteni și de viteji, și norocul vru ca numai ei să dea Țarului un cadoș : reduta Griviței, adică aceia ce se credea de către Ruși că ar fi fost cheia Plevnei.

Grea răspundere își luase asupra-și conducătorii armatei române, și cu sfială 'și-o luase, pentru că făceau un pas spre necunoscut, spre resolvarea unei probleme enigmatice. Pân'atunci oștenii Români fusese puși la cercare numai la exercițiu, la manevre, la parade, dar nici-odată la rășboi, la lupta cu bombe și cu glönțe. Nu e vorbă, Români nu intrau atunci pentru prima öra în foc, ci mai făcuse cunoscința cu bombele și altă dată, spre pildă în anul 1789, la Cozia și Sinaia, sub comanda voevodului Ni-

colae Mavrogheni, când goni pe Austriaci peste graniță. În războiul de la 1806—1812, precum și în cel de la 1828, mai numai voluntarii Români suferiră greul campaniei din jurul Vidinului, și apărarea de năvălirea Turcilor întréga Oltenie. Asemeni și în 1853, pandurii Români săvârșiră multe acte de bravură în luptele de la Calafat, dar, afară de pe timpul lui Mavrogheni, în campaniile ce urmară, Români se luptase încorporați în regimente rusești și sub comanda unor generali Ruși, care și atribuiră numai lor toate meritele succeselor ce dobândise.

Cu totul altminteri fu în campania începută în anul 1877. Într'aceia campanie Români se luptară cu Turcii numai singuri și sub comanda unor oficeri Români ; dar pân'atunci n'avusese încă prilejul să se angajeze în lupte prea importante. În luptele ce susținuse Români pân'atunci în jurul Calafatului, la Oltenița, la Islaz, în fața Nicolopolului, și cu două zile mai înainte în fața Plevnei, cu ocazia luării lunetei din apropierea Griviței, oștenii români din toate armele, dăduse nenumărate dovezi de vrednicie, bărbăție, avânt și ne temere de morțe, dar acele dovezi, fiind date într'un cadru mic și în nise proporții restrinse, nu puteau să fie considerate ca conchiștore. La 27 August, când lupta fusese mai serioasă, fiind pentru prima oară piept la piept, dăduse la ivelă nise calități eminente de războinici, dar se luptase numai Moldovenii din partea superioară a țerei; mai rămăneau să fie puși la încercare și Moldovenii din partea inferioară a țerei, precum și Muntenii, și Oltenii, și Delenii, și Câmpenii cu Băltenii, căci ei nu avusese încă prilej să pue la încercare toate însușirile lor războinice ; de aceea căpeteniile oștenilor noștri fură cam îngrijorați, și dormiră noaptea ce-i despărtea de ziua cea memorabilă numai cu un ochi.

Numai M. S. Domnul dormi liniștit și fără de grije. El își cunoșcea bine armata, îi apreciasse în mai multe rânduri valoarea sa și era sigur că urmașii atâtor eroi vor imita și chiar vor întrece pe străbunii lor. M. Sa nu stătuse un minut la îndoială, și fără precurmăre a crezut cu statornicie că cei ce au dovedit în tot-d'una în timp de pace că erau soldați disciplinați, vor dovedi și pe

câmpul de război că sunt soldați desăvârșiți, și știu să 'și facă datoria până la capăt.

Cu toate acestea, ofițerii superiori și inferiori, ca să 'și facă pe deplin datoria, într'acea sêră mai dădură încă o raită prin tabere, și mai stătură încă o dată, în timp de mai multe ore de vorbă cu băieții lor, și 'i povățui părintesce ca să 'și facă pe deplin datoria, promițându-le în numele patriei recunoscătoare, răsplată pentru cei rămași în viață teaferei, ajutor pentru cei răniți și sprijin părintesc pentru femeile, copiii și părinții celor morți pe câmpul de onoare. Ei terminară spuindu-le, că dacă nu se vor lupta vitejește și nu vor birui, Turcii învingători vor intra în țeră, îi vor ucide prin chinuri cumplite, nu numai pe ei, dar și femeile, copiii și părinții lor, vor vesteji vechia faimă a vitejiei românesce și vor da de rușine numele de Român. După aceea merse să se odihnescă și ei, și lăsară să vie în bună voe marele eveniment ce avea să se desfășure a doua zi.

Ordinea de bătae fusese hotărâtă în toate amănunturile ei încă de la 25 August, iar în ziua de 29 se mai dădură încă câte-va ordine explicatoare, pe care le vom reproduce mai la vale. Printr'acele ordine Români erau destinați să atace marea redută Grivița despre Verbița, în partea dreaptă ; corpul al 9-lea al generalului Kründer avea să atace aceeași redută despre stânga, precum și redatele vecine cu apa Tucenița mai jos de Breslenița ; corpul al 4-lea, al lui Krilov, avea să opereze între Tucenița și Radisovo, și generalul Scobelev cu principele Imeretinski avêu să înainteze de la Radisovo și Krișina spre Plevna despre Sud. Potcova era dar ocolită de colone de atac. Ora fixată pentru începutul mișcării era 3 după amiazi ; toate planurile și dispozițiunile erau combinate pentru o deplină reușită. Iată în toate detaliurile lor toate ordinele de zi date pentru mișcările ce trebuiau să facă oștile române și rusesce într'acea zi etern memorabilă :

M. S. Domnul nostru încă de la sosirea sa la Poradim, se apucă de lucru împreună cu generalul Zotoff, care fusese numit de Marele Duce Nicolae ca șef al sêu de stat-major, și cu alți ofițeri de stat-major general Ruși și Români, și alcătui toate planurile de răs-

boiù, și redactă toate ordinele de ȳi, toate dispozițiunile privitoare la atac și toate itinerariile de mișcare, însă sub rezerva expresă că nimic nu va fi considerat ca definitiv, până în ziua fixată pentru acțiune, care după opiniunea personală a M. Sale, trebuia să fie amânată cât s'ar fi putut mai târziu.

Iată o parte din dispozițiunile luate încă din ziua de 25 August:

Poradim, 25 August 1877.

«Trupele armatei de vest vor părăsi astă-ȳi 25 August la 6 ore sêra, biuvoacurile lor pentru a lua pozițiune ofensivă contra părții de sud a câmpului întărit de la Plevna. Într'acest scop se ia următoarele dispozițiuni :

«1°. Corpul al IX-lea se va instala între șosêua Bulgăreni-Grivița, și drumul Pelisat-Plevna, și va începe imediat să stabilêscă pozițiunile ce vor ocupa artileria și infanteria. Trei regimente de infanterie cu toate bateriile de 9 cm. vor merge înaintea spre a preîntêmpina prima ciocnire, pe când cele trei regimente de infanterie cu bateriile de 8 cm. vor fi detașate din rezerva principală. Două baterii de asediù compuse, una de 12 și alta de 8 tunuri vor înainta până la linia ce va ocupa corpul al IX-lea în locurile determinate de mai nainte. Corpul al IX-lea va îngriji să acopere acele baterii.

«2°. Corpul al IV-lea va aședa trei regimente din diviziua 16-a de infanterie cu cinci baterii pe înălțimele de la Radisovo, care vor acoperi imediat bateriile puse înaintea pentru prima ciocnire și vor săpa șanțuri de adăpost pentru infanterie. Prima brigadă a diviziunei 30-a de infanterie cu patru baterii de 8 cm. vor constitui rezerva corpului, pe când a doua brigadă din aceeași diviziune cu două baterii de 8 cm. vor forma o parte din rezerva principală.

«3°. Diviziua IV-a română va lua pozițiune în jurul satului Verbița și trei regimente de călărași vor ocupa pozițiuni în dreapta Verbiței până la Vid, în fața frontului de nord al întăririlor inimice.

«4^o. Cavaleria generalului Loșcareff, în care se prenumără regimentele de dragoni din Astrahan și din Kazan, ulanii din Bugș și cazacii de Don No. 9, cu două baterii călărețe, vor ocupa șoseaua Griviței, pentru a acoperi flancul drept al întregii linii și a menține comunicațiunea cu diviziunea română. Prima brigadă a diviziunii IV-a de cavalerie va ocupa înălțimile între Tucenița și Radisevo și va acoperi flancul stâng. Regimentele de Don de sub ordinele colonelului Cernobusoff, vor menține comunicațiunile între flancul stâng al corpului al IV-lea și brigada de Cazaci din Caucaz; ei vor observa în mers șoseaua dintre Lovcea și Plevna, trimetând iscóde pe cât se va putea mai departe spre vestul șoselei.

«Regimentele de husari din Kiev și Mariopol, cu bateria călăreță No. 8, vor forma o parte din rezerva principală. Trei sotnii din al 34 regiment de Cazaci de Don, vor fi afectate pentru a acoperi comandamentul general al armatei de Vest.

«5^o. Reserva principală, compusă din trei baterii de 8 cm. și din o brigadă de husari cu a 8 baterie călăreță, se va concentra dinaintea satului Peliașat.

«6^o. Șeful armatei de vest se va afla în apropiere de rezerva principală.

»7^o. Ținuta trupelor va fi tunica de campanie, pantalonii albi, chipiul îmbrăcat în alb. Ranițele vor fi lăsate la pozițiunile de eşire. În fie-care regiment ómenii care nu sunt în stare d'a se lupta, se vor aduna la un loc și vor servi: parte la paza răniților și parte la tren.

«8^o. Trupele vor lua cu dênsele trásurile de munițiuni pentru artilerie, ambulantele de campanie divizionare și trásurile de ambulanță. Parcurile volante ale corpului al IX-lea vor rămânea la Sgalevița, cele ale corpului IV pe înălțimile dintre Tucenița și Bogot; parcurile grele ale corpului IX aprópe de podul de la Bulgăreni, și cele ale corpului al IV-lea se vor strânge lângă podul de la Lajiria. Restul trenului va rămânea în pozițiunile actuale: al corpului al IX-lea în dosul Karagaci-Bulgărenilor și acela al corpului al IV-lea în dosul Poradimului.

«9°. Fie-care om va purta cu sine două livre de carne friptă și patru livre de pesmeți.

«10°. Ambulanțele corpului al IX-lea vor sta la cele trei isvóre pe drumul dintre Sgalevița și Pelișat și cele ale corpului al IV-lea pe marginea riului Tucenița.

«11°. Cele două corpuri vor rechiziționa, pe cât le vor sta prin putință, cât se va putea mai multe căruțe din satele vecine și le vor strînge în jurul spitalelor de campanie.

«12°. O instrucțiune specială va fi dată pentru lucrările săpătorilor.

«13°. Scopul acțiunii va fi comunicat prin viu grai comandanților de corpuri».

Carol.

Intr'același timp, M. Sa adresă armatei române următorul ordin special :

Generalului Cernat,

Comandantul armatei de operațiune română,

«Indată după ce veți primi acest ordin, veți lua următoarele dispozițiuni:

«I°. A patra diviziune va înainta din Verbița spre Grivița și va stabili artileria sa în pozițiunile indicate de mai nainte, adică pe soséua Plevna-Bulgăreni și drumul dintre Grivița și Verbița.

«Opt baterii vor fi instalate la Grivița, și dacă nu va fi de ajuns artileria diviziunii, să se adauge atâtea baterii de artilerie din rezervă, câte vor trebui pentru ca să atingă acest număr.

«A patra diviziune se va pune imediat în comunicațiune la flancul său stîng cu brigada rusă din flancul drept al corpului al noulea.

«Cavaleria generalului Loșcareff are ordin să ia pozițiune în dosul diviziunii a patra și în aripa dreaptă a corpului al noulea. Chiar în séra în care diviziunea va ocupa pozițiunile sale, ea va începe să se întărească într'insele. Trei regimente de călărași vor ocupa pozițiunii între Verbița și Wid, în fața întăririlor inimice.

«II^o. Diviđiunea de rezervă se va instala în pozițiunile ocupate până în prezent de div. IV. Patru bataliône din acéstă diviđiune vor fi detașate spre Pelișat spre a fortifica rezerva principală a armatei de Vest; aceste patru bataliône vor apuca calea de la Cujulovaț spre Pelișat prin Sgalevița.

«Nici o colónă nu se va pune în mișcare până ce nu va avea călăuze experimentate.

«III^o. Diviđiunea III-a va rămânea până la noui ordine, în pozițiile sale».

Carol.

Din conținutul dispozițiunilor de mai sus se vede lămurit că la noua cercare de atac se repeta din nou iarăși greșala făcută la 18 Iulie, adică se încerca atacul unei piețe de arme vastă, cu o întindere de mai multe kilometre și admirabil întărită, cu trupe forte neîndestulătoare, adică iarăși cu două corpuri de armată, plus un adaos numai al trupelor românesce, din care angajia numai patru-spre-zece bataliône din două diviđiuni, iar restul și o diviđiune întregă le ținea în rezervă. Ca agravare a acestei greșeli, Rușii au trimis din trupele lor numai o parte, și pe aceia în pachete strînse și expuse la pierderi simțitoare. Acéstă dispozițiune, care nu era opera M. Sale, ci a statului-major rus ce i se impusese, și care avusese ca origină gelozia și invidia, este viu criticată în opera sa intitulată : «*Critici retrospective asupra războiului ruso-turc din 1877-1878*, de către generalul Kuropatkin, actual ministru de război al imperiului rus. D-sa atribue acest plan M. S. Domnului nostru, Căruia îi aruncă în spinare intențiunii dovedite prin fapte lipsite de adevăr, și se rostesc asupra lui în modul următor:

«Principele Carol cruță trupele române în dauna isbândeii generale, (d'aceia Românii au pierdut într'acea și peste 1300 morți ! Ce să ții, adevăr rusesc !). Diviđia II-a, compusă din 17 bataliône, n'a fost condusă de fel în luptă ; de aceia i s'a părut Lui la 12 Septembre (30 August), că nu mai pôte continua lupta la aripa dreptă, (de și trupele Sale s'au luptat fără de întrerupere

până la 8 și jum. ore séra, când abia aũ putut să smulgă reduta Grivița din mânele Turcilor, precum și în cursul nopții, și a doua



Bătălia dintre cele două Grivițe, 30 August 1877.

și totă ziua), nici să trimită ajutore lui Scobeleff, cu toate că 24 bataliōne românesce, adică un corp întreg de armată, nici nu luase încă parte la luptă.

«Generalul Zotoff cruță în dauna isbândeii generale trupele rusesci ce erau chemate să coopereze alături cu Români. Brigada rusescă, care trebuia să atace Grivița de o dată cu Români, în loc să pornescă atacul pe la 3 ore d. a., l'a pornit la 5, când a III-a Divizie română fusese deja respinsă. La 11 și după aceea la 12 Septembrie, general Zotoff considera ca și cum numai trupele rusesci ar fi fost active, și nu conta de cât pe rezervele rusesci, fără să mai ție sémă și de cele românesci : de unde resultă și împotrivirea lui de a sprijini pe general Scobelev, pretextând lipsa de trupe. În general, dualismul comandei la asaltul Plevnei, ne-a condus la aceea că lupta a fost dată fără nici un stăpân».

Cred că a reproduce mai departe aceea ce mai scrie generalul rus, și a mai face comentarii asupra buneii credințe rusesci, este de prisos ; lectorul și-a format credința.

Din enumerarea de mai sus a trupelor ce avéu să opereze în ziua hotărâtă pentru atacul general, corpul al XI-lea și fugosul principe Șiacovscoi comandantul său lipsesce; densus împreună cu corpul său au fost trimiși la Ciair-Kioi ca să ia pozițiune între Biela și Djunis spre a se reforma, a și umplea cadrele care fusese reduse la mai puțin de jumătate, și a ține legătură între corpul al XII și al XIII care forma armața Tareviciului. În locul lor veni corpul al IV-lea care fu pus sub comanda generalului Kriloff, și generalul Zotoff, care fu un real câștig pentru arma de înconjurare a Plevnei. După aceea mai veni la 22 August un regiment de infanterie și o baterie de la Gorni-Studen, două regimente de cavalerie și o baterie de la Tirmova, precum și obrigadă de cazaci de Don de peste Dunăre. Cu aceste ajutóre numărul oștilor creștine de înconjurare se ridicară la 104 bataliöne, 74 escadröne și 442 tunuri, între care două-șeci de asediü. Cu tóte acestea efectivul unităților era slab și trupele erau încă prea puțin număröse pentru o întreprindere atât de mare; infanteria abia trecea peste 75.000 de ómeni și cavaleria nu numéra mai mult de 8.000 cai.

M. S., Comandantul șef al armatei de Vest, se duse în ziua de 25 August la 2 ore d. a. la Radenița și declară categoric atât Marelu Duce Nicolae cât și generalului Nepocoicinski, șeful statului

major general al întregii armate rusesci, că considera armata ruso-română din jurul Plevnei ca prea slabă pentru ca să risce cercarea unui asalt, și le dădu sfat ca să amâne atacul până ce vor sosi ajutórele așteptate. Marele Duce, a cărui dispoziție era foarte alterată de pățitaniile ce îndurase săptămânele trecute, precum și de nisce dureri fizice, dice autorul Memoriilor Domniei Regelui Carol I, răspuse numai :

«— Trebuie negreșit să dăm atacul, trebuie să luăm Plevna mai nainte ca Osman Pașa să apuce să fie fortificat cu trupele lui Soleiman Pașa».

M. Sa se înturnă séra la Poradim foarte supărat de refuđul ce a întâmpinat, și cu inima îndoită dădu ordin ca a doua zi să începă bombardarea Plevnei. Ea începu din zori de zi, și Turcii răspuse abia după o tăcere de o jumătate de oră. Generalul Kuropatkin spune în memoriile sale, cum că atacul fusese mai întâi fixat pentru 8 Septembrie (27 August). Pentru ca să prepare terenul pentru atac, bombardarea începu cu o vigóre mare încă din ziua de 26 August (7 Septembrie). Intr'acea zi, des de dimineța M. S. se duse călare de inspectă bateriile în acțiune și ocupă o înălțime de unde privirile sale se întindeau până la orașul situat în fundul văii, pe care în curind se va încerca ca să 'l ia din ghiarele dușmanilor. După aceea, aflând că Impératul a venit cu statul său major ca să privească la bombardare după o înălțime care nu era departe de bateriile române, s'a dus și M. Sa acolo și s'a grăbit să'l felicite călduros, căci într'acea zi împlinea tocmai 23 ani de la încoronarea sa.

În ziua de 27 August se petrecu acel eveniment îmbucurător pentru Români pe care l'am descris în capitolul precedent, și tot într'acea zi se hotărî ca atacul general să aibă loc, nu atunci, ci în ziua de 30 August, ziua onomastică a Țarului. În ziua de 28 și 29 August trupele rusesci și române ocupară pozițiunile ce li se fixase, de unde să începă atacul, și în séra acelei zile M. Sa lucră cu generalul Zotoff la ultimele dispozițiuni pentru a doua zi.

Iată ordinul de zi ce priimi armata de Vest Rusă și Română din partea comandantului său, în ziua de 29 August 1877.

Ordin de luptă pentru trupele armatei de Vest.

«1^o. Atacul general al taberei întărite, Plevna, este hotărât pentru mâine, 30 August (11 Septembrie).

«2^o. În revărsatul zorilor toate bateriile vor deschide focul cel mai viu asupra întăririlor. Acest foc va urma până la ora 9 dimineața. La 9 ore focul trebuie să înceteze de o dată pe totă linia. La 11 ore focul artileriei trebuie să reînceapă și să ție până la ora 1 după amiazi. De la ora 1 la 2 1/2 focul va fi din nou suspendat în toate bateriile. La ora 2 1/2 bombardamentul va reîncepe cu tărie, și numai bateriile care prin focul lor pot împiedica marșul trupelor de atac, trebuie să oprască tragerea lor.

«3^o. La ora 3 după amiazi trebuie să începă mișcarea care precedă atacul.

«4^o. Corpul român va ataca reduta aflată la Nord. Pentru a coopera la acest atac, o brigadă din al noulea corp rusesc cu două baterii de 4 va înainta de la satul Grivița spre a protege stânga armatei române de orice încercare a rezervelor inimice, 2 batalioane din această brigadă trebuie să atace reduta de Nord, în același timp cu armata română, dar din partea Sud-Vest.

«5^o. Restul trupelor corpului al IX-lea va opera între Grivița și Radisovo.

«6^o. Corpul al IV-lea va înainta asupra taberei întărite de la Est de Plevna, susținut de rezerva principală.

«7^o. Comandantul armatei de Vest se va afla lângă rezerva principală.

«8^o. Detașamentul Prințului de Imeriția va ataca tabăra întărită, urmând șoseua Lovcea-Plevna.

«9^o. Cavaleria generalului Leontieff, acoperind aripa noastră stângă, și operând pe șoseua Sofiei, va încerca a face joncțiunea sa cu cavaleria generalului Loșcareff.

«10^o. Brigada de călărași a colonelului Rosnovanu, va urma a protege flancul drept al corpului român.

«11^o. Regimentul de husari de Kiev, va rămânea pe șoseua Bulgăreni-Plevna, având de misiune să lege trupele corpului al IX-lea cu corpul român.

«12^o. In ceea ce priveste ținuta, trenurile, ambulantele, spitalele, hrana pe două zile ce vor avea soldații cu dinșii, se vor urma instrucțiunei date în ordinul de bătae de la 25 August (6 Septembrie).

«13^o. Ordinele complimentare vor fi date pe câmpul de bătae.

«14^o. Trei ofițeri din fie-care corp de armată imi vor fi trimiși ca ofițeri de ordonanță.

Carol.

Șef de stat major general

General Zotoff.

Ca consecință a acestui ordin, precum și a dispozițiilor luate încă de la 25 de către M. Sa comandantul Șef al armatei ruso-române, general Cernat comandantul trupelor române adresă la rândul său armatei române, următorul ordin de ți cu No. 54 :

«Mâne, 30 August, corpul de armată român, va da un asalt re-dutei celei mari, care se află în fața pozițiilor sale. Diviția IV-a va da pentru atac o colónă de patru bataliône, sub ordinele unui comandant special ; această colónă va fi adunată în vâlcéua care se află în dosul aripei drepte a pozițiunei sale înaintate, la ora 5 de dimineță.

«Diviția III-a va da asemenea o colónă de 4 bataliône, care trebuie să fie adunate în aceeași vâlcea, la dreapta Diviției a IV-a, la ora 12 din ți, bataliônele acestei colóne vor fi aduse pe pozițiune pe rând, la o oră și jumătate unul după altul, ast-fel că la ora 12 din ți, să fie toate adunate în țișa vâlcea. Acestă colónă va avea un comandant special.

«Formațiunea colónelor de atac va fi cea următoare :

«Cel d'întâiu batalion în tiraliori, având printre ei pelotóne care vor duce scările, fascinele, gabiónele, și sacii de pământ ; aceste plotóne vor avea pușca în bandolieră, și nu trebuie nici-o-dată să tragă.

«Cel d'al douilea batalion se va urca la asalt, format în colóne de companie. Bataliónele al 3-lea și al 4-lea vor urma în colónă de atac, sub comanda imediată a comandantului colónei.

«Colónele formate de cele din urmă două bataliône, trebuie să urmeze la distanță cât mai apropiată, și să dea asalt cu orî-ce preț, dacă cele din linia întâia nu reușesc.

«Trebuie să se facă cunoscut tuturor ómenilor ce compun colónele de atac, că perderile vor fi neînsemnate dacă ajung la re-dută fără a se opri și fără a trage, dar perderile vor fi cu mult mai mari dacă ómenii se opresc în drum, și dacă mai cu sémă se retrag.

«Tiraliorii trebuie să înainteze fără a trage; ei nu vor începe focul, de cât când vor fi ajunși pe drumul acoperit la marginea șanțului, și vor trage numai asupra inamicului care se află în pa-rapete; în acest timp pelotónele de lucrători se pogor în șanțuri și pregătesc urcarea cu uneltele care le aũ; se va întrebuița pen-tru acesta afară de fascine, gabióne și cele-l'alte tóte uneltele de care vor putea dispune corpurile.

«Colónele de companie destinate a da asaltul, se pogor imediat în șanțuri și urcă parapetul.

«Indată ce focul inamicului devine tare, toți ofițerii trebuie să strige: «Innainte» și să alerge pe drumul acoperit până la mar-ginea șanțului.

«Tiraliorii trebuie să rămăe tot pe drumul acoperit, să ochiască bine pe inamic care să apără pe parapet.

«Direcțiunea colónelor este cunoscută șefilor de colóne. Colóna Div. III-a va avea No. 1; Colóna Div. IV va avea No. 2.

«În același timp o colónă rusescă de două bataliône se va urca la asalt despre partea satului Grivița.

«Pentru a protege flancul drept al asaltului și a bate ajutórele inamice, care ar sosi redutei, Div. III-a va da încă o colónă de trei bataliône sub un șef special, care va primi instrucții pentru punctul de plecare și direcțiunea marșului său. Acéstă colónă se va aduna la punctul de plecare la ora care se va fixa mâne.

«Toți ómenii trebuie să fie bine hrăniți și să aibă cu dênșii pâne și brândă pe două ȃile și apă în bidóne. Vor avea tóte cartușele cu dênșii, vor fi în tunicii fără ranițe și fără mantale, chipiurile albe; dorobanții vor fi în mantale.

«Div. IV-a va trimete asupra colónei sale la locul unde s'a ordonat a se aduna.

«Mă voi afla înaintea rezervei de infanterie între Div. III-a și IV-a de la orele 12 $\frac{1}{2}$ înainte. Reduta fiind luată, șefiul de colóne nu vor lăsa în întru de cât numărul necesar de ómenî pentru a ocupa linia de foc a redutei, se vor aduna rezervele pe flancurile sale întărindu-se imediat.

«Div. IV-a va da artileria trebuincióasă spre a urma îndată reduta după luarea ei; restul artileriei acestei diviziuni va căuta pozițiunii pe flancurile redutei, de unde se póte bate mai bine terenul înainte.

«Trupa și trăsurile bateriilor vor fi reaprovizionate; colónele de muniții se vor conforma ordinului No. 50. Momentul atacului se va da mâne.

«Dat la Verbița la 29 August (10 Septembre) 1877.

General Cernat.

Din citirea acestor patru ordine de di se póte recunósce imediat cum că oștile creștine n'aveaű nicî o cunoștință exactă despre pozițiunea terenului din jurul Plevnei și despre întăririle ce o înconjuraű, că statul major rus, cu tóte că Rușii aű mâncat de doué orî nisce bătăi strașnice împrejurul ei, n'a putut să culégă nisce informații exacte despre configurarea teritoriului, despre firescele obstacole ce se puneaű în cale între Grivița și Plevna chiar în timp de pace, și despre pozițiunile care ar fi putut să fie întărite de către un corp de geniű, condus de nisce oficerî care dăduse sângeróse doveđi că și pricepaű bine meseria.

Statul major general rus a dat doveđi, prin desastroúsele evenimente ce aű urmat, cum că n'a făcut nicî un fel de recunóscre împrejurul fortificațiilor avansate dinaintea Plevnei, și chiar dacă le-aű făcut, executoriî lor nu și aű expus pielea prea mult ca să înainteze ceva mai departe în zona bântuită de focurile inimice. Ce vreți? vorba unui mare om de stat român: dacă mergeaű mai departe ar fi fost expuși să fie loviți de vre-o împușcătură, să pice jos morți și să nu aducă nicî o informație. Ne expunerea cător-va

vieți prețioase, dar puține, a costat armatele ruso-române la pierderea a mii de vieți care ar fi putut să fie cruțate, cel puțin în mare parte, dacă s'ar fi făcut recunoșcerea serioasă. Acastă imputare s'a făcut cu multă dreptate și recunoșcerea românească, la care s'a mai adăugat și obiecțiunea de amintiri foarte logică, că un singur om ar fi putut să se strecore pe un timp burnișos printre delurile ce dominau Valea Plângerei, și chiar să ocolască pe de parte una din redute fără să fie zărit sau nemerit. Dacă ar fi mers ceva mai departe și ar fi avut curajul să sue primul del ce adăpostea redutele, cu totă negura ce acoperea atmosfera și plôia desă ce cădea în séra zilei de 29 August, ar fi vădut în fața sa pe două deluri spintecate de o vale, două mogâldețe care avéu forma a două redute, și ar fi descoperit existența redutei No. 2.

Intr'acest caz ordinea de bătae ar fi fost alta, colónele de atac ar fi fost patru în loc de trei, una din ele ar fi pornit despre valea Bucovei și ar fi fost descoperit și atacat și lagărul cel întărit din dosul Bucovei, și póte ar fi reușit să tae comunicația dintre lagăr și cele două redute și să împiedice pe cei din lagăr d'a trimite mereu trupe próspete redutelor atacate. În tot cazul Români, sciind că existaú două redute aședate pe cele două culmi ce dominau Valea Plângerei, n'ar mai fi trimis colóne de atac pe acea nenorocită vale spre a le expune unor focuri încrucișate, ci ar fi preferat să ia ambele deluri din laturile lor și să urce apoi pe ele tunuri ca să le reducă la tăcere și să le golască prin focul lor trăsător. Acastă mișcare îndrăsnită ar fi costat mai puține sacrificii ca cele ce au costat traversarea Văii Plângerei.

S'a imputat statului major român intr'acele timpuri când critica era foarte lesnicioasă, iar fapta grea, cu mult mai grea ca critica, cum că ofițerii de stat major care au avut îndestul prilej să zărescă în depărtare după înălțimele de la Bucova laturea apusană a unei redute, și după înălțimele din apropiere de la Grișița laturea răsăritenă a celei-l'alte redute, pe care ei le-au cređut că sunt una și aceeași, n'au avut curiositatea să observe cu lupa acele redute, și dacă ar fi avut o n'au avut îndestulă perspicacitate să observe óre-care deosebire în formă, dimensiunile și înălți-

mele fie-căreia, care, cu toate că erau construite după același tip și mai de aceeași mărime totuși în amănunțimii de detaliu se deosebea intru cât-va una de alta: No. 2 era ceva mai 'naltă ca No. 1



Atacul redutei Grivița de la 30 August 1877.

dar mai mică și construită mai cu puțină îngrijire.

Afară de acesta trigonometria noastră, dintre care erau și profesori de matematică superioară, n'au făcut măsurători în spațiu

și n'aŭ constatat că între laturea apusană și latura răsăritenă era o diferență de spațiu prea mare, mai mare de cât diametru unei redute ori-cât de mare ar fi fost ea, mai mare ca un kilometru. Dacă ar fi făcut așa ce-va de sigur c'ar fi bănuir existența a două redute și s'ar fi luat precauțiunile necesare.

Tôte aceste obiecțiuni s'aŭ făcut pe urmă, mult mai târziu, după ce s'a descoperit reduta a doua, și chiar după căderea Plevnei, după ce criticii aŭ putut să bătătorască în totă voia și fără de témă de bombe Valea Plângerei și împrejurimile sale. În prețuia primejdiei toți s'aŭ încređut cam orbesce în presupusele constatări ale statului major rus, care avusesse și timp și prilej săși completeze tôte constatările, și care avea cel mai mare interes ca să le facă bine și precise, ca unii ce se expuneaŭ mai mult, având a pierde și oștenii mai mulți și prestigiŭ mai mare.

Multe fură pericolele ce aŭ înfruntat Româniŭ până ce aŭ reușit să smulgă din fundul Văii Plângerei coróna de oțel ce puse pe capul primului său Rege, dar se vede că destinului nu îi păru că ar fi fost prea multe, căci în séra țilei ce preceda țiuva atacului, un inimic interveni ca să stânjinescă succesul operațiunei: timpul se strică fără de veste, și începu să cadă pe pământ o plóe măruntă și pătrunđetőre. Diminéta se lăsă peste valea Plevnei o cétă désă și umedă și acoperi tôte pozițiunile, ast-fel că nu se mai putea zări nimic de la câți-va pași. Pentru a doua óră cétă intervenea în favórea Turcilor! Cum se făcu țiuă, în țiuva de 30 August, tôte tunurile cari detunase cincî țile și cincî nopti fără încetare, începură să bubue cu îndoită furie, și infanteria începu să innainteze prin bureni și porumburi spre locul destinat. Pe la 12 ore se încercă un simulacru de atac spre reduta Omar-bei-tabia din sudul lui Radisovo, din partea a două brigate din corpul lui Krilov, dar după o împușcătură crâncenă și un atac violent, căre dură mai bine de o óră și jumătate, Rușii se retrase ca să facă o nouă cercare pe la 4 ore, dar tot fără rezultat. Atunci bravura oștilor imperiale se luptă cumplit cu pus cile cu repetițiune ale Turcilor, cari îi culcaŭ cu miile la pământ: o parte din armată intră chiar în redută, dar nu putu s'o ție, căci focul era strașnic.

Afară de acest mic atac de recunoșcere, în colo era liniște; toți așteptau cu nerăbdare ora trei ca să sbore la nemurire. Colónele Române erau ast-fel dispuse: colóna din Div. III-a era compusă din două brigade de infanterie, și anume: prima brigadă era compusă din Regimentul 10 de dorobanți, un batalion din al 8-lea de linie și batalionul 3 de vânători, având fie-care câte două bataliône; ea era pusă sub conducerea colonelului Ipătescu. Brigada a II era compusă din un batalion din regimentul al doilea de linie și din regimentul al 9-lea de dorobanți compus din două bataliône; ea era comandată de Colonelul Gramont. Acéstă colónă avea să compue aripa dréptă; ea avea drept obiectiv frontul Grivița spre a l lovi despre sud-est și era protegiată de două baterii de tunuri de calibru 8. Altă colónă compusă din Div. IV era formată dintr'un batalion din regimentul al 15-lea de dorobanți, dintr'un batalion din regimentul al 5-lea de linie, dintr'un batalion din regimentul al XIV-lea de dorobanți, dintr'un batalion din regimentul al XVI-lea de dorobanți și din batalionul 2-lea de vânători comandat de Maiorul Mateescu. Acéstă colónă avea două baterii de tunuri, și era comandată de colonel Borănescu. Ea avea ordinul să înainteze despre sud și să ia reduta pe la spate. Pe lângă aceste colóne române mai era și o colónă rusescă compusă din regimentul al 17 și al 18 Rusesc sub comanda generalului rus Rodionov; acéstă colónă avea a porni despre sud-vest.

Un fost oficer superior Român care a luat parte la acest atac, mi-a comunicat un incident care nu figuréză în nici o istorie a resboiului, dar care, după cum m'a asigurat d-sa s'a petrecut în dimineța zilei de 30 August mai nainte de atac.

Batalionul al II-lea de vânători a fost însărcinat de către generalul Al. Cernat comandantul trupelor române, ca până la sosirea tuturor colónelor de atac să păzescă un pod aruncat peste o apșióră ce se vërșă în Grivița și i s'a recomandat să nu părăsescă acest post cu nici un preț fără un ordin al său sau al M. Sale Domnului. Curënd după aceia generalul Zotoff a trimis un oficer de ordonanță cu ordin d'a detașa două companii din batalion și d'a le trimite la altă destinațiune. Maiorul Mateescu întocmai ca generalul G. Manu

la Turnu-Măgurele nu s'a supus. Generalul Zotoff s'a supărat foc și a raportat Mareluî Duce, și acesta a mers furios la M. Sa Domnul nostru, a acusat pe oficer de lașitate, de și nu el avea să se ducă acolo unde era chemat, și a cerut cu impetuositate ca să'î ia comanda, să'l aresteze, să'l dea în judecată și chiar să'l împusce imediat în frontul colónelor de atac. M. Sa calm și împăciuitor cum a fost în tot-d'a-una, a însărcinat pe maiorul Al. Candiano-Popescu cu comanda batalionului, a trimis de majorul Mateescu înaintea unui consiliu de răsboi, nu atunci, ci mai târziu, care firesce l-a achitat, și a păstrat armatei pe acel brav oficer, care în fruntea unui batalion de dorobanți, la Rahova, a dovedit Rușilor cu prisos, că nu era laș, comandând colónele de atac după un pat de ambulanță, cu ambele picioré rănite de aschia unei bombe, și ducându-le la victorie cu sângele ciuruindu-î din rănî.

După ce în ziua de 30 August sosi ora atacului, tóte colónele porniră spre reduta inamică în liniî risipite, cum le era indicat în ordinul de răsboi. Ast-fel înșiruite ele înaintară în tăcere spre dușmanî, ascundându-se prin bălării. Detașamente din tóte armele mergeau înainte purtând în cărcă gabióne, fascine și scări, și după dênsele înaintau șiruri de tiraliori răspândiți și pitiți prin tufșuri.

General Cernat alerga călare în tóte părțile ca să vadă dacă toți erau la postul lor, și oficerii de stat-major își făceau datoria cu mult curagiu. Locotenent-colonel Voinescu avu un cal ucis sub el, asemenea și colonel Ipătescu. Impăratul, Marele Duce, M. S. Vodă și suitele Lor ocupaî locuri înaintate de observațiune și încuragiău oștile prin prezența Lor. Românii nici n'aveau nevoie de încuragiare; ei ardeau de prea mare dorință d'a se măsura cu păgânii.

La 1 oră și 1/2, după amiază, tunurile tăcură de o dată în tóte părțile, și pe când fie-care aștepta ora fixată cu neastâmpăr, iată că fără de veste se aușiră despre Sud, adică despre Radisovo, împuscături violente și țipete sgomotóse; toți rămase încremeniți, căci ora nu sunase și toți creșură că erau jucăria vre-unei neînțelegeri. Enigma se explică pe dată. Turcii informați de spioni, sau mai bine de corespondenți de diare bine-voitori, despre inten-

țiunea ce avea în inamicii lor d'a-î ataca, precum și despre ora hotărîtă pentru atac, le apucase înainte, eșise din retrășamente și isbise cu putere pe Scobelev. Față cu acest atac neașteptat nu mai fu chip d'a reține oștile. Scobelev respinse iute pe Turci și luă la rândul său ofensiva. Lupta fu crâncenă, perderile mari, însă după o încăerare grósnică și mult sânge vërsat care dură până séra, acest impetuos general puse mâna pe douë din redutele după crésta Muntelui Verde care domina valea Plevnei după mai multe asalturi infructuóse, și rămase în ele nóptea. Din nefericire a doua și oștile sale care erau prea obosite, fură atacate de un număr mai mult ca îndoit de inimiçi, și după ce respinse patru asalturi consecutive, după al cincilea, vëdënd că trupele ce îi trimisese Kriloff într'ajutor nu erau suficiente și altele nu îi mai soseaú la timp, fu nevoit să se retragă în bună ordine. Se vorbesce că gelozia contra acestui eroú al Rusiei care devenise prea popular și aprópe legendar, a jucat aci un rol óre care. Curopatkin o spune aprópe fără de ocol. D'o fi fost svonul adevërat atunci uneltitorii acestei mișelii sunt responsabili înaintea istoriei de tot sângele vërsat în jurul Plevnei din acea și până la cãderea ei, cãci adevërata cheie a Plevnei era acolo, pe muntele Verde, și cu acele redute în mâinile Rușilor, Turcii nu s'ar mai fi putut menține în vizuina lor.

XIV.

Luarea Griviței de către Români.

Românii electrișați de exemplul dat de comandantșii lor alergară la mórte ca la o sêrbătóre ; colóna despre drépta și cea din centru de îndată ce se dădu semnalul că a sosit ora 3, începură să innainteze spre dușmanș cu bărbăție, intrară numai de cât în foc, și se repeziră spre înălțimi cu un avênt admirabil. Într'acest timp colóna despre drépta, nefind încunoscintată de acest atac dat la ora hotărîtă, dar prea cu avênt, întârșie cam o jumêtate de oră până să se pue în mișcare, și în loc d'a ataca reduta No. 1, atacă reduta No. 2, care era în drumul sêu, iar brigada colonelului Gramont, din cauza negurei celei piclôse și a plôei mărunte ce din ce în ce cădea mai désă, perdu drumul și rătăci prin împrejurimi. Furia atacului și entusiasmul cu care intrară ai noștri într'un foc mai mult ca infernal, atrase mirarea și admirașiunea tuturor streinilor ce șii privea. Pe când înainta ca vijelia în fruntea batalionului sêu, suind délul din dosul căruia se afla Grivița No. 2, Maior Șonțu din regimentul al 10-lea de dorobanșii, fiú al Focșanilor, cădu după cal isbit de mórte și cădênd strigă :

— Sunt al voștru copiiș mei, mergeșii înainte că viu și eú.

El nu veni ci precedă pe mulșii din eș în lumea eternitășii! . . . fie șii țêrina ușoră și gloria neștersă în cartea nemurirei! În regimentul sêu se bātu George Cosma care deveni un eroú legendar peste 25 de anș, și eroismul sêu șii servi drept exemplu.

Un soldat muri lângă el murmurând:

— Mor, dar nu'mi pare rău, căci 'mă-am făcut datoria.

Altul pică lângă dânsul șoptind unui camarad al său:

— Păstrează mantaua d-lui Maior, că póte s'o scula și 'mă o băga vină de s'o perde. Ast-fel se purtară până în ultimul moment toți oștenii români, atât cei rămași sănătoși cât și toți răniții. Morții fură găsiți cu mânele încheștate pe puscă, în cât cu anevoe li se puteau scóte dintre degete atunci când sanitariii veneau să-î culégă spre a-î duce la mormînt; tot ast-fel pătiră și cu răniții când veniră să-î stringă și să-î ducă la ambulante. Un rănit venea spre ambulante ducend în mâna rămasă sdravănă două puscă, p'a sa și p'a camaradului său mort lângă el, și fiind întrebat de ce s'a dat de atâta ostenelă, el răspunse cu o sublimă simplitate:

— Este lucrul stăpânirei și am jurat să dau sémă pentru el.

Rănilile, schilodirile, durerile și tot soiul de suferințe, ei le răbdaū fără ca să murmure, și când se întâmpla să se vaete, ei se văetaū și plângeau, nu pentru ei, ci pentru camaradii lor rămași morți în urmă-le pe câmpul de luptă, și pentru nevasta, copiii și părinții lor, care ar fi rămas fără de sprijin în cazul în care ar fi murit ei.

Căpitanul Valter Mărăcinenu, fiu al Bucureștilor, care comanda un batalion din regimentul al 8-lea de linie, într'un admirabil avént smulse din mâna sergentului port drapel fanionul batalionului, se aruncă în fruntea vitejilor săi spre Reduta Grivița No. 1; sări în șanțul tabiei, puse mâna pe o scară, sui parapetul grósnicei redute, înfipse d'asupra ei tricolorul Român, dar când să sară în intru împreună cu bravii săi care îl urmaū de aprópe, fu isbit de un glonț în cap. Bravul eroū cădu lângă stégul țarei sale și muri pe dată ca trăsniț, tocmai în momentul în care striga vitejilor săi:

— Înainte băeți, înainte !...

Băeți nu merse înaintea, pentru că nu mai aveaū comandant care să-î conducă mai departe și să-î electrisese prin exemplul său, și pentru că inimizii îi copleșiră printr'un număr covârșitor. Junele Niculescu, sub-locotenent din al doilea batalion de vânători, fu cel d'întăiu oficer Român jertfit pe altarul patriei; el muri mai înainte celor doi eroi citați mai sus, și cădu în fruntea plutonului

său; fie-îi memoria eternă. Majorul milițian Alexandru Candiano-Popescu devenind comandant al aceluî batalion, fu contusionat la un picior și cădu într'un șanț; el cădu, dar cu tôte acestea se sculă, și împreună cu toți oficerii, mai cu sémă cu cei inferiori, sbură înainte. se îndreptă spre Grivița No. 1 și alergă spre grós-nica primejdie întrecându-se cu braviî sêi camarađi care mai de care să se expue mai mult spre a servi de exemplu soldaților. Junii oștenî n'aveau nevoie de exemple; ei se băteau ca nisce lei, cu curagiul unor veterani oțeliți în lupte și cu avântul anticilor legionari Romani. Frați, camarađi, amici și șefi cădeau grămadă în jurul lor, și ei înaintau, înaintau mereu, fără să se uite împrejur, și sburau spre primejdie, spre mórte, spre biruință!

Maî 'nainte d'a ajunge până la redute, oștenii din prima colónă, după ce eșiră din frunzișu, pe dată suiră repede o muche de dél, sperând că de acolo vor zări Plevna și reduta inimică, dar ajungând pe virful délului, în loc d'a da de redută, se vedură în fața unei văi adânci, în care fură nevoiți să se cobóre ca cum ar fi intrat în pămînt și să dispară ca într'o grópă. Tôte aceste mișcări neașteptate le făceau fiind-că înainte-le se afla o altă vale care nu era prevădută în plan și care se afla brăsdată de galerii și de șanțuri pline de dușmani, iar dincolo de ea, pe două déluri deosebite și despărțite iarăși printr'o vale, se aflau două redute în loc de una. Mult costă pe Români acéstă vale, pe care dênșii o botezară îndată cu sinistra poreclă de: *Valea plângerei*, și multe vieți de Români secerară cele două redute ce o domina, căci ele, blestematele, făcură pe multe veduve și orfanî să plângă cu amar mórtea celor căduți acolo în vale din cauza lor. Greu le veniră Românilor când zăriră acea vale care le risipea tôte surizătorele lor aspirațiuni, dar voiniciî noștri nu stătură nici o clipă la indoială, ci o trecură cu repeđiciune, luară pe rând tôte șanțurile înșesate cu inimi, și fugăriră pe Turci până ce îi băgară în șanțurile redutelor, în care intrară mai de-odată cu ei. Unii din oștenî, cei din Diviđia III-a, năvăliră spre cea din dreapta, pe care o numiră Grivița No. 2, și cei din Diviđia IV-a năvăliră spre cea din stânga, numită Grivița No. 1, și vedându-se acolo, după ce le goliră de

dușmani, se adăpostiră sub parapeturile lor. Câți plecase și câți ajunse, D-șeule!... nici pe jumătate. Cu toate acestea, după câte-va minute de repaus, ei aședară scările, luară în cap gabiónele și începură a sui parapeturile. Atacul lor fu de trei ori respins, și cei ce încercase să ia reduta No. 2, fiind mai crunt răiți și mai puțin, abia o brigadă, scim că a doua rătăcise, nu se mai încercară să înfrunte și al patrulea atac, ci pe la 5 1/2 ore d. a. părăsiră împrejurimile sale și se retrase spre punctul lor de plecare în cea mai perfectă ordine dar cu pierderi colosale.

Într'acest timp a doua colónă, apucase reduta No. 1 pe la spate, năvălise spre ea despre sud-vest, dar se oprise pe loc, căci se văduse de o dată priimită de focuri dușmane din două părți. Atunci conducătorii acestei colóne constatară și ei plini de durere și de indignare că planul topografic al locului fusese greșit și că în loc de o redută erau două. Cea atacată era cea mai mare, dar cea mai mică era pusă pe o pozițiune mai tare și mai apărată de un lagăr vecin care-i procura mereu ajutore próspete ce veneau prin șanțuri acoperite chiar din Plevna. Cu toate astea bravii vânători din al doilea batalion, vrednicii descendenți ai unei generațiuni viteze, năvăliră spre întăririle celei d'întăiu și începură o cumplită luptă cu dușmanii prin împușcături des repetate și prin împunsături cu baioneta.

Primul atac al ambelor latură ale acestei colóne făcute de o dată pe la trei ore fu respins ; asemenea fu respins și cel d'al doilea și al treilea făcute ceva mai târziu, adică pe la 5 ore séra, cu ajutore trimise din rezervă ; al patrulea atac, la care luă parte pe la finit și colóna rusescă comandată de generalul Rodionov cu 2 regimente ale sale, precum și colóna colonelului Gramont, care în fine găsi drumul prin ceață și sosi de o dată cu regimintele rusesci cam aprópe de spartul tîrgului, de și fu dat aprópe de amurg, pe la 6 1/2 séra totuși, după o luptă crâncenă de aprópe două ore, fu încoronat de succes și fortul Grivița fu escaladat mai întăiu de curcanii regimentului al 14-lea de dorobanți și de vitejii batalionului al doilea de vânători și mai apoi de colóna colonelului Gramont și de trupele rusesci, și, în urma unei noi lupte crâncene, a rămas în fine în mânele

învingătorului. Acest nou atac, se datorază numai inițiativei și îndrăzneții bărbății desfășurată de Majorul Al. Candiano-Popescu.

El se afla împreună cu trupele sale și cele din al 14-lea de doboranți sub parapete respinși de inimi dar încă adăpostiți prin șanțurile acoperite de pe costă luate de la Turci. În fața lor se afla *Valea Plângerei*, pe care trebuia s'o trecă din nou și să se expue din nou focurilor încrucișate ale inamicilor, pentru ca să pôtă să ajungă acolo de unde plecase. Candiano expuse oștenilor această situațiune critică și apoi adăogă cu o voce vibrând de emoțiune:

— Suntem între două primejdii și între două morți, amândouă sigure. Dacă încercăm un nou asalt pôte să avem noroc să punem mâna pe redută și să dobândim un adăpost sigur și mântuitor, în care să petrecem nóptea fără de grije ; dacă eșim din șanț și ne expunem să trecem iarăși printr'acastă vale afurisită ce stă căscată la picióarele nóstre ca o gură de iad, atunci iar ne iaă în priimire Turcii din cele două redute ale lor, și ne ucide fără de milă, cum aă ucis pe cei mai mulți din noi când am venit pân'aci. Primejdie e înainte, dar îndoită primejdie e înapoi ; coela sus e gloria și isbânda, pe când jos e înfringerea și rușinea. Aide băeți ; mai bine înainte cu Dumneđeă ; aide să ne facem datoria până la capăt, că pôte vom isbuti.

Maiorul a fost ascultat, oștenii aă mers și aă isbutit, aă atacat și în fine după ce sosi Gramon cu brigada sa și Rușii cu regimentele lor, între care era și cel de Vologda, care ađi se află sub comanda onorifică a M. Sale Regelui nostru, atunci Turcii fură copleșiți și reduta a rămas în mânele învingătorilor. Victoria fu a noastră dar cu mari sacrificii, căci dintre soldați a ajuns fără să fie atinși pe creste abia jumătate din câți plecase, și dintre oficerii superiori români, numai maiorul în rezervă Al. Candiano-Popescu, care mai apoi înnaintă până la gradul de general, și muri în anul 1901 lovit de o crudă bôlă ; numai el scăpase, numai el care din întemplantare comanda batalionul al doilea de vênători, numai densusl ajunsese să rěsběscă în redută. Cum intrară în intru, voinicii noștri săriră spre dușmanii ca nisce lei, și numai de cât se încinse între zidurile parapetelor o luptă crâncenă, o luptă teribilă cu baio-

neta, o luptă pe viață și pe mörte căci Turcii nu se lăsaü, de și erau copleșiți de un număr superior de dușmani; cü tóte acestea în cele din urmă ei fură dovediți, înfrinți și nimiciti până la unul. Românii învingători împreună cu Rușii, după ce trämise mai pe toți Turcii pe lumea cea-l'altă, le luară trei tunuri, un stég și mai multe arme.

Stégul fu luat de un soldat din al doilea batalion de vênători anume Grigore Ión, în chipul următor : Un găligan de turc, după ce se luptă în redută cu mai mulți vrăjmași și scăpă din mânele lor, eși din redută cu gândul d'a fugi ca să se adăpostescă în tabia vecină, și începu să fugă în mână cu un steag mare verde cusut cu litere de fir și să se îndrepteze spre reduta No. 2. Vênătorul îl vëdu, îl ochi și îl culcă la pământ ; după aceia se apropie ce să ȳ ia stégul, însă când să pue mâna pe steag, dușmanul care nu era mort se ridică în sus și se cercă să scóttă de la briü un revolver, dar ca vântul Românul se repeði asupra-ï, îi infipse baioneta în pept și 'l trimise iute în raiul lui Mahomed. Pe când se cerca ca să scóttă lemnul stégului din mânele încheștate ale mortului, doui Turci alergară în ajutoru-ï, dar doui camaradi, un sergent și un caporal Român îi vëdu și numai de cât se repeðiră și alergară în ajutorul fratelui lor de arme; sergentul omori pe unul, Grigore Ión ucise pe cel-l'alt și stégul rămase al lui.

Sub cutele astui trofeü glorios, și urmat de o plóe de glónțe care ȳ ciurui pălăria, bravul oștean se întörse tэфăr și sănătos între ai săi, și intră în reduta cucerită ca un biruitor. Impăratul Rusiei și M. Sa Domnitorul României, aflând de acest fapt frumos de bărbăție, îl chemară a doua ði înainte-ï și, după ce 'l felicitară cum merită un brav, unul puse pe pieptul lui crucea sf. George și cel-l'alt Virtutea militară, și 'l invitără să porțe în tóttă viața sa acea pălărie ciuruită de glónțe inimice.

Populațiunea bucuresciană nu ȳ fu mai puțin recunoscătoare. În ðiua de 6 Septembrie când veni în Bucuresci ca să depue la arsenal stégul cucerit, însoțit fiind de comandantul său, de bravul major Al. Candiano-Popescu, care deja devenise legendar, el și comandantul său priimiră cu prisos răsplata eroilor. Mulțimea îi

priimi pe amândouă în triumf, îi acoperi cu corone și flori și îi petrecu în tot drumul lor de la palat și până la statuia lui Mihai Vitézul, și de acolo la arsenal, unde stégul a fost depus ca un trofeu glorios, într'o procesiune solemnă cu strigări entusiaste. Cu acea ocazie M. S. Dómna îi priimi la Palat ca pe nisce triumfători și le adresă cuvinte grațioase, iar Primăria Capitalei oferi soldatului un orologiū de aur. Mulțumit rămase Grigorie Ión de această priimire sêrbătoréscă, însă cea mai mare rêsplată pentru el fu mulțumirea consciinței căci și-a împlinit datoria într'un mod așa de strălucit.

Impêratul și suita sa, precum și Marele Duce Nicolae și statul sêu major rămase uimiți de conduita Românilor, și a doua zi merse între ei, îi felicitară călduros și și manifestară admirațiunea ce le cauzase așa mare eroism, puind pe pepturile bravilor luptători sutimi de cruci ale sf. George.

Impêratul fu însciințat despre luarea redutei Grivița chiar într'acea sêră în chipul următor: El împreună cu Marele Duce și numeroasa lor suită se aflau adunați la un loc pe înălțimea numită *marele catarg*, numită ast-fel căci în culmea sa filfia un mare stég aninat de virful unei prăjine foarte înaltă. Impêratul nu era de loc vesel, căci tóte noutățile câte priimise pân'atunci erau foarte defavorabile armatei sale; asemenea și acei ce 'l însoțeau. Pe când sta cu ochii într'armați cu benocluri puternice și ațintiți spre câmpul de luptă, și pe când priveau cu nelinisce dintr'o depărtare prea mare peripețiile luptei, iată că auđiră apropiindu-se galopul unui cal. Era tocmai 5 ¹/₂ ore după amiazi. Într'acel moment vedură pe M. S. Domnul nostru viind despre câmpul de rêsboiū, și înaintând în galop spre catarg.

— Ce vești ne aduci? întrebă Marele duce înaintând în galop spre M. Sa.

— Nu tocmai bune, rêsponse M. Sa cu cunoscuta Sa sinceritate; trei atacuri despre Grivița au fost respinse, dar am dat ordin să dea un al patrulea atac și să ia măcar o redută, și sper că onomastica M. Sale va fi sêrbătorită, dacă nu printr'o victorie, cel puțin printr'un succes.

Marele duce strinse din umăr nemulțumit și și exprimă prin viū graiū nemulțumirea sa. Tocmai pe când vorbeau și pe când Țarul exprima cu cuvinte cam aspre nemulțumirea sa, toți vëdură că se apropia în góna calului un oficer de cazaci, care apropiindu-se, spuse că cavaleria turcã a eșit din Plevna în galop și că se apropiea de locul unde se găseaū pe drumul Griviței. Acéstã scire produse o învãlmășelã cu anevoe de descris și toți cei prezenți rugarã cu insistență pe împëratul ca sã pãrãsescã repede postul de observațiune și sã și pue persóna în siguranță, retrãgëndu-se la Radisevo, unde era pe atunci cuartierul general imperial. Țarul se supuse în grabã, și el împreună cu cortegiul sëu porni în 30 de trãsuri, într'un galop nãbãdãios, sub protecțiunea unei escorte formidabilã.

— «Un trist spectacol pentru asistenți, esclamã cu melancolie autorul memoriilor regelui Carol I. Acéstã impresiune n'a fost ștërsã de scirea ce a sosit imediat cum cã comunicarea adusã de oficerul de cazaci a fost rezultatul unei sciri greșite, și cã cavaleria turcã n'a fãcut nici o irupțiune».

Marele Duce și M. Sa Domnul aū rëmas la observator de-o-camdatã, fãrã nici o altã escortã afarã de un batalion din reserva romãnã, pãnã ce a sosit aceia ce a condus pe împëratul pãnã la órecare distanță în direcțiunea reședinței sale.

Deja se înserase mai înainte de vreme din cauza timpului rëu și o burniță dësã întuneca și rëcea atmosfera, de și era pe la finele lunii August. Ca sã facã puținã luminã și cãldurã, soldații din escortã aprinseserã un foc mare și pãlpãitor, de care se apropiarã în tãcere cei doui comandanți. Intr'acest timp tunurile bubuiaū în tóte părțile, pocnetele salvelor de puscã produceau un sgomot infernal, și fumul tunurilor și puscilor se amesteca cu negura și norii de plóe spre a face întunerecul mai profund, iar cei doui comandanți se pãrpãlëu pe lângã foc triști, tãcuți, cu totul istoviți de doborãtóra surescitare ce îi chinuise în tot timpul ðilei și absorbiți într'o mutã și întunecósã preocupațiune. Gãnduri fãrã nici un scop și fãrã nici o noimã se încruciaū fugitive prin creeri lor, pe când busele lor staū mute și încleștate. De sigur cã într'acel moment,

Marele Duce îi părea rău că n'a dat ascultate M. Sale Domnului nostru, și n'a pus în aplicare înțeleptul său plan.

Tocmai pe la 8 1/2 ore din noapte, se vădu un călăreț viind spre observator în fuga calului și un oficer român de călărași sosi plin de praf și cu calul albit de spume înaintea celor doi comandanți generali, pe care îi salută fără a descălica.

— Ce vești ne aduci? întrebă M. Sa în românesce, adresându-se către curier.

— Bune, M. Ta, răspuse oficerul tot în românesce, salutând și prezentând M. Sale un plic.

— Ce ispravă ai făcut? întrebă Vodă.

— Batalionul al II-lea de vânători împreună cu regimentul al 14-lea și al 16-lea de dorobanți și al 5-lea de linie au luat reduta de la Grivița la șese ore și jumătate din sêră și au pus mâna pe un stég și trei tunuri.

— Dar ai noștri? ai noștri ce au făcut? întrebă în franțuzesce Marele Duce, după ce aflase de la M. S. această scire atât de neașteptată și atât de mult dorită.

— În ultimul moment, răspuse oficerul asemenea în franțuzesce, au contribuit mult la ultima fază a asaltului vre-o două regimente de ruși, sub comanda generalului Rodionoff care a intrat în redută rănit, după ce a pierdut pe drum uciși de Turci un mare număr de oficeri și soldați.

— Dar de la Radisovo, Krișina și muntele Verde, de la Krüdner, Kriloff și Scobelev n'a venit nici o știre? întrebă marele Duce cu neastîmpăr.

— Nimic, răspuse oficerul salutând.

— Va să zică totă bucuria, tot succesul și tot triumful acestei zile mult așteptată ne vine numai de la Români?! exclamă Marele Duce cu o invidie vădită.

— Așa a vrut Provedința, răspuse M. Sa Domnul nostru dându-și toate silințele ca să-și ascundă marea bucurie ce simțea, ca să nu facă pe Marele Duce să isbucnescă; trebuie să ne supunem ei și să-i mulțumim că ne-a învrednicit să fim luminați și de această rață în mijlocul unei nopți atât de întunecose, adause El,

cu modestie. Aidem acum să comunicăm și împăratului vestea cea bună ca să 'l mai bucurăm puțin.

Marele Duce se sculă de lângă foc, încălecă pe cal și porni spre Radisovo fără să țină nimic. Același lucru făcu și M. Sa Domnul, și amândoi porniră spre cartierul imperial fără să mai țină nimic. Ajungând acolo noaptea târziu, intrară în camera împăratului fără să mai fie anunțați și găsiră pe împăratul mâncând singur tăcut și posomorit. Intr'acea îi părea că M. Sa îmbătrânise cu zece ani, ba chiar încăruntase și mai mult, atât de schimbat era.

— Ce este ? ce veste aduci ? strigă însuși împăratul, adresându-se către M. Sa îndată ce 'l vădu.

— Grivița, Majestate, este în mâinele Vóstre, răspuse Domnul nostru foarte mișcat.

— Cine 'mă-a dat-o ? strigă împăratul, a cărui față se înveseli de o dată.

— Românii, răspuse cu óre-care sfială M. Sa.

— Românii ! exclamă împăratul cam cu ciudă ; cum se numesce comandantul care a luat-o ?

— Iată numele său, răspuse M. Sa surîdând și prezentând împăratului o cartă de vizită pe care era tipărit următoarele cuvinte : *Alexandru Candiano-Popescu, avocat.*

— Ce însemnă această enigmă ? întrebă împăratul adresându-se Domnitorului nostru, după ce citi în auzul tuturor conținutul acestei cărți de vizită, conținut care era îndestul de straniu pe un câmp de rebel.

— Această însemnă, Majestate, răspuse Domnul nostru, că D-l Candiano Popescu este oficer în rezervă, și că exercităză în timp de pace profesiunea de avocat, iar în timp de război își reia în armată gradul său de maior în rezervă și ia parte ca oștean la luptă.

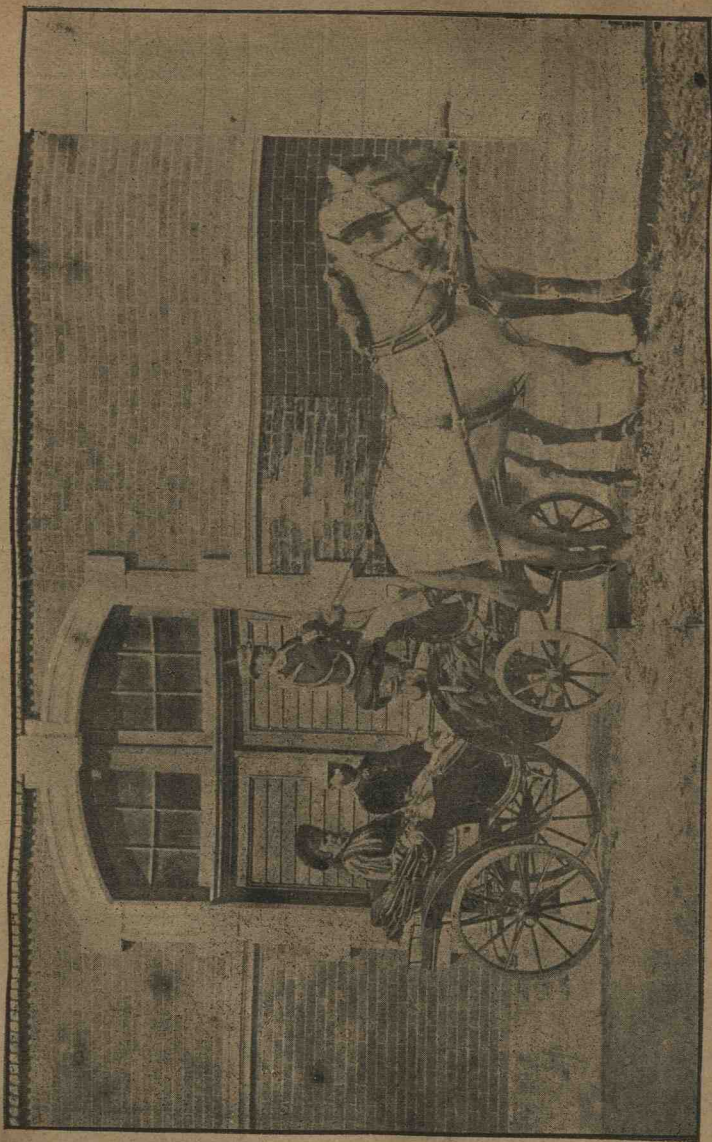
— Minunată e țera vóstră, în care un cap de partid, un politician care nu e militar, e un foarte vrednic ministru de război, și advocații câștigă bătălii ! exclamă împăratul cam pe gânduri. Apoi adăogă voios : Destul am fost triști până-acum, aidem să ne veselim și să serbăm cu demnitate ziua mea ; puneți dar masă mare

chemați tot statul meu major la ospăț, și aduceți șampanie ca să închinăm în sănătate armatei române victorioase.

Ordinul imperial fu executat pe dată și peste câte-va minute se întinse o masă mare în camera împăratului, și se ridicară mai multe toaste în sănătatea armatei noastre. După aceea Marele Duce și M. Sa, se răsturnară la observator și se culcară afară, lipsiți de adăpost în biuvoac și adormiră sub cerul liber în anteposturi, așteptând sciri dintr'alte părți care nu mai sosiră până ce se făcu ziua. În dorii de di M. Lor fură călări și în anteposturi ca să aștepte sciri.

Reduta fu ocupată chiar în acea noapte de forțe însemnate de Români, cari de îndată ce o ocupară, se grăbiră a astupa gura despre Plevna, a deschide alta în direcțiunea Griviței și a o intrarma cu tunuri noi. Făcură foarte bine ai noștri de nu se dădură lenei, de și erau foarte oboșiți, căci avură chiar în cursul acelei nopți ocazie d'a respinge o tentativă de surprindere făcută de Turci, și d'a le cauza mari pierderi.

Ast-fel se sfârși prima zi de glorie și de doliu în care Românii priimiră adevăratul botez al focului și care răpi vieța atâtor bravi; grósnică fu, însă ea nu fu cea din urmă. În ziua de 31 August Rușii din ordinul dat chiar de Impăratul părăsi reduta Grivița, de și în cursul nopții se făcuse stăpân peste ea generalul Șulder-Șuldner comandantul Div. V-a din corpul al IX-lea în numele Țarului, și o lăsară în stăpânirea Românilor care o ocupară până la sfârșitul războiului.



M. Lor Domnul și Dómnă României în anul 1877 mai înainte de trecerea Dunărei.

Luarea Griviței descrisă de istoricii Ruși.

Istoricii Români, în toate publicațiunile lor, nu s'au dat înapoi d'a descri adevărul istoric cum s'a petrecut, și nu s'au oprit d'a da armatelor ruse meritul ce li s'a cuvenit, atunci când au descris un fapt de arme, fie săvârșit numai de ei, fie adus la îndeplinire în comună lucrare cu trupele Române. Firesce, n'au micșorat isprăvile săvârșite de compatrioții noștri, spre a scôte în evidență pe ale Rușilor, și nici n'au fost îndestul de proști ca să tăinuiască că cooperarea armatei Române a fost pentru Ruși o scândură de scăpare salvatoare, dar nici-o-dată nu s'au încercat să ascundă lumina sub obroc, și să tăgăduiască saș să micșoreze fapte frumoșe și vrednice de laudă săvârșite de Ruși. Am dat Cesarului ce se cuvine Cesarului, și am spus adevărul adevărat, fără ură, fără ciudă și fără pismă, cum șiade frumos și stă bine unor omeni cinstiți.

N'au fost tot atâta de leali istoricii Ruși față de noi, și când au fost siliți să vorbescă de cooperarea Românilor, au denaturat faptele, ne-au micșorat meritele, au mărit p'ale lor, și ne-au imputat nouă toate greșalele săvârșite de ei. N'a scăpat de ispita denaturării faptelor, nici chiar unul dintre tacticienii lor cei mai de valoare, generalul Curopatkin, actualul ministru de război, care în opera sa

privitoare la resboiul Ruso-Turc, nu s'a sfiit d'a trage de p'er adev'urul și d'a denatura faptele într'un mod revoltător, și această denaturare a fost provocată numai de ciudă, de invidie și de necaz, numai pentru că am cules de pretutindenă prea multe laude pentru faptele noastre.

N'ași fi intrat în ispită d'a pune în vederea cititorilor mei părerea unui Rus în privința marelui bătălie, în care am scos în evidență realele noastre talități răsboinice, căci de la Ruși nu putem să așteptăm laude, căci, de ce să ne mai ascundem? nu ne iubesc, dar fiind că conține, pe lângă o mulțime de acușaiuni nedrepte, și ôre-care am'ănunte inedite, ba chiar și prețioase, mă simț îndemnat d'a cădea în ispită și d'a reproduce câte-va pasagi din capitolele VIII-lea și al IX-lea din partea III-a a acelei scrieri, care a fost excelent tradusă de d-l căpitan C. I. Creangă, după prelucrarea locotenentului-colonel Crahmer din armata prusiană. Dați mai la vale cuvântul generalului Curopatkin.

După ce reproduce primul ordin de ți de la 25 August, însă scris numai de generalul Zotoff, urm'ază :

«Din dispozițiunea această, vedem că ei (Ruși și Români) erau hotărâți să atace forturile despre răsărit și miață-ți ale lagărului întărit de la Plevna; și anume: cel d'întâiu să asalteze reduta Grivița, iar cel d'al doilea redutele Omar-bei-Tabia și Scobelev No. 1 și 2. Depărtarea dintre reduta Grivița și Omar-bei-Tabia, era de vre-o 5 kilometre, și dintre această din urmă și redutele Scobelev de vr'o trei kilometre; voiaș deci să atace inamicul pe o linie de 8 kilometre lungime».

Singur o mărturisește că era mare depărtare între Grivița și Muntele Verde, și după aceea tot el impută Românilor că în ziua de 31 August, după o ți de bătălie trudnică, n'a traversat o distanță de 8 kilometre, și n'a trecut prin taberile rusești înșiruite d'a-lungul acestei lungi distanțe, pentru a alerga în ajutorul lui Scobelev. Pe Români D-sa i-a muștrat cu asprime, dar n'a făcut nici o imputare lui Kründer și Kriloff, care erau la o depărtare numai de 3 și 5 kilometre de Muntele Verde, care în ziua de 30 August mai nu făcuse vre-o pricopselă de ispravă. După aceea enu-

mără destinația dată diferitelor trupe pe câmpul de atac¹⁾ și apoi urmază :

«Din împărțela acesta a trupelor, se putea presupune că nădejdea principală era pusă pe atacul redutelor Grivița; 48 bataliōne și 16 tunuri fusese destinate pentru acesta. Tot asemenea însă putea fi privit ca un atac principal și atacul centrului, unde colōna celor 12 bataliōne era urmată imediat de rezerva principală compusă din alte 9 bataliōne, 4 escadrōne și 22 tunuri. Cu toate acestea, din raportul generalului Zotoff asupra asaltului de care vorbim, reese că punctul principal al atacului, considerat ca cheia strategică și tactică a poziției inamicului, era încredințat trupelor din aripa stângă. (Pentru aceia se vede, Rușii au trimis spre el trupe atât de insuficiente, și nu l-au sprijinit mai pe urmă cu nouă ajutōre).

«Pregătirea asaltului fu lăsată pe séma artileriei, adusă în poziție în zilele din urmă. Prin încetarea din când în când a focului și reînceperea lui în mai multe rânduri, voiaŭ să 'i înșele pe Turci asupra adevăratului moment de atac, și să 'i amăgescă a 'și desfășura rezervele înnaide de timp. Asaltul era să începă pe la 3 ore după amiazi, iar după căderea redutei Grivița, a redutei Omar-bei-Tabia și a redutelor Scobeleff, lagărul situat la răsăritul Plevnei, în care se aflaŭ forțele principale turcesci, era să devie obiectivul tuturor trupelor atacului; acesta trebuia să cadă în mânele lor.

1) Iată în resumat acea împărțelă: La *aripa dreptă* atacul *Griviței*, afară de trupele române, avea să fie făcut și de o brigadă din Div. 5-a rusescă, compusă din 6 bataliōne. La *centru* atacul redutei *Omar-bei-Tabia*, va fi făcut de o brigadă din Diviția 16-a și o brigadă din Diviția 30, fie-care de câte 6 bataliōne. La *aripa stângă*, atacul *redutelor Scobeleff*, avea să se facă din o brigadă din Diviția 16-a, din Diviția 2-a întrégă și o brigadă de tirailori, în total 25 bataliōne; și *rezerva* care va acoperi artileria rusă dintre satele Grivița și Radisovo, va fi compusă din două brigade din Diviția 31, un regiment din Diviția 3-a, total 18 bataliōne, plus 32 tunuri și 4 escadrōne cavalerie; iar *rezerva principală* va fi compusă din 9 bataliōne, 4 escadrōne cavalerie și 22 tunuri, plus 2 regimente Române de călărași. Peste Vid vor opera 28 escadrōne de cavalerie, compuse din Ruși și Români, 6 stonil de cazaci și 18 tunuri de artilerie călărășă.

«Vremea era din cele mai defavorabile. În noaptea spre 11 Septembrie (30 August) căduse o plouă strașnică. Pământul se muiase cu totul. Se scufunda în noroi până la glesne, astfel că înaintarea era foarte îngreuiată. O negură densă coprinsese toată regiunea, și nu era chip de vedut nici uvragele Turcilor, nici trupele de alături. Pe la 11 ore dimineața, timpul se mai luminează puțin, așa că pe la 3 ore d. a. se putea vedea cel puțin la vre-o câte-va sute de pași înainte. Pe la 5 ore d. a. negura se împrăsciase mai de tot, însă toată ziua și noaptea următoare a cernut o plouă măruntă.

«Aceste împrejurări atmosferice, au influențat într'un mod vădit asupra pregătirii atacului prin artilerie. Obiectivele nu puteau fi vedute, observarea peste puțină și chiar loviturile aveau prea puțin efect. De asemenea atacul, așa complicat cum se proiectase, nu se putea executa în regulă. Turcii stăteau când pe loc, când luau ofensiva asupra aripei stângi, și sileau artileria să tragă într'un timp tocmai când trebuia să tacă; oșebit de acesta, chiar artileria, de câte ori vântul mai rupea ceța, trăgea peste regulă, crezând că trebuia să se folosescă d'asemenea momente. Artileria turcescă trăgea liniștit și economisea focul pentru asaltul infanteriei.

«M. Sa Impăratul Alexandru II cu cuartierul său imperial, și A. S. I. Comandantul suprem al armatei Dunărene, Marele Duce Nicolae Nicolaevici, se aflau prezinți pe câmpul de bătăe. Comandantul armatei de apus, Principele Carol I al României și șeful său de stat-major, locot.-general Zotoff, li se păstrase cea mai complectă neatarnare în privința ordinelor Lor. *Însă comanda asupra trupelor ruse-române de la Plevna, nu se afla tocmai singur în mâinile Principelui Carol, cum s'ar fi putut crede; Principele dispunea numai de armata sa proprie; peste Ruși porunca generalul Zotoff, care și subsemnase singur dispoziția privitoare la trupele rusesci.*

«Comanda supremă asupra aripei drepte a armatei de apus era încredințată generalului Cernat, Ministru de război (!) al României».

După ce expune aranjarea colonelilor române, precum am expus-o și eu în Cap. XIII, adaugă :

«Pe la 6 ore diminueța artileria deschise focul trăgând până la 10 ore, după care a tăcut până la amiazi. În urma unui ordin dat pe la 11¹/₂ ore diminueța bateriile trebuia să redeșchidă focul la 12 din zi și să-l continue până la 2 ore d. a., trăgând câte două minute; de la 2—3 ore să întărească focul, iar de la 3 ore încolo, artileria va sprijini printr'un foc strașnic înaintarea trupelor la atac până când vor sosi la redută. După aceea focul se va îndrepta asupra rezervei turcesci.

«Așa dar focul bateriilor române nu s'a pus de fel în acord cu acel al bateriilor rusesci. De la 11—12 ore, acestea trebuia să tragă, cele-l'alte să tacă; aceste din urmă să tacă de la 1—2 d. a., cele românesci să tragă. Prin urmare, scopul de a întreține pe totă linia un foc uniform, se sfărâma chiar prin nepotrivirea acestor raporturi.

«Mai adăogă că împrejurările atmosferice erau, după cum se știe, foarte nefavorabile; din cauza ceței nu se vedea nici până la 50 pași; prin urmare, cu toate instrucțiunile date, focul de artilerie a rămas fără de efect. Atât focul infanteriei cât și al artileriei turcesci nu perduse nimic din intensitatea lui.

«Uvrajele de la Grivița consistau în două redute, dintre care cea despre miadă-nópte, reduta Grivița No. 2, probabil că a fost ridicat-o pe timpul luptei de artilerie de la 7—11 Septembrie. La o depărtare cam de 200 metri una de alta, ele comunica printr'un șanț-adăpost ce era flancat de fața de miadă-nópte, respectiv miadă-zi a redutei. Reduta despre miadă-nópte domina întru cât-va pe cea de la miadă-zi. Intrările erau apărute prin șanțuri-adăpost. În potrivea unei întórceri din partea despre miadă-zi, redutele erau asigurate printr'un șanț-adăpost; la acesta mai concura și focul redutelor Ciorum-Tabia și Ibrahim-bei-Tabia, situate spre miadă-zi de șoséua Plevna-Grivița. Șanțul-adăpost, care lega între dênsele redutele Suleiman-pașa-Tabia, Baș-Tabia și Grivița No. 2, constituind ast-fel frontul despre miadă-nópte a pozițiunei, le ferea de o întórcere din partea despre miadă-nópte și miadă-nópte-apus. Mai fiind sémă și de o vale (rípă) adâncă ce se găsea dinnaintea acestui front de miadă-nópte, partea acesta a întâ-

rirei era de sigur și cea mai puternică. Spre apus de la reduta Grivița No. 2, între șanțul-adăpost despre miadă-nópte și cel construit de curênd de la miadă-đi, se afla un lagăr turcesc.

«Tot complexul acesta de întăririi era adăpostit de terenul dimprejur. Întrê redute și din 'naintea lor se aflau păpușoe ; despre miadă-đi și răsărit, nu se putea zări de cât reduta No. 1, și despre miadă-nópte numai reduta No. 2. Imprejurările atmosferice, precum și negura și plóia le erau fórte favorabile Turcilor și le îngăduiaŭ reparația stricăciunilor pricinuite de artilerie ; nu mai departe, chiar reduta Grivița No. 1 a putut fi armată din noŭ cu 5 tunuri pentru asalt. Pe aceste din urmă, atacul n'a putut să le demonteze, ba el a suferit chiar fórte mult din cauza focului lor.

«Reduta Grivița No. 1 dimpreună cu șanțurile-adăpost ce comunicaŭ cu dênşa, saŭ, după cum se đicea în dispozițiune, întărirea de la miadă-nópte, era obiectivul atacului trupelor rusoromâne de la aripa dréptă a armatei de apus. Scim că la 31 Iulie o parte însemnată din corpul al 9-lea de armată se prăpădisse la atacul acestui uvragiŭ.

«La 3 ore după amiađi, trei colóne avéu să innainteze asupra redutei de la miadă-đi ; Diviđia IV-a română spre frontul de răsărit, o brigadă din Diviđia III-a română asupra frontului de miadă-nópte, și să demonstreze în același timp în contra redutei Baș-Tabia, iar brigada Diviđiei a V-a de infanterie rusescă destinată a rămânea în rezervă, nu se prevedea lămurit nicăiri dacă generalul Cernat avea saŭ nu dreptul să dispue de dênşa. Așa dar nu se luase de fel în considerație existența unui al doilea uvraj situat mai spre miadă-nópte, o circumstanță care mai târđiŭ în decursul luptei deveni fórte simțitóre. Osebit de acésta, nici mișcările celor trei colóne n'au fost puse în concordanță unele cu altele, ceia ce iarășî nu putea să fie de cât în desavantagiul unei bune reușite a atacului».

Intrerup pentru un moment narațiunea episodului din 30 August făcut de generalul Curopatkin, spre a atrage atențiunea cititorului asupra unor insinuațiuni introduse de autor în narațiunea sa care sunt neexacte dar réutációse, prin care vrea să micșo-

reze importanța rolului jucat de M. Sa Domnul nostru în comanda supremă a armatei de vest ruso-română, chiar cu risicul d'a arunca tótă vina⁷ consecințelor numai asupra oficerilor generali ruși. Aceste insinuațiuni sunt neexacte pentru că tóte ordinele de di privitoare la atacul de la 30 August au fost semnate de M. Sa, și răutăcioase, pentru că M. Sa în tot timpul atacului a fost nelipsit pe câmpul de luptă, și a exersat o comandă reală, și a dat ordine la oficeri generali încărunțiți pe câmpul de război, cari le-au executat pe dată cu grăbire și respect. Dacă o fi făcut când-va excepție general Zotoff, cu atât mai rău pentru D-sa, căci a pierdut în curând postul de onóre ce i se încredințase.

Mai atrag atenția cititorilor în al doilea rînd asupra asprei critice făcute de D-sa alcătuirii planului general de atac. Această critică e în mare parte justificată ; dar imputările nu cad în sarcina M. S. ci tocmai în a acelor persoane cărora D-sa se încercă să le ia apărarea. Acest plan, precum scim din cele ce am spus în alte capitole, nu era opera M. Sale, căci M. Sa a fost partisanul asediului și a străngerii din ce în ce mai mult a liniei de înconjurare fără de nici un atac, ci al generalilor Nepocoicinski, șeful statului-major general, și al generalului Zotoff, șeful statului-major al armatei de Vest, care venise în consiliul de război ținut la 25 August cu planul făcut gata, și nu vruse să admită nici un fel de rețușare, sau măcar o examinare a lui mai amănunțită, făcută de statul-major general român. Acest plan, după ce Marele Duce dispuse la acel consiliu cu un ton sec : Voiu atacul și cât de curênd, acel plan, dic, fusese adoptat fără discuțiune cu majoritate de voturi, lăsând pe M. S. în minoritate și în aternativa d'a se supune sau d'a se retrage în cort împreună cu trupele sale, ceea ce nu ȳ-ar fi convenit, căci ar fi dat prilej Turcilor să bată de sigur pe Ruși, și apoi să năvălescă în țera noastră ca biruitoari și pedepsitori ai unor rebeli haini. În asemenea caz, cum s'au petrecut lucrurile în realitate, tótă răspunderea imputărilor făcute de criticul rus, cad numai asupra statului-major rusesc.

După această digresiune, să revin asupra descrierii evenimentelor, și să dau cuvântul iarăși generalului Curopatkin.

«Diviția IV-a română fu formată pe trei linii; în linia 1 se află batalionul 1 din regimentul 5 de linie, formând aripa stângă și batalionul 2 de vânători aripa dreaptă, având fie-care două companii înaintate. Linia 2-a era formată din batalionul 2 din regimentul 5 de linie și regimentul 14 de dorobanți (2 bat.) din 'napoia centrului liniei întâia. În linia 3-a (rezervă) se află brigada 2-a și regimentul 15 de dorobanți, din 'napoia aripei stângi a celor-l'alte două linii.

«Atacul fu pornit pe la 8 ore după amiazi. Cu tot focul pustiitor al Turcilor, ei intrară în posesiunea șanțurilor-adăpost înaintate, și siliră pe inamic să se retragă în redută. Găsind aci un adăpost în teren, Românii se organizară spre a merge înaintate. Ei avéu să urce costa cea repede a înălțimei pe care se afla reduta cu șanțurile sale adăpost, din care Turcii trăgeau focuri etagiate. Batalioanele din linia întâia fură respinse, precum și batalioanele de dorobanți din linia a doua, care înaintase într'ajutor. Intrând după aceia în luptă și linia 3-a, Românii isbutiră, cu toate pierderile cele-mari, să ajungă mai până la marginea șanțului; n'aũ putut însă înainta mai departe, nici să stea pe loc într'un teren atât de deschis și expus focului zdrobitor al inamicului, căci era peste putință; ast-fel stând pe la 5 ore d. a. începură a se retrage, oprindu-se în șanțurile cucerite mai 'nainte. Ajugând aci și vedându-se adăpostiți contra focului inamic, Românii se reformară din nou.

«Perderile aũ fost însemnate: cu deosebire a suferit batalionul al 2-lea de vânători, care din 640 ómeni, n'a rãmas de cât cu 240 soldați și 4 oficeri.

«A patra Divisie română a suportat singurã atacul; atât o brigadă din Divisia a III-a românescă cât și brigada rusescă n'aũ dat concursul lor unei acțiuni pentru care aveau ordine exprese. Generalul Rodinof, comandantul brigădei I-a din Divisia V-a de infanterie rusescă, n'a sosit de cât abia pe la 5¹/₂ ore d. a. pe câmpul de luptă».

«A treia Divisie română avea să atace cu o colónă frontul despre miază-nópte al redutei Grivița și cu alta să demonstreze asu-

pra șanțurilor adăpost care comunica cu dânsa. La pîriul Bocovlek, cam la 1600 metri de poziția turcască, Divisia luă formația de luptă; în linia 1-a batalionul 1-iu din regim. 8 de linie aparținând brigadei 1-a de infanterie, forma aripa stîngă, iar batalionul 1-iu din regim. 10 de dorobanți, aripa dreaptă; linia a 2-a era formată din batalioanele No. 2, ce formau regiment cu batalioanele din linia 1-a și batalionul 3 de vînători. A doua brigadă rămase în rezervă.

«Pe la 3 ore după amiazi porni la atac. Regimentul 10 de dorobanți se îndreptă spre miadă-și-apus pentru a demonstra spre frontul de miadă-nopte al Turcilor. Dădu aci peste șanțurile puternic ocupate de inamic pe care le atacă, dar fu surprins cu pierderi însemnate. *Atacul a fost eroic însă executat fără de abilitate*; ajutóarele n'au sprijinit atacul la timp.

«Regimentul al 8-lea de linie și batalionul al 3-lea de vînători o luară în direcția despre miadă-și-răsărit, ajunse pe înălțimea situată cam la vre-o 500 metri de la reduta turcască, coborîră sub focul zdrobitor al Turcilor valea pădurósă de dinaintea redutei, și cu tótă desorganizarea lor produsă prin focul violent al inamicului și din pricina terenului ei porniră la asalt. Batalionul 1-iu din regimentul al 8-lea de linie, de și pierduse aprópe toți ofițerii săi, ajunsese până la șanțul redutei sub conducerea unui sub-locotent, dar nefiind sprijiniți la vreme, au fost nevoiți să se retragă cu pierderi însemnate. Incercările făcute în urmă de batalionul al 2-lea și batalionul al 3-lea de vînători să smulgă victoria din mâinile Turcilor, avură acelaș rezultat. Uvrugiul ast-fel atacat nu era Grivița No. 1, ci reduta Grivița No. 2.

«După ce brigada 1-a își storsese forțele, priimi și brigada a 2-a ordinul să sprijine pe cea d'întâiu. Inșă aceste 7 batalioane sub comanda colonelului Gramont se întârziară, póte din cauza negurei și a terenului fórté întretăiat, ast-fel că n'au putut fi de nici un folos».

Criticul rus se înșelă în mai multe puncte în privința concursului dat de Divisia a III-a română colónelilor de atac și în privința peripețiilor atacului. Dintr'aceia Divisie n'a pornit spre atac numai o brigadă și n'a rămas o brigadă în rezervă, ci au pornit a-

mëndouë ca să dea asaltul, dar pe drum uneia care avea să dea atacul despre sud-vest, i s'a întâmplat un accident neprevădut. Prima brigadă comandată de colonel Iăptescu și compusă din regim. 8 de linie, regim. 10 de dorobanți și batal. 3 de vânători a luat parte la atac de la începutul luptei și a dat asalt redutei No. 2; iar cea d'a doua comandată de colonel Al. Gramont și compusă din regim. 2 de dorobanți și un batalion din regim. 2 de linie, necunoscând drumul, a rătăcit prin negură, și tocmai pe la 6¹/₂ ore s'era a nimerit la Grivița No. 1 și a luat parte la ultima fasă a luării sale împreună cu o colonă rusescă care a sosit într'acelaș timp. Nu știu dacă această eróre de detaieri e fructul unei informații greșite sau al unei denaturări voite a faptelor; știu numai că Românii în proporție cu numărul lor, au băgat în foc cele mai multe trupe și au lăsat ca rezervă generală numai Divisia II-a, căreia chiar de la trecerea Dunărei i-a fost rezervat acest rol. Dacă ar fi făcut altminteri Românii ar fi greșit, căci, după o pierdere simțitoare ca cea de la 30 August, trupele intrate în foc n'ar fi avut de unde să și completeze cadrele și să și umple golurile cu trupe experimentate. În ceea-ce privesce abilitatea atacului n'am să dic nimic altceva de cât că Românii cu neabilitatea lor, au știut să cucerească o redută și s'o păstreze, pe când Rușii într'o parte nici n'au putut să atingă întăririle rusești, iar într'altă parte au pierdut aceea ce au luat, mulțumită abilității lor. După ce am terminat cu această a doua digresiune, să urmărim iarăși înainte.

«Așa dar, până la 5 ore după amiază, Românii au băgat în luptă pentru atacul redutelor de la Grivița 13 batalioane din Divisia a IV-a și 5 din Divisia III-a, fără să fi avut vre-o isbândă. Cu totul din potrivă, atacul ar fi reușit pe deplin dacă cele 7 batal. ale brigadei Gramont și 17 batalioane ale Divisiei a 2-a, ar fi fost de o potrivă angajate în luptă, ceea-ce din nenorocire nu s'a întâmplat¹⁾.

1) Dacă s'ar fi întâmplat Românii tot n'ar fi învins, căci Turcii, cu totă afirmarea contrarie ce face generalul Curopatkin, dispunea pe atunci de forțe mai numeroase ca ale creștinilor și puteau să împropăteze mereu Grivița No. 2 cu trupe odihnite, aduse prin drumuri acoperite din lagărul întărit. Într'asemenea cas ce s'ar fi ales de nisce trupe învinse și fără de rezerve, a doua și după înfrângere? de sigur ar fi fost silite să se retragă spre a se reforma.

«Brigada 1-a din Divisia V-a de infanterie rusescă d'împreună cu două baterii, conform dispoziției luate, trebuia să acopere aripa stângă a Românilor în potriva vre-unei înaintări a rezervelor turcesci; două din batalioanele sale fuseseră anume destinate pentru sprijinirea directă a atacului trupelor române asupra redutei Grivița No. 1, și trebuia să înainteze despre miadă-și-apus de o dată cu acestea.

«În consecință, comandantul brigadei, generalul Rodionov, trecu Grivița, și la distanță de 1500—1600 metri de la reduta turcescă spre apus de satul Grivița, formă brigada sa în ordine de luptă și dispuse regimentul al 17-lea de infanterie Arhanghelgorod în aripa dreaptă, și al 18-lea regiment de infanterie Vologda la aripa stângă. Între dînesele se aflau bateriile 4 și 6 din brigada 5-a de artilerie. Regimentele își aveau batalioanele No. 1 în linia 1-a și batalioanele No. 2 în linia 2-a. Amîndouă batalioanele erau formate în colone de companii. Batalioanele No. 3 stăteau în colone în linia a 3-a ca rezervă.

«Treii văi despărteau brigada de redută prin cea d'întăiu și cea mai mare se scurgea un pîrîu care se vîrsea în Grivița; a doua, se afla la o depărtare de vre-o 1000 și a treia la vre-o 600 metri de redută. Între aceste două din urmă, se ridica o înălțime importantă la același nivel cu reduta Grivița No. 1. Din 'napoia acestei înălțimi, o trupă găsea un adăpost minunat în potriva focului redutei. Prin urmare, Rușii s'ar fi găsit aici în deplină siguranță, cu atît mai vîrtos că atențiunea Turcilor era cu totul îndreptată asupra atacului Românilor din partea despre răsărit.

«Pe la 3 ore d. a. negura de pîn'atunci se împrăscie, expunînd brigada vederii redutelor Ciorum-tabia și Ibrahim-bei-tabia, care o coprinseră cu focuri strașnice de flanc și din spate. Cele două baterii ale brigadei, nefiind în stare a se măsura cu focul ambelor redute, luară o poziție mai mult spre Grivița deschidînd focul asupra acestei redute.

«Brigada rămase aci pe loc pînă la 5 ore d. a. (ce ar fi dis illustru general dacă această infrațiune la ordinul dat ar fi fost făcută de o brigadă română?) și dimpreună cu dînsa și cele două batalioane,

care trebuia să sprijine atacul Românilor, conlucrând d'a dreptul și în același timp cu densii la atacul redutei Grivița.

«În contra acesteia nu pöte exista nici o scuză valabilă, de și în dispoziția privitoare la atac nu se prevedea înaintarea întregii brigădi în luptă. Așa dar le trebuia mai întâiu o poruncă specială pentru acésta ¹⁾).

«Pe la 5 ore d. a. regimentele rusesçi sprijiaite de focul bateriilor porniră înaintea secerate de focul puternic al redutelor Ciorum-tabia și Ibrahim-bei-tabia. Generalul Radianof se opri în valea a doua, își aranjă trupele și se puse în legătură cu Români, din care batalionul al 2-lea de vânători și regimentul al 14-lea de dorobanți se alipiră cu Ruși. Ajungând pe cea din urmă înălțime, trupele intrară în zona cea mai primejdiosă a focului infanteriei și artileriei turcesçi, pe când al 17-lea regiment păstra poziția lui de front ; al 18-lea îndoi aripa stângă înainte în scopul de a înconjura reduta. În valea a treia se opriră din nou, chemară rezervele din urmă, și sub conducerea personală a generalului Radianof, porniră la asalt în strigăte de *ura*, fără a mai trage un singur foc ²⁾. Ruși cădea secerată de focul violent al Turcilor, cu toate acestea regimentul al 17-lea isbuti să ajungă pâna la marginea șianțului, respinse pe Turcii din lăuntru, coborî într'insul, și cu totă înălțimea parapetelor și cu alunecușul provenit din cauza ploii, suiră parapetul și pătrunse în interiorul redutei. Câteva companii din regimentul Vologda pătrunse prin gâtul redutei, iar Români prin partea ei despre răsărit. O parte din garnisonă părăsise postul temîndu-și linia de retragere, iar cei ce se mai

1) «Cu totă dispoziția și chiar fără ordin, generalul Radianof ar fi trebuit să ia de la sine inițiativa spre a conduce din vreme brigada la atac, s'aŭ cel puțin un singur regiment. Față de lupta atât de apropiată a Românilor, el trebuia să fie orientat asupra stării la care se găsea lupta. De la 2 ore Români se sbăteau în zadar; abia pe la 5 ore d. a. porni și general Radianof la atac când a și cădut reduta.

2) De la valea a treia până la redută, era o depărtare de vre-o șése sute pași pe care Ruși aŭ parcurs'o de la început în strigătele de *ura*, cu rezervele pe lanțul tiraliorilor și fără să tragă un singur foc, sub conducerea personală a unui general.

împotriveau fură măcelăriți în învălmășeala luptei cu baioneta. Pe la 6¹/₂ ore séra reduta Grivița No. 1 era luată.

«Lagărul turcesc ce se afla spre apus de reduta Grivița No. 2 căduse și el în mâna a câtor-va companii din regimentul Vologda, ceia-ce a contribuit foarte mult la ușurarea asaltului asupra redutei Grivița No. 1. Însă Vologodienii nu l-au putut păstra din cauza focului ucigător ce pornia prin reduta Grivița No. 2, și, pentru că nu au fost sprijiniți la timp. De aceea ei s-au retras pe la 7 ore séra spre Grivița No. 1, care era deja ocupată. În interiorul redutei Românil și Rușii erau amestecați la o laltă, legăturile tactice se rupsesse cu totul, și desordinea crescea mereu din cauza focului turcesc ce nu mai încetase și a întunecului care căduse deja. În sfârșit colonelul Rycacef care luase comanda în locul generalului Rodionof ce fusese rănit, isbuti să restabiléscă ordinea și să ocupe reduta sistematec.

«În curând sosi în redută și comandantul Diviției a V-a de infanterie ruséscă, generalul Șilder Șuildner împreună cu șeful său de stat major colonelul Popov, și luă comanda asupra ei.

«Pe la 9 ore séra comandantul Diviției a IV română trimise regimentul al 13-lea de dorobanți, dimpreună cu o baterie ca să întărăscă garnizóna redutei. Dar atât regimentul cât și bateria n-au sosit la redută. Ca să mérgă de-a dreptul într'acolo, le era greu din cauza șanțurilor adăpost, ast-fel că au fost nevoiți să facă un ocol, bateria rătăci p'împrejur până pe la două ore nóptea și se întórse la cele din urmă iarăși în poziția ei de mai 'nainte; iar regimentul temându-se să nu dea peste Grivița No. 2, se opri cam la vre-o 800 pași din 'aintea redutei Grivița No. 1, unde acceptă să se luminețe de ziua.

«Peste nópte Turcii s-au încercat de trei ori să recâstige reduta perdută, însă de trei ori au fost respinși în perderi îndărăt. Reduta Grivița No. 1, rămase în mânele Românilor și Rușilor, care de la 12 Septembrie încóce, avură a suferi foarte mult din cauza focului concentrat al artileriei din reduta No. 2.

«De și două-șeci și patru batalióne prospete se mai aflau încă la îndemână, totuși nu s-au hotărît să urmăréscă mai departe fo-

lôsele câștigate. Din cauza acésta aripa dréptă rămase în diua următóre, 13 Septembre, într'o neactivitate complectă, pe când rămășițele trupelor din aripa stângă își sleiau forțele într'o luptă din cele mai crâncene și mai inegală cu Turcii.

«Perderile suferite în lupta de la Grivița No. 1 sunt următóre : Românii au pierdut : morți, 16 oficeri și 1335 soldați ; răniți, 42 oficeri și 1176 soldați ; în total 2569 oficeri și soldați scoși afară din luptă. Rușii, (regimentele 17 și 18 de infanterie) au pierdut : morți, 2 oficeri și 156 soldați, răniți 17 oficeri și 769 soldați, dispăruți 75 ómenî, în total 19 oficeri și 1019 soldați.

«Cele 18 bataliône românesce care au participat efectiv la luptă, socotindu-le câte 600 ómenî de batalion, au suferit deci o perdere de 24% și cam tot atât la sută au suferit și cele 6 bataliône rusesce al căror efectiv era de vre-o 700 ómenî de batalion.

«Considerând acum forța totală a aripei drepte, 48 bataliône, ce se ridică la vre-o 29,400 ómenî, procentul perderilor suferite, se ridică cam la 12%.

«Autorul turcesc ne asigură, că Românii, de și au fost respinși în decursul atacului care a avut loc între orele trei și cinci d. a. ei totuși stăbătuse până la redută.

«Mai înainte de a fi pornit brigada rusescă la atac, garnizóna redutei fusese întărită cu un batalion de nizamî din regimentul al 4-lea de gardă. Dar pe vremea acésta în succesul Turcilor pe aripa lor stângă, se vedea destul de lămurit ca să mai fie nevoe să o întărescă. Rușii și Românii năvăliră în uvrajul deja destul de sfărîmat, luară 2 tunuri, și mai adaogă autorul ture, au măce-lărit pe toți turcii ce rămăsese în lăuntru, ca semn al civilizați-unei lor»¹).

Aci se opresce descrierea atacului Griviței făcută de generalul Curopatkin ; l-am reprodus în tótă întregimea sa, pentru a adăoga noui detalii, date chiar de un Rus, pe lângă cele date de Români,

1) Veđi *Critici retrospective asupra răsboiului Ruso-Turc din 1877—1878 și cooperațiunea armatei române* după memoriile *generalului Curopatkin*, prelucrate de Crahmer, traducție de Căpitan C. I. Creangă, Volum I pg. 273-288.

Francesi, Germani și Belgieni, de A. le Faure, Farcy, autorul scrierei intitulate: Russes et Turcs, Un tacticien, etc., și pentru a scote în totă evidența și în totă întregimea lor sentimentele puțin favorabile ce ne-aș manifestat Rușii în timpul cooperării armatelor lor alături de ale noastre, și de atunci încôce până în zilele noastre, și le manifestează chiar și acum. Am mai reprodus acel capitol și pentru a dovedi tuturor, chiar și necredincioșilor, modul partinitor, pasionat și rău voitor, cu care ómenii lor cei mai însemnați scriu istoria, mai cu sémă a unor evenimente care au fost descrise și de alții.

Armatei noastre, D-1 general nu găsește alt-ceva să îi adreseze de cât critice severe, imputări nemeritate, greșeli tactice săritóre în ochi, iar când e silit să îi recunoscă óre-care merite, atunci nu se póte opri d'a adăoga că atacul dat de ei a fost eroid însă executat fără abilitate, și când vine timpul să descrie episodul final, luarea Griviței, atunci descrie în tóte aménunțimile atacul făcut de regimentele rusesci, care au sosit la spartul tégului, și au jucat un rol cu totul șters, iar p'al Românilor de loc. Cu acea ocazie nu se sfiesce d'a spune că Rușii au luat reduta No. 1, și când e vorba să descrie al patrilea atac dat de Români pe sub séră, atunci îl trece cu vederea, îl dá uitării și se mărginesce a spune numai că: pe la 5 ore d. a. regimentele rusesci când au pornit să dea atacul, s'au pus în legătură cu Români, din care batalionul al 2-lea de vênători și regimentul al 14-lea de dorobanți se alipiră de ei, și că în fine când au ajuns la marginea șanțului, Rușii suiră parapetul și pëtrunse în interiorul redutei pe o parte, pe când Români intrau pe alta, prin partea despre rësărit.

După ce Rușii s'au făcut stăpâni peste redută ca unii ce fusese invingători, după spusa D-sale, fiind amestecați la o laltă Rușii cu Români, au rupt legăturile tactice și au introdus o desordine care creșcea cu cât se întuneca mai mult; mai spune că acea desordine a fost înlăturată numai prin intervenirea colonelului rus Ry-cavec care a înlocuit pe general Rodionof ce fusese rănit, și care a restabilit ordinea. Iubirea de adevër a generalului Curopatkin merge și mai departe, D-sa spune cu seninătate că de a doua și

31 August (12 Septembre) încoă Români și Ruși, care au rămas stăpâni peste reduta Grivița No. 1 avură a suferi foarte mult din cauza focului concentrat al artileriei din reduta No. 2, pe când este de toți știut și mărturisit că din ziua citată mai sus acea redută a rămas numai în stăpânirea Românilor, că s'a recunoscut chiar de Împăratul că numai Români au luat-o, că numai prin bravura lor ea a fost cucerită și prin urmare numai lor li se cuvenea stăpânirea sa.

Unde trece D-I general peste toate răscările este atunci când împuță Românilor că în ziua de 30 August nu și-a băgat totă armata în foc, ci a mai păstrat pentru eventualități ne atinsă Divizia II, și că a doua zi când Scobelef a susținut sângerousul atac al Turcilor care l'a costat reluarea Muntelui verde, n'a angajat întreaga lor armată într'un nou război și n'a trimis acea Divizie peste opt kilometri ocupate de trupe numeroase rusești ca să vie în ajutorul lui Scobeleff. Uită ilustrul tactician că a doua zi după o bătălie atât de sângerousă, oștile române erau obosite, aveau nevoie să și reformeze cadrele, să și îngroape morții, să și strângă prădările și să și îngrijescă răniții, și mai ales să se odihnesc puțin după o muncă atât de obositoare, iar rezerva care nu luase parte la luptă să umple golurile în batalioanele prea mult încercate, și să astupe lipsurile cu noi recruți, spre a stabili echilibrul necesar la o armată bine organizată.

Dacă Scobelef ar fi avut nevoie de ajutor, și de sigur c'a avut, trebuia să l'aștepte mai întâi de la generalul Kriloff care era la o depărtare numai de trei kilometre, și în al doilea rând de la Krüdner care era la o depărtare de cinci kilometre, și nici într'un caz de la Români care erau la o depărtare de opt kilometre. Când i s'a cerut sprijin Kriloff n'a dat de cât prea puțin și Krüdner nici un ajutor, de și li s'a cerut la amândoi în mai multe rânduri cu o insistență desperată ajutoare numeroase. Ei Ruși și vecinii biruitorului din ziua trecută nu l'a dat ascultare, în primul rând pentru că bunii săi camarazi au vrut cu tot dinadinsul ca să piardă aceia ce a câștigat, și în al doilea rând pentru că și ei se aflau în poziția Românilor, adică în stare de reformare a doua zi.

după o mare bătălie ne isbutită, și pe lângă acestea trupele lor mai aveau nevoie și de odihnă.

Intr'adevăr ele aveau nevoie de odihnă, și de mai multă ca Românii, pentru că fără a înfrunta greutatea atât de mare ca densii și a se isbi de o rezistență îndărătnică ca ai noștri în șanțurile și pe parapetele celor două Grivițe, suferise pierderi cu mult mai mari, nisce pierderi dezastruoase, fiind-că, precum țice oficerul belgian Fusch, mersese la atac în mase compacte, în pachete strinse, în batalioane grămădite, iar nici de loc în linii risipite cum cere tactica modernă, și perduse aproape jumătate din efectivul lor mai înainte d'a ajunge până la șanțurile redutelor turcesci căci artileria dușmană îi isbea în pieșiș și-î lua în anfiladă. Păcat că spațiul de care dispun e prea restrins și scrierea istorică ce aveți înaintea prea resumativă, fiind o scriere populară, căci dacă ași reproduce chiar darea de sémă a lui Curopatkin a bătăliei din fața redutei Omar-bei-Tabia, ați recunósce singuri dintr'acea descriere cât de inferiori au fost Rușii față cu Românii cari n'au știut să fie abili pe câmpul de răsboi, după spusa D-sale, dar au știut să cuceréscă reduta ce au atacat. Mai ales purtarea lui Kriloff față de Scobelev v'ar face să aflați până la ce grad de perversitate pôte să ajungă ura și dorul de răsburare în Rusia.

Generalul Curopatkin este atât de nedrept cu noi, nu pentru că noi am fost nedemni de laudele sale, și nici pentru că am avut ceva de împărțit cu el, ci pentru că: «tinéru! Principe Carol, așa țice D-sa, cu tóte talentele sale nediscutabile, a îndrăsnit să aibă pretențiunea d'a comanda o armată ruséscă de 70.000 ómeni, și d'a trece înaintea tuturor experimentațiilor generalii Ruși, (care au fost singurii autori ai celor trei desastre de la Plevna), și a pretins ca puțin experimentatul séu Stat major, să impue autoritatea indispensabilă ce se cere la conducerea unor operațiuni importante, cum erau acelea dinaintea Plevnei.

El o spune lămurit că «Comandantul suprem al armatei rusesci de la Dunăre, în sarcina căruia cădea tótă grijea și răspunderea operațiunilor de pe tóte fronturile, a făcut greșéla c'a luat d'a dreptul comanda generalului Zotoff asupra operațiunilor de

la Plevna, ale căruia calităţii militare erau o garanţie perfectă pentru ducerea rezultatelor la bun sfârşit, ca unul ce posedă încrederea tuturor şi pregătea de o lună întrégă lupta decisivă în potriua Turcilor, şi cel puţin n'a păstrat'o nici măcar pentru sine ci a dat'o altuia, unui strein.

«De aceia denumirea Pr. Carol ca comandant-comun peste *tóte trupele ruso-române de la Plevna*, a fost numai nominală; în realitate generalul Zotoff dispunea în totul asupra trupelor rusesci, (d'aia le-a condus pretutindenî atât de bine şi cu aşa mare ispravă!) pe când Principele Carol conducea numai trupele române. Dispoziţiile privitoare trupelor rusesci pentru asaltul Plevnei, au fost iscălite după cum se scie, numai de generalul Zotoff. Acest dualism în relaţiunile comandei, a influenţat asupra operaţiunilor de la Plevna într'un mod destul de dureros.

«Generalul Zotoff vedea în denumirea Pr. Carol expresiunea neîncredere în potriua sa, şi, stăpânit de această idee, nu conducea operaţiile de la Plevna cu tótă energia de care ar fi fost capabil. Se înţelege că în asemenea condiţiuni nu se póte atribui numai lui neisbânda acestor operaţiuni.

«Falşa poziţiune în care se găsea atât Principele Carol cât şi generalul Zotoff în privinţa comandei trupelor, se manifestă mai întâi în relaţiile lor personale, şi după aceia în raporturile comandantilor ruşi faţă de trupele române. Resultatul a fost, că această armată, de şi tineră dar inspirată de răsboinice simţiri, n'a întâlnit din partea trupelor rusesci aceea încredere şi orbă sprijinire, care singure ar fi fost în stare să nască o camaraderie puternică între noi şi Români şi să desvolte rivna aceea nobilă de întrecere pentru ajungerea scopului comun. De aceea folosul adus de Români la Plevna pare a fi fost cu mult mai mic de cum ar fi putut să fie în alte condiţiuni 1)».

«Aceste rinduri spun multe, descopere multe taine, dă la ivélă răutatea unui om mai mult invidios şi vanitos de cât ambiţios, care a fost mai bucuros să sacrifice vieţele a mii de ómenî în

1) Ibidem, pag. 419—421.

zadar și să pericliteze interesele patriei sale, de cât să consimță a se supune ordinelor șefului ce 'i a ales suveranul s'eu și ale comandantului-șef al armatei sub stégul căreia servea, și a preferat mai bine sacrificarea cauzei creștinătății de cât p'a proprielor sale vanități.

Noroc că în fruntea națiunei rusesci și pe tronul Țarilor era un om drept, echitabil, prob și personal credincios făgăduielei date, care ar fi fost pentru noi un aliat fôrte leal, dacă ar fi putut să scape de dezastrôsa influență a Marelui Duce Nicolae Nicolaevici, care era un fel de Zotoff și Curopatkin mai mare, și căruia datorim tôte necazurile și nedreptățile ce am suferit. Acest Țar, care personal era om de înțeles, de îndată ce s'a convins că dreptatea era cu Domnul nostru, nu mai stătu o clipă la îndoială, chemă în fruntea statului-major al comandamentului de Vest pe generalul Tottleben, faimosul apărător al Sevastopolului, și dădu generalului Zotoff o altă destinațiune. Cum sosi generalul Tottleben și examină planurile elaborate de M. Sa le găsi escelente, și se grăbi a pune în aplicare opiniunea emisă de M. Sa, adică investirea Plevnei.

Ma' 'nainte d'a sosi ilustrul general, iată ce se mai întâmplă de la 30 August incoa în jurul Plevnei.

Acest Țar drept mai făcu una și mai mare, spre a dovedi tuturor că era drept și echitabil. În ziua de 31 August, trecu în revistă întreaga armată de împresurare, și examină cu amănuntul și personal pozițiunea, situațiunea și aptitudinile fie-cărei unități tactice, atât rusesci cât și românești. Pe mai tôte le examină însoțit de Marele Duce, de M. Sa Domnul nostru, generalul Zotoff și întreg statul-major, iar pe altele care ocupa poziții mai înaintate și cam expuse, cu tótă opunerea celor ce 'l înconjurău, le examină singur, mai cu sémă bateriile de artilerie din primele rânduri. El puse în respect pe toți numai cu un cuvânt:

— Vreaș să v'ed tot, chiar prin ochii mei, dar să nu mă primejduesc atrăgând atențiunea Turcilor prin numerosul meu stat-major. Un om singur pôte să se strecóre pretutindenii fără să fie băgat în sémă, pe când un cârd mare de ómenii atrage privirile tuturor și îndemnă pe Turci să ne priimescă cu salve de artilerie.

Mergând ast-fel singur prin anteposturile din fața Griviței, ajunse până la culmea pe care era stabilită bateria românească cu tunuri de calibru nouă, și o găsi comandată de un căpitan; această constatare îl surprinse, căci la Ruși bateriile erau comandate de mai-iori și locotenenți-coloneli. Cu toate acestea nu dișe nimic, dădu ordin căpitanului să arunce o bombă în reduta No. 2. Căpitanul se supuse și dădu instrucții unui sergent ca să execute ordinul; ordinul fu executat și bomba merse de isbi parapetul redutei.

Tunurile într'o baterie pe câmpul de război sunt așezate cam în forma codei rindunice; fiind că primul tun era așezat într'o poziție mai avantajoasă, Impăratul atribui întâmplării acea precisiune în nimerelă și ordonă descărcarea celui d'al doilea tun; a doua descărcătură avu acelaș efect, asemeni și a treia, și toate celelalte, dintre care două cădură chiar în interiorul redutei. Impăratul, după ce fură descărcate pe rând toate tunurile, strânse mâna căpitanului și se duse la a doua baterie care era rusescă: ea era comandată de un locotenent-colonel. Țarul dădu același ordin și însuși locotenent-colonelul așeză tunul în bătae și regulă ținta, dar cu toate acestea nici o bombă nu se duse la țintă, ci toate rătăciră pe câmpie. Țarul plecă d'acolo, foarte nemulțumit și își vedu mai departe de inspecție.

Séra la masă, la care lua parte și Marele Duce și Domnul nostru precum și toți oficerii generali, după ce termină cu mâncarea, Țarul se sculă în picioare, și umplând un pahar cu șampanie, dișe:

— Astă-nópte am închinat în sănătatea infanteriei române; astă-séră am prilejul să închin în sănătatea artileriei române, care mi-a dovedit ađi, că în cadrele sale un sergent e în stare să facă o trebă mai bună de cât aceia ce face un locotenent-colonel. Beaú acest pahar în sănătatea artileriei române.

Auđind acest toast, toți generalii ruși îngălbeniră și rămase înmărmuriți cu paharele în mână, iar Marele Duce Nicole scóse un răget innăbușit, și scăpă din mână paharul care cădu jos și se făcu fărîmî. Țarul se încruntă, se uită apoi la toți supărat, după accia întinse de ciocni paharul cu M. S., îl goli până în fund, și apoi se sculă de la masă murmurând:

— Eu așa sunt drept, leal și franc; cui nu îți place să audă asemenea vorbe, să se păzescă și să nu săvârșescă asemenea fapte.

Rușii priimira bobârnacul înghițind noduri, și se hotărâră să își răsbune, puind pe generalul Curopatkin să critice cu cea mai nemilôsă asprime activitatea artileriei române. Intr'acest timp evenimentele își urmau firescul lor curs.

Turcii, a doua zi după al treilea nesucces de la Plevna, se încercară din nou ca să răpescă Grivița din mâinele Românilor; Românii însă îi respinse. Același lucru făcură și la 5 Septembrie, dar iarăși au fost respinși; asemeni și la 9 Septembrie iarăși făcură o încercare, dar voinicii iar îi respinse; se mai încercară ei și la 20 Septembrie să bombardeze reduta, dar ai noștri, prin tunurile lor, îi siliră ca să tacă; în fine, la 26 Septembrie mai făcură încă o ultimă încercare, vrind să distrugă paralelele săpate de Români care erau îndreptate spre ei, dar ai noștri îi priimira așa de bine, în cât de atunci nu le mai veni în gând Turcilor d'a surprinde pe Români.

Lupta de la 30 August și cele ce urmară după aceea, până la 5 Septembrie inclusiv, costară pe Români mórtea majorului Șonțu, a căpitanilor Mărăcinenu, Marinescu, Panu, Carcalea, M. Roman și Bușilă, a locotenenților Chivu, Ștefănescu și Niculescu, a sublocotenenților Horia, Ulescu, Iarca, Nancovicî, Botescu, Mihăescu și Hristodorescu și a 1335 sergenți, caporalî și soldați morți, precum și rănirea a 42 ofiteri și a vr'o 1400 sergenți, caporalî și soldați. Rușii care au luat parte la asaltul Griviței au pierdut 2 oficeri și 156 soldați morți, 17 oficeri și 769 soldați răniți și 75 soldați dispăruți (!).

Fată cu un număr de răniți atât de mare, și cu totul covârșitor mijlócilor de care dispunea serviciul sanitar al armatei, care își concentrase ambulantele la Mecica, în apropiere de câmpul de război, sub conducerea neobosită a doctorului Davila, șeful serviciului sanitar al armatei, acest neobosit om de știință, se grăbi a trimite fără zăbavă în trăsuri de ambulanță și în căruțe rechișiționate mai din vreme pe toți răniții mai ușor, în spitalele Crucii Roșii și al Dómnelor române din Turnu-Măgurele, Craiova și Bu-

curesc, și d'a face un călduros apel la caritatea publică. Caritatea publică nu rămase nici de loc nepăsătoare, ci se grăbi a alerga în ajutorul celor suferinși. La apelul făcut de guvern, toate pungile se deschise, toate inimile fură înduioșate și toate devotamentele se luară la întrecere, pentru a contribui fie-care după putere, pentru ca să vindece rănilile și să aline suferințele.

Numai de cât se puse pe muncă pentru a ajuta pe cei ce dăceau pe patul durerii: Crucea-Roșie, Ospiciile Independența din Turnu Măgurele și Craiova, Ospiciul damelor din Iași stabilit la Măgurele, Ospiciul M. Sale Dómnei de la Cotroceni, Ospiciul patronat de D-I Filipescu, spitalul Brâncovenesc, baracele sistematice ale Crucei Roșii de la Mavrogheni, în Bucuresci, spitalele private din Severin, Craiova, Iași, Brăila și Galați, făcute anume pentru răniți, și toate spitalele județene, comunale și filantropice din țară se grăbiră a priimi pe baviți luptători, și a le acorda toate înlesnirile putincioșe, ușurându-le pe cât se póte mai mult traiul prin tinere consolatiuni și materne îngrijiri. Femeile române nu rămase mai pe jos în această luare la întrecere, în a ajuta pe cei căduți pe câmpul de onóre. Urmând exemplul dat de Măria Sa Dómna, care de atunci priimi meritatul titlu de mamă a răniților; femeile române lepădară parurele și hainele de mătase și imbrăcară haina surorilor de caritate, lăsară salónele și budórele, și se instalară în barace și ambulante, și prin căutare fórte de aprópe, prin dulci cuvinte consolátore și o neadormită veghiare, smulse pe mulți baviți din ghiarele morții, și îmbărbătară pe mulți desperați.

Ast-fel se purtară Români cu cei ce sufereau; Turcii însă din contră fură și de astă dată barbari. Medicii și brancardierii trimiși pe câmpul de luptă, sub adăpostul crucei și semilunei roșie, fură priimiți de către ei cu salve de puscă; un sanitar fu împușcat și doi medici fură răniți; din cauza acestei purtări nedemne morții nu putură să fie îngropați și răniții rămase pe câmpul de răsboi fără să póta să fie ajutați.

Cruđimea sectarilor semi-lunei merse și mai departe; comandanții lor trámise nóptea prin șanțuri și prin văile adăpostite de bateriile lor, cete de bașibuzuci, și acești miserabili, întocmai ca

și la Șipca, ca la Radisovo și ca pretutindenți ucise pe răniți și îi jefuiră. Pentru ca să se precurme aceste crușimi, guvernul Român, prin organul D-lui M. Kogălnicenu, pe atunci Ministru al afacerilor străine, în ziua de 1 Septembrie 1877, comunică Puterilor europene semnătore tractatului din Geneva pentru protejarea răniților, cum că Turcii nu respectau clausele acestei convenții; aceiași comunicare fu repetată și la 12 Septembrie, dar de surda fură toate depeșile și toate notele de protestare, căci Turcii tot barbari și tot neumanii au rămas.

Acei ce voesc ca să citescă ceea ce s'a mai petrecut d'aci încolo, să bine-voiască a citi partea a III-a a acestei istorii.

FINELE PĂRȚII A DOUA

TABLA DE MATERII

	Pag.
Cap. I. Începutul ostilităților dintre Români și Turci	3
> II. Operațiunile armatei române în Oltenia	13
> III. După înfrângerea de la Plevna	30
> IV. Apel la ajutorul Românilor	36
> V. Bătălia de la Șipca	46
> VI. Operațiunile din jurul Lomului	56
> VII. În ajutorul creștinătăței	68
> VIII. Domnul României cap al armiei de împresurare a Plevnei	75
> IX. Trecerea oștilor Române peste Dunăre	87
> X. Luarea Lovcei	95
> XI. Bătălia de la Pelisat	103
> XII. Botezul de sânge	110
> XIII. Bătălia de la 30 August 1877	130
> XIV. Luarea Griviței de către Români	150
> XV. Luarea Griviței descrisă de istoricii ruși	162